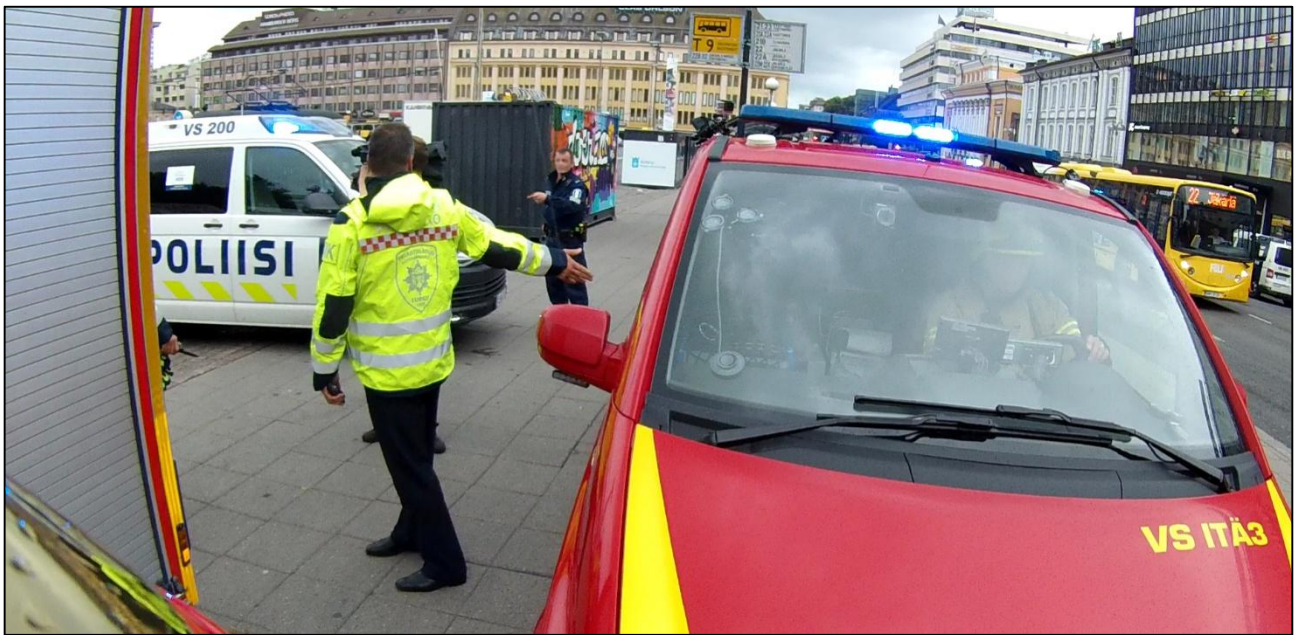

Puukotukset Turussa 18.8.2017

ALKUSANAT

Valtioneuvosto asetti 19.10.2017 turvallisuustutkintalain (525/2011) 32 § nojalla tutkintaryhmän tutkimaan Turussa 18.8.2017 tapahtuneita puukotuksia, joissa kuoli kaksi ihmistä ja loukkaantui kahdeksan. Tutkinta on turvallisuustutkintalain 5 luvun mukainen poikkeuksellisen tapahtuman tutkinta.

Oikeusministeriön yhteydessä toimivaa tutkintaryhmää johtaa johtava tutkija Kai Valonen Onnettomuustutkintakeskuksesta. Jäsenet ovat psykologian tohtori Mika Hatakka, ensihoidon ylilääkäri Vesa Lund, palvelupäällikkö Marja Nyrhinen, vanhempi tutkija Olli Ruohomäki, johtaja Tarja Wiikinkoski ja valtiotieteiden maisteri Kari Ylönen. Viestinnän osalta tutkintaan osallistui viestintäpäällikkö Sakari Lauriala. Sosiaalisen median analyysin tutkintaryhmälle teki tutkintaryhmän toimeksiannosta Sometrik Oy ja Optifluence Oy.

Turvallisuustutkinnassa selvitetään tapahtumien kulku, syyt ja seuraukset sekä tehdyt pelastustoimet ja viranomaisten toiminta. Syyllä tarkoitetaan erilaisia tapahtuman taustalla olevia tekijöitä ja siihen vaikuttavia välittömiä ja välillisiä seikkoja. Tarvittaessa selvitetään mahdolliset puutteet turvallisuutta ja viranomaisia koskevissa säännöksissä ja määräyksissä.

Tutkintaselostus sisältää selostuksen tapahtumien kulusta, tapahtumaan johtaneista tekijöistä ja tapahtuman seurauksista sekä asianomaisille viranomaisille ja muille toimijoille osoitetut turvallisuussuositukset sellaisiksi toimenpiteiksi, jotka ovat tarpeen yleisen turvallisuuden lisäämiseksi, uusien tapausten ehkäisemiseksi, vahinkojen torjumiseksi sekä pelastus- ja muiden viranomaisten toiminnan tehostamiseksi.

Tapahtumaan osallisille sekä tutkittavan tapahtuman alalla valvonnasta vastaaville viranomaisille on varattu tilaisuus antaa lausuntonsa tutkintaselostuksen luonnoksesta. Lausunnot on otettu huomioon tutkintaselostusta viimeisteltäessä. Yhteenveto lausunnoista on tutkintaselostuksen lopussa. Yksityishenkilöiden antamia lausuntoja ei turvallisuustutkintalain mukaisesti julkaista.

Tutkintaselostuksen on kääntänyt ruotsin kielelle Semantix Oy.

Tutkintaselostus ja tiivistelmä on julkaistu Onnettomuustutkintakeskuksen verkkosivuilla osoitteessa www.turvallisuustutkinta.fi.

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	2
1 TAPAHTUMAT	5
1.1 Tapahtumien kulku	5
1.2 Hälytykset ja pelastustoimet	6
1.2.1 Hätälmoitukset ja hälytykset	6
1.2.2 Tekijän kiinni saaminen ja hätäensiapu	7
1.2.3 Ensihoito	8
1.2.4 Turun yliopistollinen keskussairaala (TYKS)	10
1.2.5 Pelastustoimi	12
1.2.6 Poliisin välittömät jatkotoimet	13
1.2.7 Valtioneuvoston tilannekeskus	14
1.2.8 Maahanmuuttovirasto	15
1.2.9 Turun kaupungin kriisiviestintä	15
1.2.10 Psykososiaalinen tuki	16
1.2.11 Henkinen huolto	18
1.3 Seuraukset	20
2 TAUSTATIEDOT	21
2.1 Tapahtumaympäristö ja olosuhteet	21
2.2 Henkilöt ja organisaatiot	21
2.2.1 Tekijä	21
2.2.2 Vastaanottokeskus	25
2.2.3 Uskonnolliset yhteisöt	27
2.3 Viranomaisten ja muiden ennalta estävä toiminta	28
2.3.1 Sisäministeriö	28
2.3.2 Maahanmuuttovirasto ja hallinto-oikeus	30
2.3.3 Poliisi	31
2.3.4 Suojelupoliisi	33
2.3.5 Turvapaikanhakijoiden pääsy Eurooppaan ja siellä liikkuminen	34
2.4 Tapahtumassa toimineet organisaatiot ja niiden toimintavalmius	36
2.4.1 Hätäkeskuslaitos	36
2.4.2 Poliisi	38
2.4.3 Ensihoito	38
2.4.4 Sairaala	39
2.4.5 Pelastustoimi	40
2.4.6 Valtioneuvoston tilannekeskus, sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö	41
2.4.7 Turun kaupunki	41
2.4.8 Psykososiaalinen tuki	43

2.4.9	Kirkko.....	44
2.5	Tallenteet.....	44
2.6	Säädökset, määräykset, ohjeet ja muut asiakirjat.....	44
2.6.1	Turvapaikan hakuun ja saamiseen liittyvät säädökset.....	44
2.6.2	Poliisin ja Suojelupoliisin ennalta ehkäisyvelvoitteet.....	48
2.6.3	Valtionjohdon toimintaan liittyvät säädökset.....	48
2.6.4	Kuntien tehtäviä koskevat säädökset.....	49
2.6.5	Terrorismi lainsäädännössä.....	49
2.6.6	Viranomaisten yhteistoimintatilanteen johtaminen.....	50
2.6.7	Psykososiaalinen tuki ja palvelut.....	51
2.7	Muut tutkimukset.....	51
2.7.1	Viestinnästä tehty erillisselvitys.....	51
2.7.2	Rikollisuus ja vastaanottokeskuksen ongelmat.....	54
2.7.3	Islamistisen terrorin trendejä Euroopassa.....	56
2.7.4	Yksittäisten toimijoiden profiileista.....	58
2.7.5	Radikalisoitumisen polku.....	59
2.7.6	Terrori-iskujen ehkäisy Euroopassa.....	59
2.7.7	Tukholman terrori-iskun viranomaistoiminnan havainnot.....	62
3	ANALYYSI.....	66
3.1	Saapuminen Suomeen ja turvapaikan hakeminen.....	66
3.2	Kiinnostuminen radikaali-islamismista.....	67
3.3	Radikalisoitumisen syveneminen.....	68
3.4	Puukotukset.....	68
3.5	Viranomaistoimet.....	69
4	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	71
5	TURVALLISUUSSUOSITUKSET.....	74
5.1	Turvapaikkahakemusten ja valitusten käsittelyajat.....	74
5.2	Turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden selvittäminen.....	74
5.3	Turvapaikanhakijoiden lähipiirin mahdollisuudet kertoa huolistaan.....	75
5.4	Radikalisoitumista ehkäisevän työn kehittäminen.....	76
5.5	Moniviranomaistilanteen johtaminen.....	77
5.6	Väestön varoittaminen.....	78
5.7	Valtioneuvoston tilannekeskuksen toiminnan kehittäminen.....	79
5.8	Psykososiaalista tukea tarvitsevien ihmisten henkilötiedot.....	79
5.9	Toteutetut toimenpiteet.....	80
	LÄHDELUETTELO.....	82
	YHTEENVETO TUTKINTASELOSTUSLUONNOKSESTA SAADUISTA LAUSUNNOISTA.....	85

1 TAPAHTUMAT

1.1 Tapahtumien kulku

Toukokuussa 2016 Suomeen saapui marokkolainen mies, joka haki turvapaikkaa. Hänelle osoitettiin paikka Turun vastaanottokeskuksen tukiasunnoista Pansiossa. Keväästä 2017 alkaen hän oleskeli paljon oleskeluluvan ja kuntapaikan saaneen turvapaikanhakijaystävänä asunnolla Kaarinassa.

Perjantaiamuna 18.8.2017 mies kirjoitti ystävensä asunnolla manifestin, jossa hän perusteli tulevaa tekoaan jihadistisella ideologialla ja tavoitteilla. Manifesti päättyi toiveeseen hänen puolestaan rukoiluun ja pääsystä paratiisiin marttyyrinä sekä uskontunnustukseen.

Mies otti asunnolta mukaansa kaksi keittiöveistä ja siirtyi polkupyörällä Turkuun. Puolelta päivin hän kävi keskustan rukoushuoneella perjantairukouksessa. Tämän jälkeen hän siirtyi pyörällä Turun Tuomiokirkon viereiseen puistoon, jossa hän noin kello 15 luki laatimansa manifestin arabiaksi samalla videoiden sen matkapuhelimellaan. Tekijä julkaisi manifestivideon viestipalvelussa ja siirtyi bussilla Turun linja-autoasemalle. Siellä hän havaitsi jonossa olleen varusmiehen ja päätti puukottaa tätä. Tilanteessa tuli kuitenkin häiriötekijöitä, joten hän luopui ajatuksesta.

Mies siirtyi bussilla Turun Kauppatorille, jossa hän osti jäätelökioskista jäätelön. Kesken jäätelönsyönnin mies siirtyi torin luoteiskulmaan, jossa hän puukotti kuolettavasti siellä seissyttä naista. Puukotuksen nähnyt sivullinen mies meni auttamaan naista. Torin keskustaa kohti siirtymässä ollut puukottaja havaitsi tämän ja palasi muutaman askeleen jälkeen takaisin. Uhria auttamaan tullut mies esti puukottajan lähestymisen potkimalla. Puukottaja kääntyi pois, mutta palasi toisen kerran puukottaen auttamassa ollutta miestä ja paikalla ollutta toista naista. Puukotuksen nähnyt sivullinen soitti ensimmäisen hätäpuhelun kello 16.02.11. Usea muukin tilanteen nähnyt sivullinen soitti hätäpuhelun nopeasti tämän jälkeen.

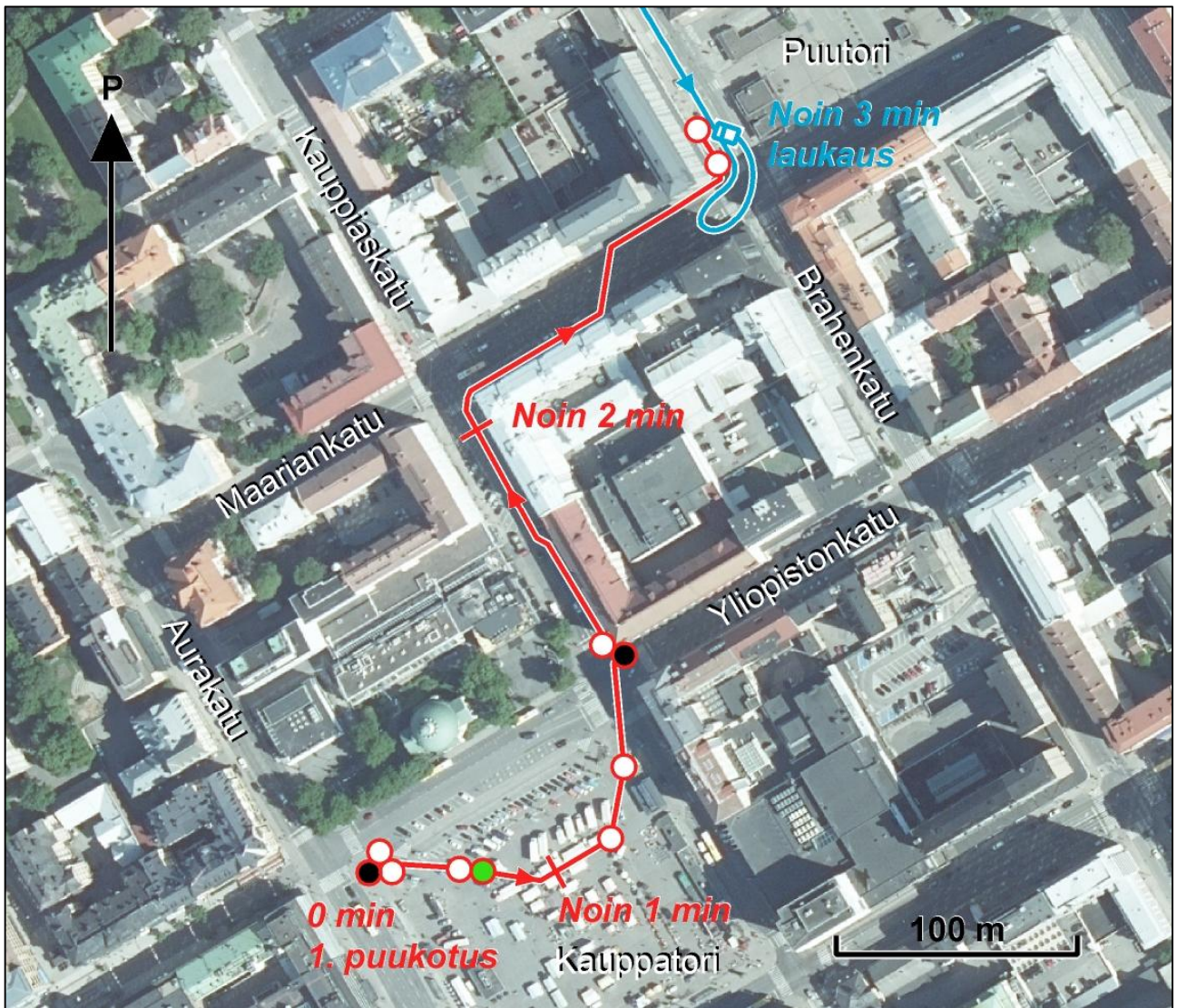
Puukottaja siirtyi kohti torin keskustaa samalla puukottaen häntä pysäyttämään tullutta miestä. Hän yritti myös puukottaa toista miestä, joka kuitenkin sai vältettyä osuman.

Suuri osa torilla olleista ei havainnut mitään poikkeuksellista olevan tekeillä ja jatkoi esimerkiksi ostosten tekoa torikojuilla. Osa tapahtumia havainneista ei ymmärtänyt tilanteen vakavuutta ja pysähtyi seuraamaan tilanteen kehittymistä. Osa havainneista lähti pakenemaan juosten.

Keskemmällä toria puukottaja juoksi lastenvaunujen kanssa liikkuneen naisen ohi, mutta kääntyi takaisin ja puukotti naista. Puukottaja jatkoi juoksemista torin koilliskulmaa kohden puukottaen siellä ollutta naista. Edelleen Yliopistonkadun ja Kauppiaskadun risteyksen ylitettyään hän puukotti kahta naista kadunkulmassa. Naisista toinen kuoli matkalla sairaalaan.

Osa puukotuksia nähneistä sivullisista nuorista miehistä lähti juoksemaan tekijän perään. Yhdellä sivullisella oli autossaan pesäpallomaila, jonka hän ojensi perään juoksemaan lähteneelle miehelle. Perässä juoksevat yrittivät varoittaa ihmisiä huutamalla.

Puukottaja juoksi mäkeä ylös pitkin Kauppiaskatua ja edelleen pitkin Maariankatua kohti Puutoria. Brahenkadulta Maariankadulle kääntynyt poliisipartio tuli puukottajaa vastaan havaiten tämän. Kadun kulmassa puukottaja puukotti yhtä naista. Poliisipartio teki U-käännöksen takaisin Brahenkadulle. Puukottaja kävi toisen naisen kimppuun puukottaen tätä ja pitäen samalla naista kiinni. Poliisipartio jalkautui. Poliisimies käskytti puukottajaa ja ampui häntä alaraajaan noin kello 16.05.00. Toinen poliisimies käytti etälamautinta. Puukottaja menetti toimintakykynsä, ja poliisipartio otti miehen kiinni.

Kuva 1. Tapahtumat Turun Kauppatorilla ja sen välittömässä läheisyydessä. Puukottajan reitti on merkitty punaisella viivalla. Uhrien sijainnit on merkitty punaisilla ympyröillä. Mustalla on merkitty kuolleet, valkoisella loukkaantuneet ja vihreällä vahingoittumattomana selvinnyt puukotusyrityksen kohde. Ensimmäisestä puukotuksesta miehen pysäyttämiseen kului aikaa noin kolme minuuttia. Mies liikkui tänä aikana lähes 500 metriä. (Ilmakuva: Ortoilma-kuva ©Maanmittauslaitos 1/2018.)

1.2 Hälytykset ja pelastustoimet

1.2.1 Hätäilmoitukset ja hälytykset

Turun hätäkeskus vastasi ensimmäiseen hätäpuheluun kello 16.02.15. Puheluun vastattiin kahdessa sekunnissa. Soittajan mukaan naishenkilöä oli puukotettu Kauppatorilla, uhreja oli vähintään kaksi ja tekijä ei ollut enää lähistöllä.

Hätäkeskus antoi viranomaisverkon (Virve) välityksellä tehtävän poliisin Turun alueen partioidelle kello 16.03.20. Kolme poliisipartiota kuittasi tehtävän vastaanotetuksi puolessa minuutissa.

Hätäkeskus antoi hälytyksen ensihoidolle kello 16.03.41. Hälytyksen saivat ensihoidon kenttäjohtaja (yksikkötunnus EVS 01), lääkäriyksikkö Finnheims 20 (FH 20) sekä yksi ensihoitoyksikkö eli ambulanssi (EVS 1121).

Neljä ensimmäistä hätäpuhelua soitettiin lähes samaan aikaan. Sen jälkeen oli noin 20 sekunnin tauko, jonka jälkeen puheluita saapui jatkuvasti enimmillään 25 puhelua minuutissa. Viiden minuutin aikana puheluita tuli 64, joista tapahtumaan liittyviä oli arviolta yli 50. Puheluista 31 oli sellaisia, joissa soittaja keskeytti puhelun odotusajan venyessä ruuhkan vuoksi.

Uhriluvun kasvaessa hätäkeskus hälytti kaksi vapaana olevaa ensihoitoyksikköä lisää ja sen jälkeen sitä mukaa, kun yksiköitä vapautui edellisiltä tehtäviltä.

Hätäkeskuksen kokonaiskuva tilanteesta täsmentyi vähitellen. Uhrien tarkasta sijainnista ja määrästä muodostui kokonaiskäsitys vasta noin kymmenen minuutin kuluttua ensimmäisen hätäpuhelun saapumisesta. Erityisen vaikeaa oli muodostaa käsitys uhrien sijainnista, kun samasta uhrista tuli useampia soittoja, joissa sijaintia kuvattiin hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Tehtävään ei hälytetty pelastustoimen yksiköitä, koska niitä ei poliisin antaman hälytysohjeen mukaan hälytetä puukotustehtävään ilman poliisin erillistä pyyntöä.

1.2.2 Tekijän kiinni saaminen ja hätäensiapu

Hätäkeskus välitti poliisille soittajien kertomia tuntomerkkejä ja tietoja, joiden mukaan puukottaja juoksi torilla puukottaen samanaikaisesti ohikulkijoita. Kauppatoria lähimpänä ollut poliisin kenttäjohtopartio pääsi torille alle puolella minuutissa tehtävän saamisesta. Partio pysähtyi ensimmäisen uhrin luo vain hetkeksi ja jatkoi välittömästi matkaa ihmisten osoittaessa puukottajan etenemissuuntaa.

Toinen partio kuuli tehtävänannon ollessaan matkalla toiseen tehtävään Turun linja-autoaseman läheisyydessä. Partio keskeytti tehtävän, lähti ajamaan Brahenkatua kohti Kauppatoria ja otti kohtaamansa tekijän kiinni.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen yleisjohtaja ohjeisti Virve-radiolla samanaikaisesti kiinnioton kanssa poliisipartiot pysäyttämään tekijän toiminnan.

Osa tekijän perässä juosseista miehistä käyttäytyi aggressiivisesti, joten poliisi joutui suojelemaan tekijää. Tilanne rauhoittui nopeasti.

Muutama kymmenen sekuntia kiinnioton jälkeen paikalle saapui Kauppatorin suunnasta tekijän perässä tullut kenttäjohtopartio. Pian tämän jälkeen alueelle tuli kolmas poliisipartio, joka meni Kauppatorille. Seuraavan kymmenen minuutin aikana alueelle tuli useita poliisipartioita.

Sivulliset antoivat hätäensiapua uhreille. Yksi uhreista avustettiin sisätiloihin. Puutorilla myös läheisen lääkäriaseman henkilökunta tuli kadulle auttamaan uhreja. Poliisit turvasivat tapahtuma-alueen, osallistuivat hätäensiavun antamiseen sekä ilmoittivat uhrien sijainnit hätäkeskukselle. Poliisi antoi hätäensiapua myös tekijälle.

Pian tekijän kiinnioton jälkeen poliisille alkoi muodostua käsitys siitä, että tekijöitä oli todennäköisesti vain yksi. Täyttä varmuutta asiasta ei ollut. Tekijän perässä juosseiden sivullisten osuus oli osittain epäselvä. Kenttäjohtaja jäi Puutorin tapahtumapaikalle johtamaan tilannetta tilannejohtajana ja määräsi toisen poliisin ottamaan johtovastuun mahdollisten muiden tekijöiden etsimiseksi. Osa poliisipartioista alkoi selvittää tilannetta lähiympäristössä partioimalla.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen tilannekeskuksessa poliisin yleisjohtajalle oli hälytyksen ja alkuvaiheen radioliikenteen perusteella selvää, että kyseessä oli poikkeuksellinen väkivallanteko. Tilanteeseen liittyvä jatkuva viestiliikenne vaati tilannekeskuksen henkilöstön kaiken huomion.

1.2.3 Ensihoito

Ensihoito sai hälytyksen kello 16.03.53 tehtäväkoodilla A032 *puukotus*. Ensimmäinen tieto oli, että vain yhtä henkilöä oli puukotettu. Koska kyseessä oli korkeimman A-riskiluokan tehtävä, hälytettiin ensihoitoyksikön EVS 1211 lisäksi ensihoidon kenttäjohtoyksikkö EVS 01 ja lääkäriyksikkö FH 20.

EVS 01 ja FH 20 olivat hälytyksen tullessa Vähä-Heikkiläkadulla palaamassa edelliseltä tehtävältä kohti Turun yliopistollista keskussairaala (TYKS). Hätäkeskus kertoi, että puukotettuja on kaksi, ja hälytti toisen ensihoitoyksikön.

EVS 01 ja FH 20 pysähtyivät linja-autopysäkillä Kaskenkadulle, ja henkilöstö laittoi suojaliivit päälle. Yksiköt jatkoivat matkaa kohti Kauppatoria. Ensihoidon kenttäjohtaja ilmoitti Virve-radiolla ensihoidon toimijoille ottavansa ensihoidon johtovastuun ja määräsi saapuvat yksiköt laittamaan suojaliivit päälle. Hän määräsi yksiköille tulokynnykseksi eli sisääntulokohdaksi Aurakatu 1:n ja muista suunnista saapuville 200 metrin etäisyyden Kauppatorilta.

Kenttäjohtaja antoi Virve-radiolla ensihoitoyksiköille määräyksen siirtyä viestityksessä poliisin ja ensihoidon yhteistoimintapuheryhmään. Poliisin kenttäpartiot eivät ottaneet tätä puheryhmää käyttöön ensihoidon odotuksista huolimatta. Ensihoidon kenttäjohtaja kuunteli myös kahta muuta puheryhmää eli yhteistoimintapuheryhmää hätäkeskuksen kanssa ja Turun alueen ensihoidon sisäistä puheryhmää. Koska poliisi ei ollut mukana yhteistoimintapuheryhmässä, ei tieto alkuvaiheen tilanteesta kulkenut poliisin ja ensihoidon välillä suoraan vaan hätäkeskuksen välittämänä.

Ensihoidon kenttäjohtaja ilmoitti Virve-radiolla TYKSin päivystykseen saamastaan puukotustehtävästä noin kello 16.07. Heti tämän jälkeen hätäkeskus ilmoitti, että kohteessa oli ammuttu laukauksia. EVS 01 ja FH 20 saapuivat ensimmäisinä yksikköinä tulokynnykselle. Ensimmäinen ensihoitoyksikkö saapui tulokynnykselle noin kello 16.08. Yksiköt jäivät odottamaan poliisilta tietoa kohteen turvallisuudesta, mikä on yleinen toimintatapa tavanomaisissa puukotuksissa.

Hätäkeskukselle selvisi, että uhreja oli ainakin 5–6. Hätäkeskus hälytti kolme vapaana ollutta ensihoitoyksikköä lisää. Hätäkeskus ilmoitti ensihoidolle arvionsa uhrien määrästä noin kello 16.08. Ensihoidon kenttäjohtaja aktivoi omatoimisesti paikalle yhden ensihoitoyksikön, joka oli TYKSissä luovuttamassa potilasta.

Ensihoidon kenttäjohtajalla oli vaikeuksia muodostaa käsitystä kohteen turvallisuustilanteesta, koska suora yhteyttä poliisin ja ensihoidon välillä ei ollut. Hänellä oli tieto, että oli puukotettu ja ammuttu, mutta ei ollut tietoa tekijöiden määrästä eikä siitä, kuka asetta oli käyttänyt.

Kello 16.08 hätäkeskus kuuli poliisin radioliikenteestä, että poliisi oli käyttänyt ampumasetta ja pysäyttänyt tekijän toiminnan. Poliisin kenttäjohtaja pyysi useita ambulansseja kohteeseen. Hätäkeskus kysyi poliisilta, oliko ambulanssien turvallista tulla, mihin poliisi vastasi, että oli turvallista. Samaan aikaan hätäkeskus antoi ensihoidon kenttäjohtajalle tiedon useasta potilaasta Kauppatorilla ja Puutorilla.

Hätäkeskus kertoi ensihoidolle noin kello 16.09, että yksi tekijä oli poliisin hallussa ja että poliisi oli ampunut häntä. Poliisilla ei ollut tietoa eikä havaintoa muista tekijöistä. Ensihoidon kenttäjohtaja teki potilaiden määrää tarkentavan ennakoilmoituksen TYKSin päivystykseen noin kello 16.10 kertoen uhrien määräksi vähintään viisi.

Ensihoidon kenttäjohtaja päätyi odottamaan lupaa poliisilta siirtyä kohteeseen. Hätäkeskus antoi kenttäjohtajalle lisätietoa uhrien sijainnista ja toisti sen, että tekijä on poliisin hallussa.

Kenttäjohtaja siirtyi torin luoteiskulmaan ensimmäisten uhrien luo noin kello 16.11. Kenttäjohtaja pyysi lääkäriyksikön ja ensihoitoyksikön kohteeseen. Hätäkeskus ilmoitti kaikille ensihoidon yksiköille, että torille on turvallista mennä.

Ensihoidon kenttäjohtaja perusti oman johtopaikan torin luoteiskulmaan. Hän määräsi ensihoidon yksiköt tulemaan sitä kautta. Kenttäjohtaja määräsi FH 20:n lääkärin ja HEMS-pelastajan¹ sekä kaksi ensihoitajaa lähtemään tekemään potilasluokittelua Kauppatorille. Poliisilla ja hätäkeskuksella oli melko selkeä kuva potilaiden sijainnista, mutta tämä tilannekuva ei ollut välittänyt täysimittaisena ensihoidolle.

Torin luoteiskulmassa oli kaksi uhria, joista toista elvytti paikalle sattumalta tullut lääkäri. Paikalla oli poliisipartio. FH 20:n lääkäri totesi uhrin kuolleeksi ja hoitotoimet lopetettiin. Toinen uhri istui kivetyksellä verisenä, mutta tajuissaan. Hänellä oli viiltohaava kaulan vasemmalla puolella. Ensihoitoyksikkö EVS 1217 arvioi potilaan tilan ja päätyi välittömään kuljetukseen². Kuljetus TYKSiin alkoi noin kello 16.20.

Seuraavia uhreja oli vaikea havaita suuren väkimäärän ja myyntikojujen takia. Osa sivullisista opasti ensihoitajia uhrien luo, mutta kansalaisten antama informaatio oli osittain ristiriitaista. Ensihoitoyksiköillä oli vaikeuksia ajaa suoraan uhrien luo suuresta ihmismäärästä johtuen.

Monet henkilöt kuvasivat uhreja kameroillaan ja puhelimillaan. Osa heistä oli ensihoitohenkilöstön tiellä ja heitä jouduttiin käskyttämään kauemmaksi.

Kenttäjohtaja määräsi ensihoitoyksikön EVS 1219 ottamaan hoitoonsa potilaan torin koilliskulmalta. Yksikkö eteni Kauppiaskadun ja Yliopistonkadun kulmaan noin kello 16.15. Uhrilla oli pistovamma hartiassa, ja paikalla oli kaksi sivullista auttamassa. Potilaan tajunta oli alentunut ja hänen tilansa oli etenemässä verenvuotosokkiin. Paikalla oli myös poliisipartio. Ensiarvion jälkeen päädyttiin välittömään kuljetukseen TYKSiin. Kuljetus alkoi noin kello 16.17.

Seuraavan paikalle tulleen ensihoitoyksikön EVS 1213 kenttäjohtaja määräsi torin itäreunalla sijaitsevan hampurilaispaikan torin puoleiselle sivulle. Yksikkö oli uhrin luona noin kello 16.15. Yksikön tullessa paikalle siellä olivat jo FH 20:n lääkäri, HEMS-pelastaja ja kaksi ensihoitajaa. Hengenvaarallisesti loukkaantuneen uhrin hengitystie turvattiin ja hän sai luunsisäisen nestereitin. Kuljetus alkoi noin kello 16.20.

Kun edellisen uhrin kuljetus alkoi, sivulliset saattoivat FH 20:n lääkärin luo torin pohjoislaidalla sijaitsevan taksiaseman läheisyydessä yhden uhrin. Lievästi loukkaantunutta uhria oli puukotettu rintaan. Koska uhrin vointi oli hyvä, eikä sillä hetkellä kuljetukseen ollut saatavilla ensihoitoyksikköä, lääkäri pyysi taksiasemalla ollutta taksia viemään uhrin TYKSiin.

Hätäkeskuksesta oli tullut kenttäjohtajalle tieto, että torin itälaidalla sijaitsevassa pankissa oli yksi uhri sisätiloissa. Kenttäjohtaja määräsi ensihoitoyksikön EVS 1218 siirtymään pankkiin suoraan tulokynnykseltä Aurakadulta. Yksikkö oli uhrin luona noin kello 16.15. Sivulliset olivat auttaneet uhrin torilta sisätiloihin ja antoivat hänelle ensiapua. Pankin henkilökunta oli lukinnut ovet. Lievästi loukkaantunutta uhria oli puukotettu hartian alueelle. Kuljetus alkoi noin kello 16.25.

¹ HEMS = Helicopter Emergency Medical Services; HEMS-pelastaja on helikopterin lentoavustajaksi koulutettu palomies, ensihoitaja tai sairaanhoitaja.

² Lävistävässä vartalon ja kaulan alueen vammoissa on suuri riski vaikealle sisäiselle verenvuodolle, jota ei pysty hallitsemaan sairaalan ulkopuolella. Hyväkuntoiseltakin vaikuttavan potilaan tila voi romahtaa äkillisesti. Tämän vuoksi potilaat pyritään saamaan välittömään leikkaushoitoon kykenevään sairaalaan mahdollisimman pian (*load and go*). Tällöin ensihoidon tekemät hoitotoimet rajoitetaan välittömästi henkeä pelastaviin toimenpiteisiin ja kohteessa kulutettu aika minimoidaan.

Kenttäjohtaja määräsi tulokynnyksellä olleen ensihoitoyksikön EVS 1211 hoitamaan torikahvilan luona olevaa uhria. Torilla oli useita kahviloita ja uhrin löytämiseen meni hetki. Yksikkö oli uhrin luona noin kello 16.16. Lievästi loukkaantunutta uhria oli puukotettu olkapään alueelle ja hän oli tajuissaan. Haava sidottiin ja siihen laitettiin hydyttävä sidos. Lisäksi avattiin suonihteys. Kuljetus alkoi kello 16.30.

Kun Kauppatorilla olleet uhrin olivat kenttäjohtajan käsityksen mukaan hoidon piirissä, määräsi hän vapaana olleet ensihoidon yksiköt siirtymään Puutorille.

Ensihoitoyksikkö EVS 5211 sai hälytyksen Kauppatorille noin kello 16.13. Kenttäjohtaja määräsi yksikön suoraan Puutorille, jossa se oli uhrin luona noin kello 16.20. Lievästi loukkaantuneella uhrilla oli useita puukoniskuja ylävartalolla ja yläraajassa. Uhri istui maassa. Sivulliset olivat jo sitoneet hänen haavojaan. Kuljetus alkoi noin kello 16.34.

FH 20:n miehistö saapui Puutorille kello 16.22. Samaan aikaan Puutorin lounaiskulmassa olevan uhrin luo tuli ensihoitoyksikkö EVS 1221, joka oli saanut hälytyksen kello 16.14. Hengenvaarallisesti loukkaantunutta uhria oli puukotettu rintakehän yläosaan ja kaulaan. Uhri oli tajuissaan. Poliisit ja läheisen lääkäriaseman työntekijät olivat antaneet hänelle hätäensiapua. Kuljetus alkoi noin kello 16.26.

Ensihoitoyksikkö EVS 1311 oli hälytetty kello 16.15 Puutorille, jossa yksikkö oli noin kello 16.22. Yksikkö sai hoidettavakseen puukotusten tekijän. Tekijän alaraajassa ollut ampumavamma aiheutti vakavan verenvuodon, joka ilman hätäensiapua olisi voinut olla henkeä uhkaava. Poliisi oli hätäensiapuna laittanut tekijän molempien reisien tyveen kiristysiteen. FH 20:n lääkäri tarkasti tekijän tilan, ja päädyttiin välittömään kuljetukseen. Kuljetus alkoi noin kello 16.26. Poliisi lähti mukaan kuljetukseen.

Paikalle jääneet EVS 01 ja FH 20 tarkastivat tapahtuma-alueen mahdollisten avuntarvitsijoiden havaitsemiseksi.

Tilanteen aikana maakunnan ensihoidon aluekenttäjohtajat tekivät valmiussiirtoja lähemmäksi Turku. Valmiussiirroilla turvattiin ensihoidon toimintavalmiutta Turussa.

Ensihoidon kenttäjohtaja antoi hätäkeskukselle noin kello 16.30 suuronnettomuusohjeen mukaisen määräyksen, jonka mukaan kiireettömät tehtävät laitettiin odottamaan resurssien vapautumista.

1.2.4 Turun yliopistollinen keskussairaala (TYKS)

TYKSin päivystykseen tuli ensimmäinen tieto tapahtumasta kello 16.06, kun ampumisen silminnäkijä ilmoitti asiasta päivystyksessä töissä olleelle tutulle. Kello 16.07 ensihoidon kenttäjohtaja välitti päivystykseen tiedon, että keskustassa on puukotettu. Triagehoitaja ilmoitti ampumisesta ja puukottamisesta päivystyksen kenttäjohtajalle ja vastaavalle lääkärille. Kirurgian takapäivystäjälle soitettiin, mutta hän oli leikkauksessa eikä voinut tulla johtamaan tilannetta päivystyksessä. Kirurgian etupäivystäjä otti johtovastuun tilanteesta.

Loukkaantuneiden suuresta määrästä sairaala sai tiedon noin kello 16.10, kun ensihoidon kenttäjohtaja ilmoitti asiasta päivystyksen akuutin triagehoitajalle. Ilmoituksen mukaan keskustassa oli ainakin viisi puukotettua uhria.

Päivystyksen valmiutta kohotettiin informoimalla henkilökuntaa sekä kotiuttamalla potilaita, jotka eivät olleet välittömän hoidon tarpeessa. Kävelen päivystykseen tulevien potilaiden vastaanotto suljettiin. Päivystyksen ylilääkärille ja traumapäivystäjälle soitettiin kello 16.15. Ylilääkäri määräsi päivystyksen suuronnettomuusvalmiuteen ja lähti tulemaan sairaalaan.

Suuronnettomuustilanteen määrittäminen johti siihen, että päivystyksessä otettiin käyttöön asiaan kuuluva ohjeistus. Leikkaustoiminta pysäytettiin ja leikkaussali valmistautui ottamaan vastaan puukotettuja potilaita. Päivystyksen henkilöstöä kävi teho-osastolla ja leikkaussalissa antamassa tietoa tapahtuneesta. Teho-osastolta tuli hoitajia päivystykseen avustamaan. Lasten päivystys siirrettiin kokonaisuudessaan lastentautien poliklinikalle.

Vartijat sulkiivat päivystyksen pääoven ja aloittivat päivystykseen tulijoiden kontrolloinnin. TYKSissä ovien sulkemispäätös tehtiin alkuvaiheessa päivystyksen ylilääkärin määräyksellä. Tavallisesti päätöksen tekee turvallisuuspäällikkö. Oville asetettiin vartijat, joille tulijoiden piti näyttää kassien ja laukkujen sisältö.

Juuri ennen puukotuksen alkua TYKSin päivystys oli ruuhkautunut. Päivystyksen vastaava oli tehnyt ylityöpyynnön hoitohenkilöstölle, koska vajausta oli neljän hoitajan verran normaali vuorovahvuudesta. Lääkäreitä oli paikalla normaali määrä. Sisätautipotilaiden hoito oli ruuhkautunut, minkä takia oli hälytetty kaksi lääkäriä lisää.

Sairaalassa olivat päivystysvuoron takia paikalla muun muassa kaksi anestesia- ja leikkauksilääkäriä, vatsaelinkirurgian päivystäjä ja traumapäivystäjä. Leikkaussalissa oli lähes välittömästi ilmoituksesta valmius ottaa kaksi potilasta vastaan. Anestesia- ja leikkauksilääkärit hälyttivät lisää henkilöstöä Whatsapp-sovelluksella. Päivystyksen ja teho-osaston henkilöstöä hälytettiin paikalle kahdella muulla viestisovelluksella. Hälytysten perusteella lisähenkilöstöä saapui paikalle jo ensimmäisen tunnin aikana yli tarpeen.

Kaksi ensimmäistä uhria saapui päivystykseen lähes yhtä aikaa noin kello 16.25. Kaikkia suuronnettomuusvalmiuteen liittyviä toimenpiteitä ei ollut ehditty tehdä tähän mennessä. Suuronnettomuuden toimintakortteja ei ennätetty ottaa käyttöön, vaan päätökset tehtiin kokemukseen ja näkemykseen pohjautuen.

Ensimmäisenä saapunut uhri oli mennyt elottomaksi kuljetuksen aikana. Päivystyksessä hänet lyhyen elvytyksen jälkeen todettiin kuolleeksi. Toisena saapunut uhri oli loukkaantunut hengenvaarallisesti. Päivystyksen toimenpiteiden jälkeen uhri siirrettiin leikkaussaliin hätäleikkausta varten kello 16.46.

Loput kuusi ensihoidon tapaamaa uhria ja tekijä saapuivat päivystykseen seuraavan 15 minuutin aikana. Heistä yksi siirrettiin leikkaussaliin hätäleikkausta varten kello 16.52. Tekijä leikattiin hieman myöhemmin.

Kolme uhria siirrettiin tutkimusten jälkeen leikkaussalin heräämöhön. Kolme hoidettiin päivystyksessä ja kotiutettiin sieltä. Tekijä ja hätäleikkaukseen joutuneet uhrit hoidettiin leikkauksen jälkeen teho-osastolla. Muut kuin päivystyksestä kotiutetut uhrit oli siirretty jatkohoitopaikkaan noin tunnin sisällä saapumisesta sairaalaan.

Yksi lievästi loukkaantunut uhri tuli päivystykseen kello 21 jälkeen omatoimisesti. Häntä oli viiilletty Kauppatorilla olkavarteen, mutta hän oli poistunut paikalta ennen ensihoidon tuloa. Yksi uhreista kuoli Kauppatorilla, eikä häntä tuotu sairaalaan. Kaikki sairaalaan elossa tuodut uhrit kotiutuivat. Ainakin yhdelle jäi pysyvä vamma.

Vielä potilaiden hoidon aikana sekä sen jälkeen pidettiin sairaalassa yllä kohotettua valmiutta ottaa vastaan lisää potilaita sekä lisättiin turvallisuuteen liittyviä toimia. Vartiointia tehostettiin ja ihmisten kulkua T2-sairaalan³ sisään- ja ulosluovutustieillä kontrolloitiin. Tehostettua sisääntulo-

³ T2-sairaalassa ovat päivystys, teho-osasto ja akuuttileikkaussalit.

reittien ja päivystysalueen vartiointia koko sairaalan alueella jatkettiin kello yhteen yöllä. Poliisi vartioi tekijää koko sen ajan, kun tämä oli sairaalassa. Kohotettuja turvatoimia jatkettiin siihen asti, kunnes tekijä seuraavalla viikolla siirrettiin pois sairaalasta.

Sairaalan henkilökunnan turvallisuuden tunteeseen vaikutti se, että ei tiedetty onko tekijöitä useampia ja oliko odotettavissa uusia tekoja. Lisäksi oltiin epävarmoja siitä, voisiko uhrien joukossa olla joku tekoon osallinen. Sairaalaan tuli uhkaussoittoja henkilökuntaa ja tekijää kohtaan. Tämä lisäsi henkilökunnan pelkoa sekä vartioinnin ja kontrolloinnin tarvetta.

Päivystyksessä järjestettiin kaksi sisäistä tiedotustilaisuutta kello 17 ja 19. Muille sairaalan yksiköille tiedotettiin viemällä viestiä henkilökohtaisesti vastuuhenkilöille. Sairaanhoitopiirin johtaja tiedotti tiedotusvälineille ja vastasi viikonlopun aikana noin 50 puheluun päivässä. Puheluita tuli sekä kotimaisista että ulkomaisista tiedotusvälineistä.

Koko sairaalan suuronnettomuushälytystä ei tehty. Sairaanhoitopiirin ylin johto ja sairaalan turvallisuuspäällikkö saivat tiedon tapahtumasta muualta kuin sairaalan sisäisten hälytysten kautta. Sairaalan johtoryhmä ei kokoontunut tapahtumapäivänä, mikä häytti muun muassa sisäistä ja ulkoista tiedottamista.

1.2.5 Pelastustoimi

Pelastustoimea ei hälytetty, koska sitä ei hälytysohjeiden mukaisesti tarvita tavanomaisiin puukotustehtäviin. Kaksi ensihoitoyksikköä lähti Turun pääpaloasemalta Kauppatorille kello 16.04, mutta pelastustoimen henkilöstö ei saa tietoonsa ensihoidon hälytyksiä.

Päivystävä palomestari (P3) sai tiedon noin 5–10 minuuttia tapahtuman alkamisesta puhelimeensa tuttavaltaan. Päivystävä palomestari piti tilannetta tavanomaisena puukotuksena. Hän kuitenkin havaitsi Kauppatorille menevän useita hälytysajoneuvoja, joten hän alkoi selvittää tapahtumaa. Hän oli puhelinyhteydessä pelastuslaitoksen päivystävään päällikköön (P2) ja poliisin tilannekeskukseen, minkä perusteella hän lähti Kauppatorille ja tarjosi pelastustoimen apua ensihoidolle ja poliisille. Sekä ensihoidon kenttäjohtaja että poliisin kenttäjohtaja totesivat, että avulle ei ollut tarvetta. Poliisin tekninen tutkinta kuitenkin pyysi pelastuslaitoksen apua tutkinnalle tärkeän alueen eristämiseen. Päivystävä palomestari järjesti pääpaloasemalta kolme pelastusyksikköä, jotka saapuivat Kauppatorille kello 17.

Päivystävä päällikkö soitti tapahtumasta heti pelastusjohtajalle (P1), joka oli jo kuullut tapahtumista radiosta. Pelastusjohtaja ilmoitti asiasta Turun kaupungin johdolle ja päivystävä päällikkö kello 16.48 sisäministeriön pelastusosaston päivystäjälle, joka oli jo saanut tiedon hetkeä aiemmin Poliisihallituksen päivystäjältä. Päivystävä päällikkö myös informoi pelastuslaitoksen johtoa WhatsApp-ryhmäviesteillä, kävi Kauppatorilla ja siirtyi omasta aloitteestaan poliisin tilannekeskukseen yhteyshenkilöksi kello 18 aikoihin.

Kauppatorilla pelastuslaitoksen yksiköt avustivat poliisin teknistä tutkintaa muun muassa valvomalla eristettyä aluetta, siirtämällä ajoneuvoja näköesteeksi ja rakentamalla muita näköesteitä. Ensimmäinen kuollut uhri oli tutkinnan turvaamiseksi aluksi tapahtumapaikalla peitettyinä. Lähelle kerääntyi uteliaita ihmisiä katsomaan ja kuvaamaan, joten pelastuslaitoksen henkilöstö pyysi heitä siirtymään kauemmaksi. Ihmisistä ei ollut merkittävää haittaa toiminnalle, mutta pelastuslaitoksen henkilöstön mukaan osalla kuvaajista ei ollut ymmärrystä vainajan kunnioituksesta. Jotkut ihmisistä olivat närkästyneitä, kun heitä pyydettiin siirtymään kauemmaksi odottamaan busseja. Teknisen tutkinnan päätyttyä pelastustoimen yksiköt pesivät verijäljet pois torin pinnasta.

Pelastustoimen valmiutta nostettiin perustamalla pelastustoimen johtokeskus Turun pääpalo-asemalle kello 18. Poliisin tilannekeskuksessa ollut päivystävä päällikkö välitti tietoa pelastustoimen johtokeskukseen ja tilannepäiväkirjaan kirjattavaksi. Pelastustoimen valmius laskettiin normaalille tasolle kello 21. Päivystävä päällikkö informoi vielä sisäministeriön pelastusosaston päivystäjää kello 22.25.

1.2.6 Poliisin välittömät jatkotoimet

Uhrien pois kuljettamisen jälkeen poliisin toiminta Kauppatorilla ja muualla keskustan alueella jatkui mahdollisten muiden tekijöiden selvittämisellä. Tilanne oli melko pitkään epäselvä. Esimerkiksi yksi silminnäkijä oli nähnyt yhdellä tekijän perässä juosseista henkilöistä mustan laukun, jota silminnäkijä piti epäilyttävänä. Poliisi selvitti asian, eikä kyseessä ollut mitään poikkeuksellista.

Hätäkeskukseen tuli heti tapahtuman jälkeen soittoja, joiden mukaan Turun ympäristön isoissa kauppakeskuksissa Myllyssä ja Skanssissa sekä Turun rautatieasemalla olisi puukotuksia käynnissä ja tullut uhreja. Hätäkeskus välitti tehtävät poliisille, joka kävi tarkastamassa nämä kohteet. Mitään poikkeavaa ei näissä kohteissa havaittu. Hätäkeskus pystyi epäilemään tietojen todenperäisyyttä melko pian, koska soitot olivat vain yksittäisiä. Hätäkeskukseen tuli myös ilmoituksia autoista, jotka saattaisivat liittyä tilanteeseen. Myöhemmin selvisi, ettei autoilla ollut tekemistä tapahtuman kanssa.

Lounais-Suomen poliisin tilannekeskuksen henkilöstön kaikki huomio kiinnittyi alkuvaiheessa tilanteeseen liittyvään viestintään. Alkuvaiheessa kenelläkään ei ollut aikaa dokumentoida tapahtumien kulkua käytössä olevaan järjestelmään, jolla on mahdollista välittää tilannekuvaa poliisipartioille ja muulle poliisiorganisaatiolle kuten Poliisihallitukseen. Hieman myöhemmin tilannekeskukseen tuli lisää henkilöstöä. Tilannekeskus ilmoitti tapahtumasta Poliisihallituksen päivystäjälle kello 16.12. Poliisin valtakunnallinen valmiusyksikkö hälytettiin paikalle.

Ensimmäisen viranomaisen tiedotteen julkaisi Lounais-Suomen poliisilaitos kello 16.37. Twitter-viestin mukaan Turun keskustassa oli puukotettu useita henkilöitä ja ihmisiä pyydettiin välttämään kaupungin keskustaa. Kymmenen minuuttia myöhemmin poliisilaitos tviittasi toisen kerran. Viestin mukaan poliisi on ampunut yhtä epäiltyä tekijää ja tekijä on poliisin hallussa.

Tapahtuman tutkinta alkoi nopeasti. Aluksi tutkintavastuu oli Lounais-Suomen poliisilaitoksella, mutta se siirtyi Keskusrikospoliisille noin kello 17. Lounais-Suomen poliisilaitos avusti tutkinnassa. Tutkintaan liittyen poliisi muun muassa teki useita kotietsintöjä paikoissa, joissa tekijä oli oleskellut, sekä otti muutamia henkilöitä kiinni.

Kello 17.28 Lounais-Suomen poliisilaitos tiedotti Twitterissä etsivänsä lisää mahdollisia tekijöitä. Viestissä myös kehoitettiin ihmisiä poistumaan Turun keskustasta. Keskusta hiljeni merkittävästi. Poliisi oli näkyvästi läsnä keskustassa koko perjantai-illan ja alkuyön pyrkien lisäämään kansalaisten turvallisuuden tunnetta.

Rajavartiolaitoksen Länsi-Suomen merivartiosto sai tiedon tapahtumasta poliisilta kello 16.23. Merivartioston yleisjohtaja siirtyi vartioston johtokeskukseen kello 16.29. Vartioston rikostorjuntayksikön valmiutta kohotettiin ja partioiden määrää Turun sataman alueella lisättiin.

Kello 17.37 poliisi pyysi suullisesti vartioston yleisjohtajalta virka-apua yleisen järjestyksen turvaamistehtävään Turun satamaan matkustaja-alusten tuloihin ja lähtöihin liittyen⁴. Vartiosto lisäsi edelleen toimintavalmiuttaan muun muassa lisäämällä partioiden määrää satamassa ja tekemällä valmiussiirtoja lakisääteisten päätehtävien turvaamiseksi. Poliisin virka-apupyyntö saapui kirjallisesti kello 17.53. Vartioston yleisjohtaja siirtyi poliisin pyynnöstä poliisin tilannekeskukseen kello 18.30.

Lounais-Suomen poliisilaitos viesti kello 18.04 Facebook-sivuillaan puukotuksesta sekä siitä, että poliisi tiedottaa tapahtumasta Twitter-tilillään ja www-sivuillaan. Suojelupoliisi tiedotti ensimmäisen kerran kello 18.08. Suojelupoliisi kertoi osallistuvansa tapahtumien selvittelyyn.

Poliisiylijohtaja antoi Yleisradiolle lausunnon kello 18.28. Hänen mukaansa oli liian varhaista arvioida, oliko tapahtumien takana terrorismi. Hän myös kertoi, että poliisi oli lisäämässä valvontaa ja näkyvää partiointia koko valtakunnan alueella lähimmän vuorokauden aikana.

Poliisin tiedotustilaisuus järjestettiin Turun poliisiasemalla kello 19. Aluksi tietoja olivat antamassa Lounais-Suomen poliisilaitoksen päällikkö ja rikosylikomisario, Keskusrikospoliisin rikosylikomisario, poliisiylijohtaja ja sisäministeri. Myöhemmin tietojen antajien joukkoon liittyivät TYKSin päivystyksen ylilääkäri ja lopuksi Turun kaupunginjohtaja. Tilaisuudessa kerrottiin tapahtumista ja tutkinnan aloittamisesta sekä vastattiin tiedotusvälineiden erilaisiin kysymyksiin. Uhrien määrästä annetut tiedot olivat tilaisuuden aikana ristiriitaisia eikä yksiselitteistä lukua pystytty ilmaisemaan. Toisissa luvuissa tekijä oli mukana ja toisissa ei. Lisäksi sairaalan ilmoittamissa luvuissa ei ollut mukana vainaja, jota ei kuljetettu sairaalaan. Eroon lopulliseen loukkaantuneiden määrään verrattuna vaikutti myös se, että yksi loukkaantuneista hakeutui hoitoon vasta myöhemmin illalla.

Sosiaalisessa mediassa oli ihmettelyä siitä, miksi tilanteen aikana ei annettu vaaratiedotetta. Poliisi perusteli asiaa kello 20.30 lähettämässään Twitter-viestissä. Viestin mukaan hälytys tuli kello 16.02, tekijä oli kiinni kello 16.05 eikä vaaratiedotteelle ollut aikaa.

Kello 21.18 poliisi julkaisi tiedotteen, jossa kerrattiin päivän tapahtumia. Tiedotteessa mainittiin uhrien määräksi kahdeksan, joista kaksi oli kuollut. Kello 0.27 poliisi julkaisi tiedotteen, jossa uhrien määräksi täsmennettiin kahdeksan loukkaantunutta ja kaksi kuollutta.

Rajavartiolaitoksen valmius palautettiin normaaliksi kello 21 jälkeen. Poliisi vähensi valmiuttaan yöllä kello yhden aikaan. Seuraavan viikon aikana vartiosto antoi poliisin pyynnön mukaisesti virka-apua yleisen järjestyksen turvaamiseksi. Vartioston kolme partiota partioi päiväsaikaan Turun satamassa sekä Turun rautatie-, linja-auto- ja lentoasemalla.

Sekä poliisi että Rajavartiolaitos kohottivat toimintavalmiutta myös valtakunnallisesti.

1.2.7 Valtioneuvoston tilannekeskus

Valtioneuvoston tilannekeskus (VNTIKE) sai ensimmäisen tiedon puukotuksista puhelimitse kello 16.38. Pari minuuttia sen jälkeen valtioneuvoston kanslia pyysi tietoja tapahtuneesta, josta se oli saanut ensitiedon muualta. Samoihin aikoihin Poliisihallituksen päivystäjältä tuli tilannekeskukseen tekstiviesti, jonka mukaan Turussa on puukotettu useita ihmisiä kaulaan ja poliisi on ampunut epäiltyä kiinnioton yhteydessä. Muita mahdollisia tekijöitä etsitään parhaillaan.

⁴ Rajavartiolain (578/2005) mukaan Rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia poliisilain yleisiä toimivaltuuksia koskevassa luvussa tarkoitettuja poliisin toimenpiteitä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Rajavartiomiehellä on tällöin poliisimiehelle luvussa säädetty toimivaltuudet.

Noin kello 16.50 Ruotsin vastaava tilannekeskus soitti ja kysyi tapahtumasta lisätietoja. Kello 16.51 tilannekeskus antoi ensimmäisen viestin asiasta ministereille, ministeriöiden johdolle ja valmiusjohdolle sekä virastoihin ja laitoksiin. Viestin sisältö noudatteli kymmenen minuuttia aiemmin Poliisihallituksen päivystäjältä saatua viestiä. Kello 17 jälkeen pääministeri tviittasi asiasta ilmoittaen muun muassa, että hallitus pitää neuvottelun myöhemmin illalla.

Toinen tekstiviesti ministereille ja ministeriöiden johdolle monista puukotuksiin liittyvistä yksityiskohdista lähti kello 18.06. Kello 20.15 tilannekeskuksesta lähetettiin kutsu hallituksen kokoukseen ja muun muassa tiedotettiin ministerien turvallisuuteen liittyvistä asioista. Tilannekatsauksen tilannekeskus antoi kello 21.15 ja seuraavan kerran aamulla kello 8. Päivän mittaan tilannekeskus jakoi tietoa tekstiviestein, välitti jälleen kutsun hallituksen puhelinneuvotteluun sekä informoi Ruotsin vastaavaa tilannekeskusta. Kello 11.54 lähetetyssä tekstiviestissä ministereille kerrottiin tekoa tutkittavan terroristisessa tarkoituksessa tehtynä tekona. Iltapäivällä ministeriöiden valmiusjohdolle ilmoitettiin, ettei ole akuuttia tarvetta kutsua koolle ylimääräisiä ministeriöiden valmiusorganisaatioiden kokouksia. Viimeisessä tilannekatsauksessa kello 16.30 kerrottiin Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin pitämien tiedotustilaisuuksien mukaisia tarkentuneita tietoja.

Tilannekeskuksen kutsuma hallituksen kokous pidettiin tapahtumapäivänä kello 19.50. Hallitus myös antoi uhreille, heidän omaisilleen ja suomalaisille yleisesti suunnatun tiedotteen, jossa muun muassa tuomittiin teko ja viestittiin tilanteen olevan hallinnassa. Valmiuspäällikkökokousta ei kutsuttu koolle.

1.2.8 Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttoviraston (Migri) tilannekeskus auttoi Keskusrikospoliisia tekijän henkilöllisyyden selvittämisessä, sillä jo alkuvaiheessa selvisi, että hän oli todennäköisesti vastaanottokeskuksen asukas. Poliisi ei itse päässyt ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmään, koska järjestelmässä oli huoltokatko. Tilannekeskus hälytti töihin henkilöitä, jotka pystyivät hakemaan tietoa järjestelmän varmuustallenteesta. Keskusrikospoliisi sai tarvitsemansa tiedot kello 17.41.

Tilannekeskus myös ohjeisti eri puolilla Suomea olevia vastaanottokeskuksia lisäämään turvallisuusjärjestelyitä. Tapahtuma aiheutti erilaisia pelkoja erityisesti alaikäisyksiköissä. Merkittäviä uhkatilanteita ei vastaanottokeskuksiin tullut. Tilannekeskus päivysti viikonlopun yli tuottaen tietoa poliisin tarpeisiin.

1.2.9 Turun kaupungin kriisiviestintä

Kaupungin viestintäjohtaja sai mediasta tiedon tapahtuneesta ja kokosi nopeasti viestintäryhmän, joka kykeni viestimään kolmella kielellä. Tiedotusta jatkettiin tiiviisti perjantaista sunnuntaihin.

Turun kaupunki tiedotti kriisituen saatavuudesta verkkosivuillaan ja sosiaalisessa mediassa. Luetuin kaupungin julkaisema uutinen koski kriisiapua. Kaupunki keskittyi viestintäohjeen mukaisesti välittämään vain poliisilta saatua varmistettua tietoa. Koulujen oppilaiden vanhemmille lähetettiin Wilma-viesti maanantaina. Verkkosivu ja sosiaalinen media toimivat hyvin kriisitilanteessa.

Kaupungilla olisi ollut verkossa kriisiviestintäjärjestelmä, mutta sitä ei tilanteessa käytetty. Sisääntuloväylillä oli myös digitauluja, mutta suora kanava laitteita hallinnoivaan yritykseen puuttui.

Kaupungin viestintähenkilöstö kysyi neuvoja tilanteen hoitamiseksi kollegoiltaan Barcelonasta ja Tukholmasta. Kaupungin johto vetosi kaupunkilaisiin *ei anneta pelolle valtaa* -viestillä. Kaupunki järjesti myös suruliputuksen, kukkien sirottelun Aurajokeen, sillan muistovallatuksen ja muistopuun torille. Näistä kollektiivisista muistamisista muodostui noin kuukauden mittainen suruviestinnän jatkumo.

1.2.10 Psykososiaalinen tuki

Turun kaupungin sosiaalipäivystys ja Turun kaupungin kriisiryhmät aloittivat akuutin kriisityön tapahtumapäivän iltana. Seuraavasta päivästä alkaen mukana olivat myös Suomen Punaisen Ristin (SPR) vapaaehtoiset ja psykologien valmiusryhmä sekä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys. Pidemmästä kriisityöstä huolehtivat Turun kaupungin psykologiyksikkö ja sitä täydensivät SPR:n psykologien valmiusryhmä ja osaltaan Turun-Kaarinan seurakuntayhtymä. Toimintaan osallistuneet organisaatiot järjestivät omien työntekijöidensä tuen.

Turun kaupungin sosiaalipäivystys sai tiedon puukotuksesta kello 16.15 alkaen hätäkeskuksesta, hyvinvointitoimialan johtajalta ja poliisin tilannekeskuksesta. Sosiaalipäivystyksen työpari saapui Kauppatorille kello 16.45 ja otti poliisin pyynnön mukaisesti puukotuksen uhrin lapsen huolehdittavakseen. Sosiaalipäivystäjä pyysi SPR:ää valmistautumaan kriisituen käynnistämiseen. Sosiaalipäivystys sai pyytämäänsä virka-apua Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä, jolle on sovittu valtakunnallisia tehtäviä äkillisissä tilanteissa. Sosiaali- ja terveystoimintaminstöön päivistäjä antoi valtuutuksen virka-avulle.

Kriisikeskus avattiin TYKSin yhteispäivystyksen yhteyteen alle tunnin kuluttua puukotuksesta. Paikaksi valikoitui yhteispäivystys, koska poliisi oli pyytänyt välttämään keskustassa liikkumista ja siten ihmisten arveltiin arastelevan keskustaan tuloa. Lisäksi sairaalan mielenterveyspalvelut olivat lähellä. Kriisikeskus miehitettiin sosiaalipäivystyksen työntekijöillä ja SPR:n henkisen tuen ryhmän vapaaehtoisilla. Yhteispäivystyksestä ohjattiin uhrien omaisia ja muita avunhakijoita kriisikeskukseen. Kriisikeskus toimi öitä lukuun ottamatta sunnuntai-iltana 20.8.2017 kello 18 asti. Kävijöitä kriisikeskuksessa oli yli 40.

Kriisipuhelimen avaamista alettiin valmistella sosiaalipäivystyksessä heti. Aluksi ongelmana oli järjestelmän aktivointiin tarvittavana koodin puuttuminen, mutta toimialajohtaja sai sen järjestettyä kaupungin IT-palveluista. Kriisipuhelin saatiin avattua kello 18.30, mistä tiedotettiin kaupungin verkkosivuilla. Kriisipuhelin toimii siten, että yhden puhelimen ollessa varattuna seuraava puhelu siirtyy seuraavalle vapaana olevalle työntekijälle.

Sosiaalipäivystyksen työntekijät päivistivät ensimmäisen illan ja yön. Lauantai-aamuna apuun tuli SPR:n henkisen työn vapaaehtoisia. Jatkossa kriisipuhelinta päivistivät virka-aikaan ja öisin sosiaalipäivystyksen työntekijät ja iltaisin SPR:n vapaaehtoiset. Ensimmäisen illan ja yön aikana kriisipuhelimesta päivysti neljä henkilöä. Keskimääräinen puhelun kesto oli 45 minuuttia. Kriisipuhelimeen tuli sen lähes kaksiviikkoisen aukiolon aikana yli 200 yhteydenottoa. Puhelujen yhteydessä käytettiin lomaketta, jolla arvioitiin soittajan altistusta psyykkiselle stressille. Soittajia ohjattiin ottamaan yhteyttä sairaalalla olleeseen kriisikeskukseen. Lomakkeet luovutettiin kaupungin psykologiyksikköön, jossa järjestettiin jatkotuki.

Puukotuksiin liittyviä puheluja tuli sosiaalipäivystyksen kriisipuhelimen lisäksi Mielenterveysseuran ja kirkon kriisipuhelimiin. Mielenterveysseuraan niitä tuli noin 80. Soittajissa oli silminnäkijöitä ja henkilöitä, joissa tapahtumat olivat aktivoineet aikaisempia traumoja tai muuten herättäneet ahdistusta. Kirkon palvelevan puhelimen soittomäärät eivät lisääntyneet, mutta niissä puheeksi otettujen asioiden sisältö liittyi paljolti puukotuksiin. Väestöliiton poikien puhelimen päivistysaikaa jatkettiin, mutta puukotuksiin liittyviä puheluja tuli vain muutamia.

Yhteistoimintapalaveri pidettiin tapahtumaa seuranneena aamuna kello 9 tavoitteena tehdä suunnitelmaa sairaalassa olevien loukkaantuneiden ja heidän omaistensa psykososiaalisesta tuesta sekä kriisikeskuksen toiminnan jatkosta. Kello 11 pidetyssä viranomaiskokouksessa tehtiin akuutin kriisityön suunnitelma ja sovittiin kriisityön organisoinnista. Kokouksiin osallistui edustajia Turun sosiaalipäivystyksestä, Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä, SPR:n piiritoimistosta sekä SPR:n psykologien valmiusryhmän vetäjä. Palaverissa olivat myös Turun psykososiaalisten palvelujen johtaja, palvelujohtaja ja toimialajohtaja sekä sairaanhoitopiirin kriisityöstä vastaava henkilö. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys raportoi sosiaali- ja terveysministeriöön.

Psykososiaaliseen tukeen tarvittavien tietojen saamisessa oli ongelmia, sillä apua tarvitsevien eli uhrien omaisten tiedot saatiin psykososiaalisen tuen tarpeisiin vasta tapahtumaa seuraavana kahtena päivänä. Ongelmista viestittiin sosiaali- ja terveysministeriöön ja Poliisihallitukseen. Tietojen saannin viivästyminen on ongelmallista, koska kriisityö tulee aloittaa mahdollisimman nopeasti.

Kuolleiden omaisten tiedot olivat poliisilla. Poliisi katsoi niitä koskevan tietopyynnön ongelmalliseksi ja kieltäytyi antamasta tietoja. Pulmana oli, että voiko poliisi käyttää väestötietojärjestelmää tähän tarkoitukseen ja voiko poliisilta saadun yhteystiedon perusteella ottaa yhteyttä kriisituen antamiseksi. Poliisi päätyi siihen, että uhrien omaisille annettiin kriisituen tarjoajien yhteystiedot. Poliisin omaisyhteyshenkilöltä saatiin kuitenkin lista, josta oli apua. Sairaalahoidossa olleiden uhrien omaisten tietoja ei saatu sairaalasta puhelimitse, joten kriisityöntekijät kävivät hakemassa tietoja teho-osastolta.

Hyvinvointitoimialan johtaja päätti jo tapahtumapäivänä, että jatkotukea tarvitsevat voidaan kotikuntaan katsomatta hoitaa Turun kaupungin psykologiyksikössä. Psykologiyksikön henkilöstön lisäksi toimintaan liitettiin Turun kaupungin kriisiryhmä. Ryhmä koostui kaupungin työntekijöiden lisäksi esimerkiksi eläkkeellä olevista alan työntekijöistä ja seurakunnan työntekijöistä. Myös SPR:n psykologien valmiusryhmä asemoitui pääosin kaupungin psykologiyksikköön, osa heistä toimi kuitenkin SPR:n tiloissa.

Kriisipuhelimen kautta tuli Turun kaupungin psykologiyksikköön 111 yhteydenottopyyntöä, joiden läpikäymiseen kului kaksi ja puoli viikkoa. Ensimmäisen viikon aikana psykologiyksikössä kriisityöhön käytettiin 700 työtuntia. Ensimmäisten viikkojen aikana käytiin 140 puhelinkeskustelua. Lisäksi esimerkiksi torikauppiaita ja torin alueen liikkeiden henkilökuntaa tavattiin ryhmissä. Kaikkiaan kontaktissa oltiin noin 200 ihmiseen. SPR:n psykologien valmiusryhmän jäsenet tapasivat kiinni otettuna olleita tekijän lähipiiriin kuuluneita. Kaupungin kriisiryhmän jäsen oli kontaktissa marokkolaisyyhteisöön. Pidempiaikaista työskentelyä on tarvinnut toistakymmentä henkilöä.

Kriisityökontaktien kirjaamisessa oli alkuvaiheessa epäselvyyttä. Kriisipuhelimessa kontaktit kirjattiin järjestelmään. Osa kaupungin kriisiryhmän jäsenistä ei kuitenkaan ollut vi-rassa, jolloin kirjaaminen oli käyttöoikeuksien puuttumisen vuoksi vaikeampaa. Tämä ratkaistiin siten, että työparissa toinen oli aina toimessa oleva työntekijä, joka huolehti dokumentoinnista. Erilaisista käytännöistä johtuen myöskään SPR:n psykologien valmiusryhmä ei aluksi kirjannut kontakteja. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys ohjeisti toistuvasti kirjaamaan kaikki kontaktit. Näin laajassa ja seurauksiltaan pitkäkestoisessa tapauksessa kirjaaminen on tärkeää jatkotoimien kannalta.

Suuri kriisityön tarve aiheutti ongelmia pitkäkestoisesta tuesta vastanneen psykologiyksikön normaaliin toimintaan. Toiminta keskittyi psykologiyksikön ja kaupungin kriisiryhmän har-teille, vaikka esimerkiksi perusterveydenhuollossa on työhön sopivaa henkilöstöä.

SPR:n paikallinen valmiuspäällikkö oli saanut tiedon tapahtumasta median kautta ja käynnistänyt verkostoja jo ennen sosiaalipäivystyksen yhteydenottoa. SPR:n vapaaehtoispäivystäjä hälytti oman ryhmänsä, jossa on Turun lähistöllä noin 25 henkilöä. Lisäksi hälytettiin naapurialueiden ryhmät. Vapaaehtoispartiot jalkautuivat Kauppatorille puukotusta seuranneena aamuna. Partiointia jatkettiin yhdeksän päivän ajan yhteensä 120 vapaaehtoisen voimin. Vuorojen pituus vaihteli kahdesta kymmeneen tuntiin.

Kauppatorilla oli 2 000–2 500 kontaktia. Traumaattisesta kokemuksesta selviämisen oppaita jaettiin Kauppatorilla 2 000 ja muualle, esimerkiksi lähialueen kauppoihin noin 1 500. Torilla kontaktit vaihtelivat esitteen jakamisesta pidempiin keskusteluihin. Järkyttyneimpiä henkilöitä ohjattiin soittamaan kriisipuhelimeen ja muutamia suoraan SPR:n psykologiryhmälle.

Kauppatorin laidalla ollut yksityinen terveystalvuyritys Mehiläinen Oy tarjosi puukotusta seuranneina kahtena päivänä oma-aloitteisesti kriisiapua, jota antoivat työterveyspsykologit. Toiminnasta tiedotettiin yrityksen verkkosivuilla. Toiminta oli maksutonta, mutta toimi ajanvarauksella. Palvelua käytti runsaat kaksikymmentä henkilöä. Lisäksi Mehiläisen työterveysasiakkaat käyttivät oman sopimuksensa puitteissa jonkin verran kriisiavun palveluja.

Ensihoidon henkilöstön kriisiapuun liittyen vuoronvaihtoa aikaistettiin siten, että tilanteessa mukana olleiden yksiköiden henkilöstö pääsi purkutilaisuuteen samana iltana kello 19–21. Samaan tilaisuuteen osallistuivat ensihoidon kenttäjohtaja, FH 20:n henkilöstö sekä pelastuslaitoksen ja sairaanhoitopiirin ensihoitajat.

Pelastustoimen yksiköt pääsivät purkutilaisuuteen niin ikään kello 19–21. Seuraavana päivänä annettiin ohjeistus ammattilaisten vetämään keskusteluun, johon yksi työntekijä osallistui.

Poliisi järjesti purkutilaisuuden toimintaan osallistuneille poliisimiehille tapahtumapäivän iltana. Keskusteluja järjestettiin myös seuraavana päivänä.

Hätäkeskuksessa jälkihuoltoryhmän yksi jäsen kutsuttiin töihin aikaisemmin. Hän kävi keskustelun erikseen jokaisen tapahtuman aikana vuorossa olleen ja seuraavaan vuoroon tulleen työntekijän kanssa. Kukaan ei erityisesti tuntenut tarvitsevänsä jälkihoitoa. Työterveyshuolto järjesti henkilöstöltä tulleen palautteen perusteella purkutilaisuuden reilu kuukausi tapahtuman jälkeen.

TYKSin henkilökunnan purkutilaisuus aloitettiin asteittain tilanteen rauhoituttua. Ensimmäinen kaikille yhteinen palautetilaisuus pidettiin seuraavan viikon tiistaina koko sille henkilökunnalle, joka oli ollut tilanteessa mukana.

Turun sosiaalipäivystyksen henkilökunnalle järjestettiin purkutilaisuus jokaisen työvuoron jälkeen. Myös SPR:n vapaaehtoisille järjestettiin purkutilaisuus jokaisen työvuoron jälkeen.

Myös muilla toimijoilla saattoi olla tarve kriisituelle. Tiedossa on, että ainakin yksi vartiointiliike järjesti henkilöstölleen purkutilaisuuden.

1.2.11 Henkinen huolto

Turun seurakuntayhtymän valmiuspäällikkönä toimiva diakonijohtaja sai tiedon tapahtumasta noin kello 16.20 perheenjäseneltään. Hän alkoi tiedottaa tapahtumasta valmiussuunnitelman mukaisesti seurakuntayhtymän sisällä. Seurakuntayhtymästä oltiin aktiivisesti yhteydessä arkkihiippakunnan tuomiokapituliin, jonka kanssa sovittiin käytännön toimenpiteistä. Yhtymässä alettiin tavanomaisen käytännön mukaisesti järjestellä kirkkojen avaamista.

Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin piispojen erityisavustajat saivat tiedon tapahtuneesta Kirkon viestinnästä kello 16.33. Tieto välitettiin kapitulin valmiusryhmälle sekä arkkipiispalle ja Turun piispalle, jotka molemmat ilmoittivat olevansa valmiudessa jääden odottamaan lisätietoja. Valmiussuunnitelman mukaisesti alettiin valmistella vielä samaan iltaan rukoushetkeä. Epävarmuutta järjestelyihin aiheutti poliisin pyyntö välttää liikkumista kaupungin keskustassa.

Kello 17.19 tehtiin hiippakunnan Facebook-sivuille ensimmäinen päivitys, joka tavoitti yli 87 000 henkilöä. Kello 19 jälkeen arkkipiispan Facebook-sivuille tehty päivitys tavoitti yli 300 000 henkilöä. Tuomiokirkkoon valmisteltu uskontojen yhteinen rukoushetki päätettiin toteuttaa kello 21. Tästä tiedotettiin sosiaalisessa mediassa kello 20 alkaen.

Uskontojen yhteinen rukoushetki toteutettiin tuomiokirkossa kello 21. Paikalla oli eri uskontokuntien edustajia sekä valtiovallan edustajina tasavallan presidentti, kolme ministeriä ja poliisin ylijohd. Kirkossa oli runsaasti median edustajia, jotka haastattelivat muun muassa piispoja.

Viikonlopun aikana tuomiokapituli tiedotti sosiaalisessa mediassa kirkon järjestämistä eri tapahtumista ja koordinoi piispojen liikkeitä eri tilaisuuksissa. Molemmat piispat osallistuvat Kauppatorilla järjestettyyn muistohetkeen sunnuntaiaamuna.

Kirkon viestintään ensitieto tapahtumasta saatiin mediasta kello 16.24. Paikalle Kirkkohallitukseen jäivät tilannetta seuraamaan viestintäpäällikkö ja verkkoviestintäpäällikkö.

Kriisiviestinnässä toimittiin valmiussuunnitelman mukaisesti. Tapahtumasta tiedotettiin kriisiviestintäryhmän jäsenille ryhmäviestillä kello 16.33. Vaikka varmaa tietoa tapahtuman luonteesta ei vielä ollut, ensimmäiset lohtuviestit laitettiin kirkon Twitter-tilille pian tämän jälkeen. Illan aikana lohtuviestintää tehtiin sosiaalisen median eri kanavien kautta. Turun tuomiokapitulia ja seurakuntayhtymää tuettiin Turun tuomiokirkossa järjestetyn tapahtuman viestimisessä.

Yle Radio 1:n illan ja seuraavan aamun hartauden ja musiikkitarjonnan sisältöä muutettiin paremmin päivän tapahtumiin sopivaksi. Seuraavana aamuna arkkipiispa osallistui suoraan kello 7.50 hartauslähetykseen. Valtioneuvoston kanssa koordinoitu valtakunnallinen hiljainen hetki toteutui sunnuntaina kello 10 messujen alussa.

Sairaalapastoreille tieto tapahtumasta tuli päivystävän pastorin puhelimeen kello 16.23. Tieto jaettiin kaikille vapaalla olleille pastoreille, joista kolme ilmoitti olevansa käytettävissä. Ensimmäinen tehtävä tuli kello 18.40, jolloin päivystävää sairaalapastoria pyydettiin ohjaamaan purkutilaisuus. Kaksi pastoreista osallistui tuomiokirkon rukoushetkeen ollen valmiudessa antamaan keskusteluapua. Illan aikana pastorit keskustelevat uhrien omaisten ja sairaalan henkilökunnan kanssa.

Henkilökunnan purkutilaisuuksia sairaalapastorit järjestivät lauantain ja sunnuntain aikana neljä sekä seuraavalla viikolla kolme. Sairaalapastorit avustivat päivystykseen tulleita traumatisoituneita potilaita.

Seurakuntien havaintojen mukaan tarvetta nuorisotyöntekijöiden kanssa keskusteluun ei ollut paljon. Sen sijaan vanhusten hoitolaitoksissa tarve asian käsittelyyn oli suuri. Seurakuntien työntekijät kävivät myös oppilaitoksissa.

Kirkolla on puhelin- ja verkkoauttamisen palvelukokonaisuus. Puhelujen kokonaismäärässä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia, eikä toimintaa tarvinnut muuttaa palvelevaksi kriisipuhelimeksi tai chatiksi. Kansalliseen kriisiin liittyviksi luokiteltavien puheluiden määrä kasvoi kuitenkin normaalitilanteeseen verrattuna huomattavasti.

1.3 Seuraukset

Puukotuksissa kuoli kaksi naista vaikeisiin vammoihin. Hoitoa tarvinneita loukkaantuneita oli kahdeksan, joista kaksi loukkaantui hengenvaarallisesti, yksi vakavasti ja viisi lievästi. Tekijä loukkaantui poliisin ampumasta luodista hengenvaarallisesti.

Puukotukset kohdistuivat enimmäkseen naisiin, joita uhreista oli kahdeksan. Miesuhreja oli kaksi. He olivat ensimmäistä puukotettua auttanut ja puukottajan pysäyttämistä yrittänyt.

Tapaus horjutti kansalaisten turvallisuuden tunnetta. Esimerkiksi Turun kaupungin johto vetosi ihmisiin, jotta pelolle ei annettaisi valtaa. Maahanmuuttajayhteisöissä tapaus herätti pelkoa heihin kohdistuvasta uhasta ja kielteisestä suhtautumisesta.

Psykososiaalisen tuen tarve oli suurta. Tämä näkyi suurena määränä kontakteja SPR:n vapaaehtoistyöntekijöihin toripartioinnin aikana Kauppatorilla. Lisäksi huolestuneet kansalaiset kyselivät tietoja esimerkiksi vartiointiliikkeiden kentällä liikkuvilta partioilta. Kriisipuhelimeen tuli paljon puheluja ja kriisikeskuksessakin Turun yliopistollisessa keskussairaalassa kävi kymmeniä henkilöitä. Myös pitkäkestoisempaan tukeen tarvittiin suuri työpanos.

Tapahtuma aiheutti mahdollisen turvallisuusuhan ainakin vastaanottokeskuksessa, sairaalassa ja tuomiokirkossa, joiden turvallisuusjärjestelyjä lisättiin. Tarve vartiointiliikkeiden palveluille kaupoissa ja kokoontumistiloissa kasvoi. Vartiointiliikkeet eivät pystyneet tapahtumailtana vastaamaan tähän tarpeeseen täysimääräisesti.

2 TAUSTATIEDOT

2.1 Tapahtumaympäristö ja olosuhteet

Puukotusten tapahtuessa Turun Kauppatorilla oli ihmisiä tavanomaiseen ja vilkkaan kesäisen perjantai-iltapäivän tapaan. Sää oli pilvipoutainen ja lämpötila oli noin +20 C°. Kauppatori on bussiliikenteen solmukohta, joten työmatkalaisia oli liikkeellä paljon. Keskustassa on monia kouluja, mutta koulumatkaliikenne oli pääosin ohi. Torin myyntikojut ja kahvilat olivat auki. Torilla ei ollut erityisiä tapahtumia.

Mikään ei viitannut tulevaan väkivallantekoon, ja tapahtumat käynnistyivät arvaamatta. Reaktiot syntyneeseen meluun, huutoihin ja väkivallantekoihin vaihtelivat. Osa ihmisistä kääntyi kohti toimintaa luullen torilla tapahtuvan jotain mielenkiintoista. Osa ihmisistä pakeni juosten väkivallantekoja havaitessaan.

Paikalla oli runsaasti henkilöitä, jotka kykenivät rationaaliseen toimintaan. Puukotuksia nähneillä saattoi olla vaikeuksia uskoa näkemäänsä, mutta moni pystyi soittamaan hätäpuhelun nopeasti. Joukolla nuoria miehiä oli kyky ja uskallus lähteä juoksemaan tekijän perään varoittaen samalla huutamalla tekijästä. Useilla, esimerkiksi vartijoilla, oli kyky auttaa uhreja muun muassa antamalla heille ensiapua. Kukaan uhreista ei jäänyt yksin. Kansalaisilla oli ymmärrystä opastaa sekä poliisipartioita tekijän kulkusuuntaan että ensihoitoyksiköitä uhrien luo.

Tietoisuus tilanteesta ei välittynyt koko torin alueelle. Havaintojen mukaan osa torista näytti varsin rauhalliselta, eikä paniikkia ei ollut havaittavissa. Monien havaintojen mukaan tilanne oli tapahtumiin nähden hämmentävän rauhallinen, vaikka torilla oli lukuisia poliisiautoja ja ensihoitoyksiköitä.

2.2 Henkilöt ja organisaatiot

2.2.1 Tekijä

Poliisille oli muutamassa tunnissa selvää, että puukotukset teki yksi henkilö. Hän oli marokkolainen kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut 22-vuotias mies, joka oli tullut Suomeen ilmoittaen väärän nimen ja iän. Poliisi sai tekijän henkilöllisyyden selville tekijän oman ja todistajan kertoman perusteella. Asia varmistui poliisin ulkomaille tekemän tietopyynnön avulla viikon kuluttua. Tekijää koskevat tiedot perustuvat osin hänen omaan kertomaansa, eikä kaikkia yksityiskohtia ole mahdollista tarkistaa.

Tekijä syntyi Marokossa lokakuussa 1994. Perhe oli rikkonainen. Vanhemmat erosivat tekijän ollessa seitsenvuotias, minkä jälkeen tekijä asui ensin isänsä luona ja myöhemmin äitinsä luona. Sisarpuolia oli kaksi. Tekijä kävi koulua ja oppi kirjoittamaan ja lukemaan.

Perhe oli uskonnollinen, ja myös tekijä rukoili ja noudatti islamilaisia tapoja. Hänen uskonnollisuutensa kuitenkin hiipui kouluaikana. Äidin uuden parisuhteen myötä tekijä etääntyi äidistään. Isän kyky huolehtia perheestä oli huono.

Tekijän lähtö Marokosta liittyi perheongelmiin, mutta myös siihen, että hän oli kertomansa mukaan osallistunut ultra-jalkapallohuligaanijengin toimintaan. Ultra-jengit ovat hierarkkisia väkivaltaisista jengeistä. Tekijä sai yhdessä tappelussa vammoja päähänsä, mikä näkyy edelleen kasvoissa. Tekijä arvioi joko kuolevansa jengissä tai koston vuoksi, mikäli yrittää irtautua jengistä. Näistä syistä hän katsoi tarvitsevänsä turvaa muualta.

Tekijä lähti ystävänsä kanssa Marokosta syntymäpäivänään lokakuussa 2015. Matka kulki ensin lentäen Turkkiin ja sieltä reilussa viikossa Kreikan, Makedonian, Serbian, Kroatian, Slovenian ja lopulta mahdollisesti Italian, Sveitsin tai Itävallan kautta Saksaan.

Tekijä ja hänen ystävänsä ilmoittautuivat Saksassa turvapaikanhakijoiksi marraskuussa 2015. Tekijä käytti oikeaa identiteettiään. Heidät ohjattiin Saksan järjestelmän mukaisesti vastaanottokeskukseen odottamaan pyyntöä oikeuteen, jossa tehtäisiin varsinainen turvapaikkahakemus. Sormenjäljet otettaisiin vasta tässä vaiheessa. Tämä käynti ei toteutunut Suomeen tuloon mennessä.

Kaverukset oleskelivat eri puolilla Saksaa noin puolen vuoden ajan, joskin tekijä oli välillä yksin 2–3 kuukautta Italiassa. Palatessaan Italiasta hänet pysäytettiin Sveitsin rajalla huhtikuussa 2016. Hän pyysi Sveitsistä turvapaikkaa. Seuraavana päivänä hän kuitenkin perui pyynnön kertoen haluavansa jatkaa Saksaan ja edelleen Suomeen. Sormenjäljet ehdittiin ottaa, mutta ne eivät ilmeisesti perumisen vuoksi jääneet turvapaikka-asioissa käytettävään Eurodac-tietokantaan.

Saksassa tekijälle tuli joitakin ongelmia viranomaisten kanssa, joten häneltä otettiin sormenjäljet ja oikea passi jäi viranomaisten haltuun. Sormenjäljet jäivät kuitenkin muuhun kuin Eurodac-tietokantaan. Ongelmat eivät olleet siinä määrin vakavia, että tekijä olisi otettu kiinni. Hän päätti kuitenkin kaverinsa kanssa lähteä muualle, koska pelkona oli käännätytminen Marokkoon. Kohdemaaksi valikoitui Suomi, josta erityisesti ystävällä oli hyviä käsityksiä.

Suomeen tekijä tuli todennäköisesti Puolan, Liettuan ja Viron kautta Helsinkiin. Kaverukset saapuivat toukokuussa 2016 Turun vastaanottokeskukseen Pansioon erään marokkolaismiehen saattamana. Seuraavana päivänä tekijä ilmoittautui Lounais-Suomen poliisilaitoksen ulkomaalaispoliisille turvapaikanhakijaksi käyttäen väärää identiteettiä. Perusteeksi väärän nimen ja neljä vuotta todellista nuoremman iän ilmoittamiselle tekijä on kertonut halunsa päästä suomalaiseen peruskouluun ja helpottaakseen turvapaikan saantia. Hän ei halunnut joutua takaisin Marokkoon. Mahdollisesti muihin maihin palauttamisen välttämiseksi hän ei halunnut käyttää samaa nimeä, jota oli käyttänyt Saksassa tai muissa maissa. Myös hänen ystävänsä ilmoittautui samaan aikaan väärällä nimellä ja iällä.

Suomessa tekijä ohjattiin vastaanottokeskukseen Pansioon, jossa asui ilmoittamansa iän mukaisesti alaikäisille tarkoitettussa tukiasunnossa. Ongelmia oli siisteyden ja paikkojen kunnossa pitämisen kanssa. Tekijä ei suorittanut siivouksen laiminlyönnistä saamaansa korvaavaa työtoimintatehtävää, joten vastaanottorahaa vähennettiin. Tekijä myös reagoi tilanteessa, jossa hän havaitsi erään ohjaajan järjestäneen mukavan aterian yhdessä toisen turvapaikanhakijan kanssa. Tekijä sotki tilanteen ja käyttäytyi huonosti. Tekijä oli lähikaveripiirissään jonkinlainen johtohahmo. Hän oli välillä ylimielinen ja intti esimerkiksi siivouksista. Eräs turvapaikanhakija on kertonut tekijän suuttuneen nähtyään hänellä ristin. Tekijä oli myös paheksunut muiden turvapaikanhakijoiden oluen juomista. Tekijä kuitenkin itse tupakoi ja poltti kannabista. Yleisesti tekijää ei kuitenkaan pidetty erityisen hankalana.

Tekijä aloitti valmistavan opetuksen turkulaisessa koulussa elokuussa 2016 tavoitteenaan hakea ammattikouluun. Opetus tapahtui yläkoulun yhteydessä. Terveystila oli tarkastettu normaaliin tapaan ja se oli hyvä. Kielitaito kehittyi ja kavereita löytyi muista maahanmuuttajista. Tekijä kävi kuntosalilla, pelasi jalkapalloa ja koripalloa sekä kävi uimakoulun. Urheiluharrastus oli aktiivista. Koulussa oli vain muutamia kurinpidollisia ongelmia, ja tekijä oli ilmeisen pidetty kaverien ja opettajien keskuudessa. Koulun ja vastaanottokeskuksen välillä oli yhteydenpitoa muun muassa tekijän kyvystä ottaa muita huomioon tietyissä tilanteissa. Tekijä ei pitänyt siitä, että muille oli tarjolla jotain ja koki esimerkiksi omat tappiot urheilussa voimakkaasti.

Syyskuussa 2016 tekijä halusi psykologin vastaanotolle. Ajatus ilmeisesti syntyi erään kaverin psykologikäynnistä. Tarve kuitenkin poistui sosiaalityöntekijän ja lääkärin tapaamisella. Mitään huolestuttavaa ei tullut ilmi.

Marraskuussa 2016 tekijä tuli ilmoittamansa iän mukaisesti täysi-ikäiseksi, minkä vuoksi hän siirtyi vastaanottokeskuksen ryhmäkotiin asumaan kolmen irakilaisen ja yhden syyrialaisen kanssa. Ryhmäkodissa syntyi epäilyjä tilojen väärinkäytöstä, huumekaupasta ja varastelusta sekä harmia muille asukkaille. Samoihin aikoihin tuli Maahanmuuttoviraston kielteinen päätös turvapaikkahakemuksesta. Tekijä valitti päätöksestä hallinto-oikeuteen. Tekijä arveli, että hänen osoittamansa opiskeluhalu auttaisi turvapaikan saamisessa, vaikka sillä ei tosiasias-
sa ole vaikutusta. Tekijä siirrettiin asumisongelmien vuoksi asumaan vastaanottokeskuksen pää-
talon toukokuun alussa 2017. Pian tämän jälkeen hänen kanssaan maahan tullut, edelleen
alaikäiseksi kirjattu ystävä sai tilapäisen oleskeluluvan ja asunnon. Tekijä alkoi oleskella ystä-
vänsä asunnolla Kaarinassa.

Kesäkuussa 2017 tekijä aloitti suomen kielen opiskelun kristillisen opiston vapaaehtoisella
viiden viikon kesäkurssilla. Siellä hänestä syntyi opettajille alussa positiivinen vaikutelma.
Myös kesäkurssilla näkyi tekijän voimakas reagointi peleissä tappiolle jäämiseen. Aluksi osal-
listuminen kurssille oli ollut suhteellisen säännöllistä. Heinäkuun alussa tekijä jäi kokonaan
pois kurssilta syytä ilmoittamatta. Kesällä 2017 myös urheilun harrastaminen väheni.

Tekijän kiinnostus radikaali-islamismiin, jihadismiin ja uskontoon näkyi selkeästi ensim-
mäisen kerran vuoden 2017 alussa, mutta hän oli esittänyt jo aiemmin tiukkoja näkemyksiä
siitä, mikä on muslimille kiellettyä. Uskonnon harjoittaminen oli satunnaista. Tekijä kuunteli
verkosta Koraania ja puhui muille Islamilaisesta valtiosta eli Isisistä⁵. Hän kertomansa mu-
kaan halusi selvittää, onko Isis hyvällä vai pahalla asialla. Tekijän kaverit, joita tekijä piti maal-
listuneina, eivät halunneet olla tekemisissä Isisin ideologian kanssa ja pitivät väkivaltaa pa-
heksuttavana. Kaverit kokivat puheet häiritsevinä. Tekijä kävi epäsäännöllisesti kahdella eri
rukoushuoneella yksin. Kaverilla ei ollut kiinnostusta käydä rukouksissa. Rukoushuoneilla
islamilaisesta valtiosta ei tiettävästi voinut puhua.

Tekijän puheet herättivät tammikuussa 2017 siinä määrin huolta, että ongelmista annettiin
ilmoitus ulkomaalaispoliisille. Ilmoituksessa kerrottiin, että tekijä oli kolmesti uhannut tappaa
erään turvapaikanhakijan ja että tekijä puhui Isisistä ja siihen liittymisestä sekä kuunteli nau-
hoitteita. Ilmoituksen mukaan muut turvapaikanhakijat olivat alkaneet varoa tekijää ja tekijä
vaikuttanut monien mielestä radikalisoituneelta. Tekijä oli myös syyttänyt muita turvapaikanha-
kijoita vääräuskoisten kanssa asioinnista. Tekijän kerrottiin käyttävän väärää identiteettiä ja
mahdollisesti myyneen huumeita Italiassa ollessaan. Ulkomaalaispoliisi välitti ilmoituksen
Suojelupoliisin paikalliseen yksikköön. Pari päivää myöhemmin tieto päätyi Keskusrikospoli-
sin paikallisyksikköön. Vihje ei aiheuttanut käytännön toimenpiteitä näissä organisaatioissa
tai vastaanottokeskuksessa.

Tekijän kiinnostus Isisiin oli lisääntynyt kielteisen turvapaikkapäätöksen saamisen jälkeen.
Tekijän mukaan kiinnostus ei kuitenkaan johtunut kielteisestä päätöksestä vaan uteliaisuu-
desta ja siitä, että tällaisille pohdinnoille oli ylimääräistä aikaa. Pohdinnat voimistuivat ke-
vällä, mikä ilmeni muun muassa tekijän innosta esitellä ajatuksiaan muille sekä kiinnostuk-
sesta katsella ja kuunnella Isis-aiheisia tallenteita verkosta.

Islaminuskoisille tärkeä paastokausi Ramadan oli 26.5.–24.6.2017. Tekijä ryhtyi käymään yh-
dessä rukoushuoneessa säännöllisemmin Ramadanin viimeisen kymmenen päivän aikana, jol-
loin hän saattoi viettää pitkiä aikoja rukoushuoneen sosiaalisissa tiloissa. Paaston loppuaika
koetaan erityisen tärkeäksi uskon kannalta, joten intensiivinen ajan vietto rukoushuoneissa
on silloin melko tyypillistä. Henkilöä, joka käy uskonnollisissa tilaisuuksissa ainoastaan Rama-

⁵ Englanniksi ISIS = Islamic State in Iraq and Syria, arabiaksi Daesh = al-Dawla al-Islamiya fi al-Iraq wa al-Sham

danin aikana, ei välttämättä pidetä kovin uskonnollisena. Tekijä pitäytyi uskonnollisissa tilaisuuksissa pitkälti omissa oloissaan eivätkä tilaisuuksissa toimineet uskonnolliset johtajat kertomansa mukaan huomanneet hänen käytöksessään poikkeavaa.

Ramadanin aikana tekijä tapasi rukoushuoneen läheisyydessä mielestään uskonnollisen ulkomaalaistaustaisen suomalaisen miehen. Mies oli toistuvasti käynyt rukoushuoneella, jossa hän oli hiljainen ja vain rukoili. Mies keskusteli tekijän kanssa joitakin kertoja ja oli tiettävästi ainut, jolta tekijä sai vastakaikua Isis-myönteisille ajatuksilleen. Mies myös ilmeisesti neuvoi ja näytti, miltä sivuilta ja mistä viestipalveluista löytyy Isisin aineistoa. Puhetta oli ollut myös terrori-iskun mielekkyydestä Suomessa sekä toteuttamistavoista, muun muassa pommista. Tekijä sai mieheltä kertomansa mukaan vastauksia vuoden alussa alkaneisiin pohdintoihinsa, että oliko Isis väärässä vai oikeassa. Keskustelujen jälkeen tekijä vakuuttui Isisin olevan oikeassa. Miehellä saattoi olla yhteyksiä Isisiin.

Ramadanin aikana ja jälkeen videoiden katselu muodostui tekijälle päivittäiseksi ja addiktoivaksi. Tekijä itsekin koki ahdistusta ja ajoittain pyrki irti ajatuksistaan. Hän rikkoi tässä tarkoituksessa puhelimensa, mutta sai tapaamaltaan mieheltä uuden. Mies myös pyrki auttamaan tekijää saamaan töitä ja pohti tekijän kanssa lähtöä Syyriaan taistelemaan. Yhteydenpito miehen kanssa tiettävästi päättyi kolmisen viikkoa ennen puukotuksia, kun mies ei enää kunnolla luottanut tekijään. Luottamusta vähensi ainakin tekijän kannabiksen poltto. Jonkinlaista ahdistusta ja halua elämänmuutokseen oli edelleen, sillä tekijä oli kertomansa mukaan aggressiivinen ja koki olevansa riippuvainen puhelimesta. Hän yritti tyhjentää uudenkin puhelimen tiedot.

Tekijän ajatus muuttui kesällä 2017 sellaiseksi, että länsimaat kohtelevat arabimaita huonosti ja maailma on shariaa eli islamilaista lakia vastaan. Hänen mielestään oli oikein kostaa länsimaiden islaminuskoisiin viattomiin ihmisiin kohdistuvat iskut. Kun yksi kuolee Syyriassa, yhden on kuoltava esimerkiksi Suomessa. Tekijä kertoo aiemmin ajatelleensa, että Euroopassa tehdyt terrori-iskut ovat pahoja tekoja, mutta kesällä 2017 ajatus kääntyi hänen ymmärrettyään asian oikein.

Kaverit ovat kertoneet, että tekijä ei pitänyt hänen oikeaan islamiin liittyvien ajatustensa kyseenalaistamisesta. Tekijä paheksui tuttavansa suhteita ei-islamilaisiin naisiin ja musiikin kuuntelua, vaikka itse tupakoi paljon ja poltti kannabista. Tekijä paheksui myös islamista kristinuskoon kääntyneitä. Kaverit pelkäsivät tekijää, mutta eivät ilmoittaneet huolistaan esimerkiksi vastaanottokeskukseen tai viranomaisille. Kaverit olivat vastahakoisia kuuntelemaan tekijän puheita. Tekijä ei tiettävästi ilmaissut aikeitaan toteuttaa minkäänlaista tekoa, vaikka kertomansa mukaan sellainen oli ollut mielessä jo Ramadanin aikaan. Tekijän ajatukset pyörivät kesän loppua kohden yhä enemmän Isisissä. Hän myös muuttui kaverinsa mukaan ilottomaksi, valvoi öitä, muuttui puheissaan hyökkäävämmäksi eikä juurikaan ollut muiden ihmisten kanssa tekemisissä. Tekijä kävi perjantairukouksissa ja oli myös hankkinut Koraanin. Eräässä perjantairukouksessa hän oli voimakkaasti kritisoinut seremoniassa avustaneen henkilön vaatetusta, jossa oli näkyvissä Britannian lippu.

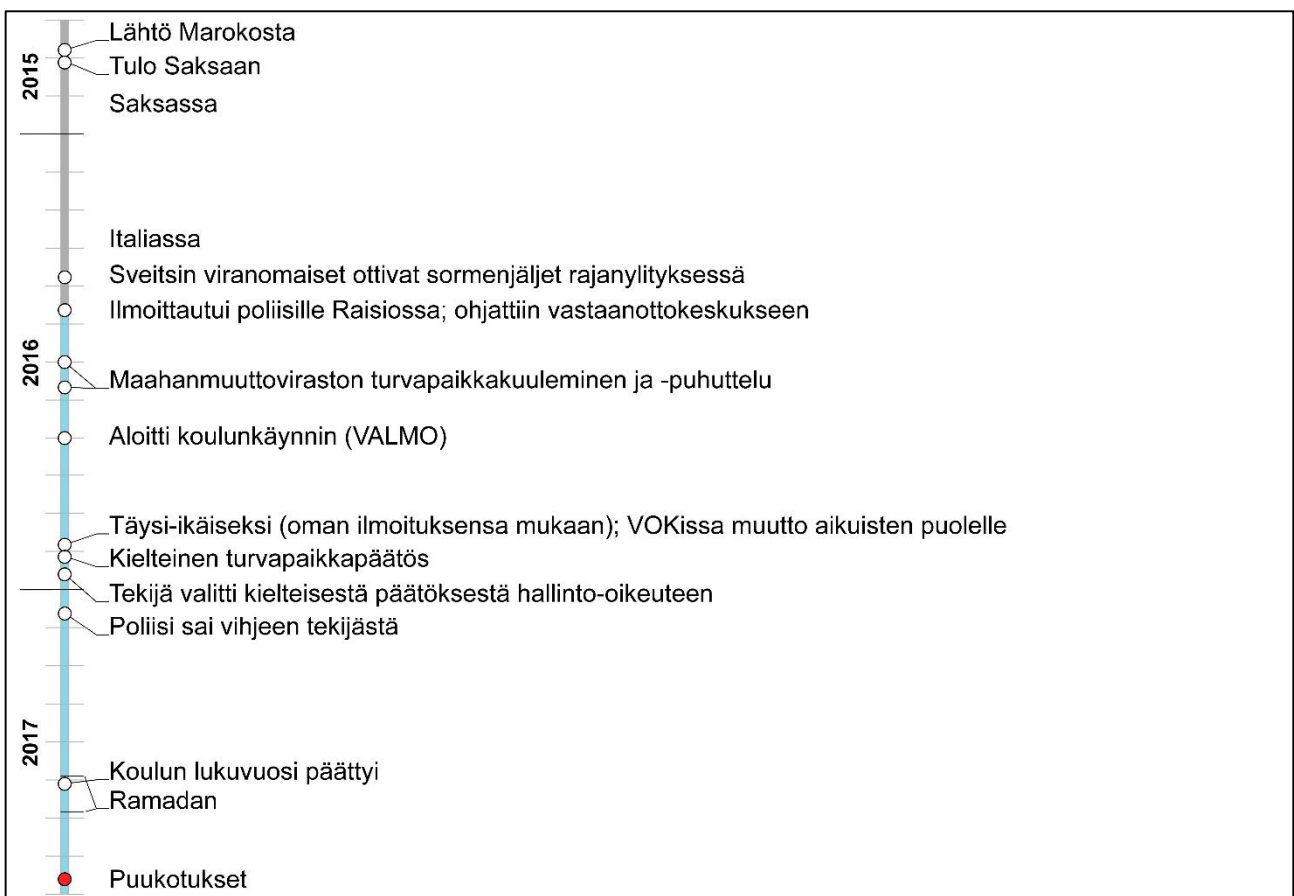
Ensimmäiset ajatukset konkreettisesta teosta syntyivät tekijän mukaan hänen katsottuaan videoita Raqqaan pommituksista Syyriassa. Tekoa edeltävinä päivinä tekijä puhui edelleen kaverilleen Isisistä, näytti videoita ja kertoi Isisin toiminnan olevan oikein. Puukotuksia edeltävänä päivänä Barcelonassa tapahtui terrori-isku, josta tekijä osoitti kaverilleen kiinnostusta.

Tekoa edeltävänä iltana hän päätti toteuttaa iskun ja lähetti kaverilleen jäähyväisviestin. Hän aikoi ostaa veitsen, mutta tyytyi kiinnijäämisriskin vuoksi asunnosta löytyviin veitsiin. Alkuperäisenä suunnitelmana oli tappaa sotilas, koska Isisin propagandan mukaan sotilaat ovat

enemmän vastuussa vääristä teoista kuin muut. Tekijällä oli halu näyttää, että Isisillä oli voimia muuallakin maailmassa. Hän oli valmis ja halukas kuolemaan tekonsa yhteydessä.

Tekopäivän aamuna tekijä kirjoitti manifestin pääosin Youtubesta kuuntelemistaan radikaalien imaamien saarnoista. Manifestissa hän perusteli tulevaa tekoaan jihadistisella ideologialla ja tavoitteilla. Manifesti päättyi toiveeseen puolestaan rukoiluun, pääsystä paratiisiin marttyyrinä ja uskontunnustukseen. Rukoushuoneella tapahtuneen perjantairukouksen jälkeen hän kävi ennestään tuntemattoman miehen kanssa aggressiivissävytteisen keskustelun, jossa tekijä puhui terrorismiin yhdistetystä imaamista ja terroritekojen oikeutuksesta saamatta vastakaikua. Tekijä julkaisi manifestin viestinvälityspalvelussa, minkä tarkoituksena oli ilmeisesti toimia motivaattorina, joka estää häntä perumasta tekoa. Toinen tavoite oli saattaa tieto iskusta islamilaisen valtion jäsenille.

Teon tehdessään tekijä ei ollut päihteiden vaikutuksen alainen. Oikeudenkäyntiin liittyvän mielentilatutkimuksen mukaan tekijä toimi täydessä ymmärryksessä.

Kuva 2. Aikajana tekijän saapumisesta Eurooppaan (harmaa) ja tapahtumista Suomessa (sininen).

2.2.2 Vastaanottokeskus

Tekijä oli koko Suomessa olonsa ajan kirjoilla Turun vastaanottokeskuksen Pansion toimipisteessä.

Turun vastaanottokeskus on SPR:n Varsinais-Suomen piirin ylläpitämä vastaanottokeskus⁶, jonka kolme toimipistettä ovat Halikossa (200 paikkaa), Turun Pansiossa (300 paikkaa) ja

⁶ Vastaanottokeskuksella tarkoitetaan paikkaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan ja joka järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut. Lapsille tarkoitettujen ryhmäkodit ja tukiasuntolat ovat myös vastaanottokeskuksia.

Punkalaitumella (150 paikkaa). Pansion toimipiste toimii niin sanottuna transityksikkönä, jossa turvapaikkaa hakeneet odottavat Maahanmuuttoviraston turvapaikkapuhuttelua. Puhuttelun jälkeen he siirtyvät muihin vastaanottokeskuksiin odottamaan oleskelulupapäätöstä. Valtaosa asukkaista ohjautuu Pansioon Lounais-Suomen poliisilaitoksen Raision ulkomaalaispoliisin kautta.

Pansion toimipisteen yhteydessä on 14-paikkainen alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ryhmäkoti ja kymmenpaikkainen tukiasunto⁷ aikuistumassa oleville alle 18-vuotiaille. Tekijä asui Pansiossa aluksi tukiasunnossa, josta siirtyi aikuisten puolelle täytettyään ilmoittamansa syntymäajan mukaisesti 18 vuotta. Alle 18-vuotiailla oli kotiintuloaika, mutta aikuisilla ei ole liikkumisrajoituksia. Velvollisuuksia ovat omasta ruuasta huolehtiminen ja siivousvuorot.

Pansion toimipisteen vastaanottopalveluihin⁸ kuuluivat vastaanottolain määrittämät ja Maahanmuuttoviraston mitoituksen mukaiset sosiaali- ja terveysterveyst. Sosiaali- ja terveysterveyst palveluita hakijoille tuottavat ja järjestävät myös keskusten ulkopuoliset yksityiset ja julkiset palveluntuottajat. Koska monet hakijoista tarvitsevat myös mielenterveystpalveluita, on keskustella ostopalvelusopimus paikallisen mielenterveystseuran kanssa.

Rahoitus toimintaan ja palveluihin saadaan Maahanmuuttovirastolta. Aikuiset turvapaikanhakijat eivät ole oikeutettuja kaikkiin kunnan kustantamiin palveluihin. Palvelut heille järjestetään vastaanottokeskuksissa ja keskusten ulkopuolisissa yksityisissä ja julkisissa palveluntuottajissa. Kunnat järjestävät esimerkiksi erikoissairaanhoidon ja sekä neuvola- ja kouluterveydenhuollon palvelut. Myös suun terveydenhuollon palvelut tulevat suurelta osin kunnista. Rahoitus toimintaan ja palveluihin saadaan Maahanmuuttovirastolta. Osoitus kuntaan annetaan vasta myönteisen oleskelulupapäätöksen jälkeen. Alaikäisten tilanne on toinen, esimerkiksi peruskoulu on turvattu kaikille oppivelvollisuusikäisille oleskeluluvasta tai sen puutteesta riippumatta. Lapsille turvataan myös peruskuntalaisille turvatut julkiset terveydenhuoltopalvelut sekä lastensuojelu.

Alaikäiselle turvapaikanhakijalle taataan mahdollisuus iästä riippuen peruskouluun tai ammatillisen koulutuksen valmistavaan opetukseen. Yli 18-vuotiailla on työvelvoite osallistua vastaanottokeskuksen yleisiin tehtäviin sekä opiskeluelvoite osallistua suomen kurssille.

Välttämättömät sosiaali- ja terveysterveyst palvelut tarjotaan vastaanottokeskuksessa. Asukkaita tuetaan erilaisissa sosiaalipalveluja vaativissa tilanteissa. Vaikka Pansion yksikkö on lähtökohtaisesti transitkeskus, sen yhteydessä hoidetaan kuitenkin myös noin kolmensadan yksityismajoittujan asioita. Alkuvaiheen sosiaalipalvelujen tarpeet ovat jossain määrin erilaisia verrattuna odotusvaiheessa oleviin yksityismajoittujiin tai jo kielteisen päätöksen saaneisiin. Alun toiveikkuuden sekä työllistymis- ja asettautumissuunnitelmien jälkeen monet turtuvat odottamaan päätöstä suhteellisen passiivisesti.

Vastaanottokeskuksissa on kokemuksia, että turvapaikkaprosessin rajoitteet odotusajan elämisessä passivoivat ja laitostavat turvapaikanhakijoita. Määrärahat vapaa-ajantoimintoihin ovat niukat, joten monia harrastuksia järjestetään Pansiossakin vapaaehtoisvoimin. Käytettävissä on myös jonkin verran projektirahoitusta, jolla pyritään ylläpitämään mielenterveystson-

⁷ Tukiasuntolaan voidaan majoittaa 16 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa oleva lapsi, jos se on hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta perusteltua.

⁸ Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.

gelmia ehkäiseviä voimaannuttavia palveluja. Huolimatta runsaasta psykologien avulla laaditusta vapaa-aikaohjelmasta asukkailla ei aina riitä voimavaroja tai kiinnostusta osallistumiseen niin kauan, kun itse turvapaikkaprosessi on kesken.

Mielenterveyspalveluiden tarve kasvaa monilla hakijoilla, kun prosessin kesto pitkittyy. Turussa palvelut ostetaan osittain paikalliselta mielenterveysseuralta. Myös Maahanmuuttoviraston kilpailuttama yksityinen lääkäriasema on käytettävissä varsinkin lääkinnällistä hoitoa tarvitseville. Akuuteissa kriisitilanteissa joitakin turvapaikanhakijoita on ollut sairaalahoitossa, josta he ovat palanneet hoitajakson jälkeen takaisin vastaanottokeskukseen. Arviolta noin puolet kielteisen päätöksen saaneista tarvitsisi mielenterveydellistä tukea tilanteessaan. Mielenterveyspalveluihin asiakkaita ohjaavat yleensä sosiaalityöntekijät ja terveydenhuollon henkilöstö.

Turvallisuuteen liittyvät asiat käsitellään henkilöstön tiimipalavereissa, jonka jälkeen ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin. Kynnys puuttua aikuisten ihmisten elämiseen ja elämään on kuitenkin korkea. Tapahtumista pidetään kirjaa lähinnä päiväkirjanomaisen tapahtumalokin avulla. Tapahtumailmoituksia häiriöistä tehdään eteenpäin Maahanmuuttovirastoon vain merkittävimmistä tapahtumista.

2.2.3 Uskonnolliset yhteisöt

Turussa on useita rukoushuoneita, jotka palvelevat kaupungin muslimiväestöä. Ne toimivat paitsi uskonnollisten menojen harjoituspaikkoina myös tärkeinä sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistajina. Tärkein viikontähtä on perjantai, jolloin uskovaiset kokoontuvat yhteisiin perjantairukouksiin. Rukousten lisäksi kuullaan saarna, joka tyypillisesti käsittelee valittua islamin opinkappaletta. Poliitikko on asia, joka ei kuulu uskonnollisiin menoihin. Tämä olisi vaikeaa myös siksi, että rukoushuoneissa käy eri kansallisuuksia ja eri uskonnollisia suuntauksia edustavia henkilöitä. Saarnoissa ja opetuksissa saatetaan käsitellä sitä, kuinka eletään hyvänä muslimina. Rukoushuoneilla on erityinen merkitys muslimien pyhän paastokuukauden Ramadanin aikana, jolloin kokoonnutaan yhteen yhteisille aterioille. Turkulaisten islamilaisien yhteisöjen edustajien mukaan paikat ovat auki kenelle tahansa. Myös muut kuin muslimit ovat tervetulleita tutustumaan tiloihin.

Tutkinnan yhteydessä käytiin kahdessa rukoushuoneessa tutustumassa toimintaan ja hallinnon edustajien käsityksiin mahdollisuuksista ehkäistä radikalisoitumista. Toisen vierailun yhteydessä saatiin tietoa myös Turun islamilaisen yhdyskunnan toiminnasta.

Tekijä tiedettiin näissä kahdessa rukoushuoneessa, pienemmässä hieman paremmin. Rukoushuoneissa on tapana, että siellä saa halutessaan olla omissa oloissaan ja keskittyä rukoilemiseen.

Rukoushuoneen perustoiminnassa mahdollisuudet puuttua esimerkiksi radikalisoitumiseen liittyvät islamin opetukseen siitä, mitä on olla hyvä muslimi, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. Säännöllisesti rukoushuoneissa käyvät muslimit eivät yleensä kuulu riskiryhmään. Uskonopineet tunnistavat ääriajattelun, mutta siihen vaikuttaminen on vaikeaa ja keinot vähäiset.

Jihadistinen propaganda on taitavasti suunniteltua, laadukkaasti toteutettua ja koukuttavaa. Propagandassa käytetään hyväksi Koraanin kappaleita, irrotetaan ne yhteydestään ja tulkitaan tavoitteisiin sopivalla tavalla. Muslimien yhteisöistä puuttuu koulutettuja henkilöitä, jotka kykenisivät auttamaan syrjäytymis- tai radikalisoitumisvaarassa olevia ihmisiä.

Turun islamilaisen yhdyskunnan näkemys mahdollisuuksistaan radikalisoitumisen ehkäisyssä oli suhteellisen positiivinen. Yhdyskunta on järjestäytynyt yhteisö, joka toimii laajemmin mus-

limien elämän kohentamiseksi kuin pitämällä yllä rukoushuonetta. Yhtenä ongelmana he näkevät maahanmuuttajien viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen puutteen, joka johtuu usein heidän lähtömaansa tilanteesta. Tästä syystä yhdyskunta on kehittänyt yhteistyötä poliisin kanssa. Ongelmana on myös se, että havaituista ongelmista ei kerrota, koska sen ajatellaan antavan huonon kuvan muslimista.

Yhteisö keskittyy erityisesti nuoriin. Riskiryhmässä ovat erityisesti ne nuoret, joilla ei ole kunnollista koulutusta tai tukea perheestä. Yhteisö on perustanut perheasioihin keskittyvän ryhmän ja järjestää nuorisotyötä islamin ymmärtämisessä. Yhteisössä on ollut myös koulutusta radikalisoitumisen tunnistamiseen.

Mikäli havaitaan henkilö, jonka käytös tai ajatukset herättävät huolta, hänen kanssaan voidaan käydä keskusteluja, hänestä voidaan yrittää hankkia tietoja ja kertoa huolesta vanhemmille. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin henkilöresurssien puute.

2.3 Viranomaisten ja muiden ennalta estävä toiminta

2.3.1 Sisäministeriö

Sisäministeriön radikalisoitumisen ehkäisy tukeutuu vuonna 2016 julkaistuun kansalliseen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmaan⁹. Ensimmäinen vastaava asiakirja julkaistiin vuonna 2012. Vuoden 2016 ohjelma pyrkii vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuneisiin uusiin haasteisiin ja muutoksiin. Tavoitteena on turvallinen ja viihtyisä Suomi, jossa ihmiset kokevat osallisuutta ja osallistuvat yhteiskunnan kehittämiseen väkivallattomin keinoin.

Toimenpideohjelma sisältää useita radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyyn liittyviä tavoitteita, jotka kattavat muun muassa viranomaisten koordinaatiota sekä yhteistyötä järjestökentän kanssa. Tavoitteiden asettelussa on useita kirjauksia siitä, miten luodaan rakenteita, käynnistetään toimintaa, edistetään työtä sekä lisätään osaamista ja asiantuntemusta. Ohjelmassa on otettu huomioon kansainvälisiä hyviä käytäntöjä muualta Euroopasta.

Tavoitteille on määritelty vastuutahoja, joiden tehtävänä on huolehtia toimenpiteiden toteutamisesta. Useissa kohdissa vastuutaho on sisäministeriö, Poliisihallitus, poliisilaitokset sekä kaupungit kuten Helsinki, Espoo ja Vantaa. Joissakin tapauksissa vastuutahoina on järjestöjä kuten esimerkiksi Kirkon Ulkomaanapu ja uskonnolliset yhteisöt. Kansalaisjärjestöjen katsotaan olevan tärkeitä palveluntuottajia toimenpideohjelman käytäntöön saattamisessa. Lisäksi toimenpideohjelman kirjauksista kuvastuu ajatus, jonka mukaan kansalaisjärjestöjä on helppompaa lähestyä kuin viranomaistahoja. Rahoitusta ei toimenpideohjelmassa käsitellä.

Radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisemisen kannalta kenties oleellisemmit alitavoitteet liittyvät moniammatilliseen Ankkuritoimintaan sekä Radinet (exit) -toimintaan. Alaikäisille suunnatussa viranomaisvetoisessa Ankkuritoiminnassa työskentelee poliisien lisäksi esimerkiksi psykiatriset sairaanhoitajat sekä sosiaali- ja nuorisotoimen edustajat. Radinet (exit) -toimintaa koordinoivat kolmannen sektorin toimijat kuten Vuolle Settlementti ja Aggredi-väkivaltatyötä Helsinki Missio.

Kirkon Ulkomaanavun (KUA) ja Uskonnollisten ja perinteisten toimijoiden rauhanvälitysverkoston Reach Out -hanke tukee suomalaisten viranomaisten, eri uskonnollisten yhteisöjen ja järjestöjen välistä yhteistyötä väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ehkäise-

⁹ Sisäministeriö (2016) *Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma*. 4.5.2016. Sisäministeriön julkaisu 15/2016. Sisäministeriö: Helsinki.

miseksi. Yhteistyön keskeisenä tavoitteena on löytää tukimalli perheille, jotka ovat tärkeimmässä roolissa radikalisoitumisen ehkäisemässä. Reach Out -hankkeessa osallistutaan myös kansainväliseen yhteistyöhön ja tuetaan hyvien käytäntöjen levittämistä ja asiantuntijayhteistyötä.

Hanke käynnistyi elokuussa 2016 Euroopan komission sisäisen turvallisuuden rahaston ISF-P-rahoitusvälineen tuella. Se on osa Suomen kansallista väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmää. Hankkeessa työskentelee kaksi projektityöntekijää.

Vuolle Settlementti -järjestön Radinet-hankkeessa kehitetään järjestöpohjaista, valtakunnallista Exit-toimintamallia radikalisoituneille tai radikalisoitumisvaarassa oleville henkilöille, jotka haluavat irtaantua väkivaltaisesta ääriajattelusta ja -toiminnasta. Kohderyhmiä ovat uskonnolla perustellun väkivallan sekä väkivaltaisten äärioikeistolaisten ryhmien kannattajat. Radinet (exit) on osa Euroopan komission ylläpitämää Radicalisation Awareness Networkin Exit-työryhmää¹⁰.

Ensivaiheessa Exit-malli kehitettiin uskonnolla perustellun väkivaltaisen ekstremismin parissa työskentelyyn. Toisessa vaiheessa kehitetään asiakastyön Exit-toimintamalli myös politiikalla tai ideologialla perusteltuun väkivaltaiseen ekstremismiin. Kehittämistyö on käynnistynyt RAY:n (nykyisin STEA) rahoituksella vuoden 2016 alussa ja se toteutetaan yhteistyössä sisäministeriön, väkivaltatyötä tekevien järjestöjen sekä muiden järjestöjen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Radinet-hanke on valtakunnallinen ja siinä työskentelee kaksi kokopäiväistä työntekijää Oulussa ja Helsingissä.

Aggredi on vuodesta 2006 toiminut katuväkivallan tekijöihin keskittyvä HelsinkiMission työmuoto, jota rahoitetaan niin ikään veikkausvaroista. Aggredi ylläpitää ja kehittää järjestelmää, jolla saadaan vaikeasti tavoitettavat ja heikosti motivoituneet asiakkaat hoidollisen työn piiriin.

Aggredi on 18–49-vuotiaisiin kodin ulkopuolisen väkivallantekijöihin keskittyvä hoidollinen työmuoto. Sen tavoitteena on saada väkivaltaisen käytös vähenemään tai loppumaan. Aggredi tarjoaa mahdollisuuden käsitellä väkivallasta syntyneitä ongelmia puolueettomalla maaperällä.

Järjestötoimijoilla on radikalisoitumisen torjumisessa ja toiminnan kehittämisessä ongelmana pitkäjänteisen rahoituksen puute.

Toimenpideohjelman toimeenpanoa ja tuloksia seuraa johtoryhmä, jossa ovat edustettuina toimeenpanon kannalta keskeiset organisaatiot. Johtoryhmä hyväksyy vuosittain laadittavan työsuunnitelman, jossa kuvataan yksityiskohtaisesti toimeenpanoon liittyvät vuoden aikana toteutettavat toimet ja niiden aikataulu.

Ohjelman toimeenpanoa, seuranta ja raportointia tukemaan sisäministeriö on asettanut kansallisen yhteistyöryhmän, jossa on edustajia eri viranomaisista kansalliselta ja paikalliselta tasolta, järjestöistä sekä muun muassa nuorten organisaatioista. Yhteistyöryhmä kokoontuu säännöllisesti joka toinen kuukausi ja se on keskeinen elin toimeenpanoon liittyvän yhteistyön ja koordinaation kannalta. Yhteistyöryhmä valmistelee myös johtoryhmän käsiteltäviksi menevät asiat.

¹⁰ Radicalization Awareness Network, Exit-working group. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-exit/index_en.htm Väkivaltaisen radikalisoitumisen estämisen EU-työryhmän verkkosivusto. Haettu 14.12.2017.

Vuoden 2016 toimenpideohjelman vuosiraportti julkaistiin syyskuussa 2017¹¹. Vuosiraportin mukaan lyhyen aikavälin tavoitteet on saavutettu hyvin. Yksittäisiä käytännön toimenpiteitä on kirjattu 36. Näiden toteumaa on arvoitu sekä numeerisilla että laadullisilla mittareilla riippuen yksittäisen toimenpiteen sisällöstä.

2.3.2 Maahanmuuttovirasto ja hallinto-oikeus

Ulkomaalainen voi hakea ja saada Suomesta turvapaikan, jos hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi esimerkiksi tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi.

Henkilön on ilmoitettava turvapaikan hakemisestaan poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle maahan saavuttaessa tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen rekisteröi hakemuksen, joka käsitellään turvapaikkamenettelyssä. Rekisteröinnissä kirjaetaan perustiedot, otetaan sormenjäljet sekä tehdään tarvittavat rekisteritarkistukset. Hakemus siirtyy Maahanmuuttoviraston käsittelyjonoon ja hakija ohjataan vastaanottokeskukseen asumaan ja odottamaan

Turvapaikanhakija kutsutaan yhdistettyyn turvapaikkakuulemiseen ja -puhutteluun. Tilaisuudessa selvitetään yhdellä kertaa kaikki hakemuksen kannalta olennainen tieto. Kuulemisessa selvitetään hakijan henkilöllisyys, matkareitti ja maahantulo. Puhuttelussa selvitetään hakemuksen perusteet eli syyt, joiden vuoksi hakija ei voi palata kotimaahansa. Maahanmuuttovirasto hankkii paikalle tulkin. Hakijalla on oikeus käyttää tilaisuudessa avustajaa.

Vuonna 2015 Suomeen tuli ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, kaikkiaan yli 32 000. Vaikka Maahanmuuttovirastoon rekrytoitiin ja koulutettiin huomattava määrä uutta henkilöstöä, venyivät täysi-ikäisten hakijoiden turvapaikkahakemusten käsittelyajat vuosina 2015–2016 neljästä kuukaudesta lähes yhdeksään kuukauteen. Alaikäisten osalta vastaavat ajat venyivät kuudesta kuukaudesta kymmeneen kuukauteen.

Tilanteessa, jossa alaikäiseksi ilmoittautunut turvapaikanhakija vaikuttaa vastoin omaa ilmoitustaan täysi-ikäiseltä, voidaan käynnistää oikeuslääketieteellinen iänmääritys. Hakija saa kuitenkin kaikki alaikäisille tarkoitetut palvelut kunnes oikeuslääketieteellisen iänmäärityksen tulos on selvillä. Ikätestit perustuvat tyypillisesti hampaiden ja käden luiden röntgentutkimuksiin.

Arvio siitä, tehdäänkö iänmääritys vai ei, on subjektiivisen tulkinnan varassa. Myös vastaanottokeskus voi omaan arvioonsa pohjaten tehdä ilmoituksen alueensa Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikköön hakijasta ja tämän oikeuslääketieteellisen iänmäärityksen tarpeesta.

Oikeuslääketieteellisen iänmäärityksen virhemarginaali on ± 2 vuotta. Esimerkiksi jos tutkimus antaa tutkittavan iäksi 19 vuotta, tuloksen tulkitaan olevan 17 vuotta. Kahden vuoden virhemarginaali sisältyy tutkimukseen, joten Maahanmuuttovirasto saa vastauksen, että onko henkilö todennäköisesti yli vai alle 18-vuotias. Itse tutkimuksen kustannus on noin 200 euroa. Maahanmuuttoviraston vuosina 2016 ja 2017 teettämien 650 ikätutkimuksen tulos oli, että tutkituista noin 65 prosenttia osoittautui täysi-ikäisiksi. Todellinen täysi ikäisten osuus on tätä suurempi johtuen mainitusta virhemarginaalista.

Oikeuslääketieteellisen iänmäärityksen tekemiseen liittyy eettinen näkökulma, sillä röntgenkuvan ottamista ilman selkeää lääketieteellistä perustetta voidaan pitää eettisesti arveluttavana. Tekijälle ei tehty iänmääritystä.

¹¹ Sisäministeriö (2017) *Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelman vuosiraportti*. Sisäministeriön julkaisu 23/2017.

Tekijä valitti saamastaan kielteisestä turvapaikkapäätöksestä hallinto-oikeuteen 21 vuorokauden määräajan kuluessa. Valitus oli puukotuksen aikaan ollut käsiteltävänä lähes 9 kuukautta ja käsittely oli vielä kesken.

Prosessiin kuuluu, että valittaja ilmaisee perusteet valitukselleen, johon pyydetään Maahanmuuttoviraston lausunto. Valittaja saa sen jälkeen tietoonsa lausunnon ja voi antaa siihen vastaselityksen. Hallinto-oikeudella on lisäksi käytettävissään kaikki Maahanmuuttoviraston aiempaan käsittelyyn liittyvät asiakirjat. Kun asiakirjat ovat koossa, valitus jää odottamaan vuoroaan, mihin kuluu prosessissa pisin aika.

Vuonna 2015 Suomeen saapuneet lukuisat turvapaikanhakijat ruuhkauttivat ensin Maahanmuuttoviraston ja sen jälkeen vuosina 2016 ja 2017 ruuhkautuivat myös hallinto-oikeudet. Aiemmin turvapaikkapäätösten kaikki valitukset käsiteltiin Helsingin hallinto-oikeudessa, mutta alkuvuonna 2017 ruuhkaa helpotettiin siten, että valitukset jaettiin neljään hallinto-oikeuteen. Lisäksi hallinto-oikeuksien henkilöstöä lisättiin. Vuonna 2016 hallinto-oikeuden asioista 60 prosenttia oli turvapaikka-asioita.

Lähes kaikista kielteisistä turvapaikkahakemuksista valitetaan hallinto-oikeuteen ja vielä noin puolessa tapauksista hallinto-oikeuden päätöksestä valitetaan korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos saadaan valituslupa. Hallinto-oikeus ottaa kantaa vain valitukseen, eikä tee mahdollisten uusien tietojen ilmetessä uutta päätöstä oleskeluluvasta. Olennaisten uusien tietojen ilmetessä hakemus palautetaan Maahanmuuttoviraston uuteen käsittelyyn.

Jos Maahanmuuttovirasto katsoo turvapaikkahakemuksen olevan ilmeisen perusteeton, se käsitellään sekä Maahanmuuttovirastossa että hallinto-oikeudessa nopeutetussa menettelyssä. Silloin käsittelyaika hallinto-oikeudessa on vuonna 2017 ollut keskimäärin 3–4 kuukautta. Tavallisessa käsittelyssä, jollainen oli tekijällä, käsittelyaika oli vuonna 2017 alkuvuonna keskimäärin vähän alle puoli vuotta ja loppuvuonna yhdeksän kuukautta. Käsittelyaika voitaneen kohtuudella saada 4–5 kuukauteen.

Hallinto-oikeuden ratkaisun jälkeen mahdollinen kielteinen turvapaikkapäätös on täytäntöönpanokelpoinen ja henkilö voidaan poistaa maasta, ellei korkein hallinto-oikeus kiellä täytäntöönpanoa. Palauttamisessa on kuitenkin käytännön ongelmia, koska moni maa ei ota palautettavia ihmisiä vastaan. Seurauksena on, että kielteisen ja lainvoimaisen päätöksen saaneita ihmisiä jää Suomeen. Lisäksi uusilla hakuperusteilla voi tehdä uusia hakemuksia. Marokon kanssa ei Suomella tai EU:lla ole virallista palautussopimusta, mutta poliisin mukaan sinne on viime aikoina voinut palauttaa henkilöitä, joilla on täytäntöönpanokelpoinen palautuspäätös.

Turvapaikanhakijan näkökulmasta hakemuksen ja valituksen käsittelyaika voi olla pitkä. Odottelun aikana on epävarmuutta tulevaisuudesta ja monessa tapauksessa mahdollinen kotimaahan palaaminen on epämieluisa vaihtoehto. Ongelmia voi tulla, joten mahdollisimman nopea käsittely on tarkoituksenmukainen. Jos turvallisuusviranomaiset saavat selville johonkin henkilöön liittyvän turvallisuusuhan, viranomainen voi pyytää hallinto-oikeudelta henkilön asian siirtämistä käsittelyjärjestyksessä aikaisemmaksi. Vakiintunutta menettelyä asiasta ei ole. Jos hallinto-oikeuteen toimitetaan pyynnön yhteydessä uutta aineistoa, hallinto-oikeus voi ottaa aineiston huomioon vain kuulemalla valittajaa asiassa toimitetusta aineistosta. Henkilön mahdollinen turvallisuusuhka ei vaikuta kansainvälisen suojelun edellytysten täyttymiseen. Tekijän osalta tietoa turvallisuusuhasta ei ollut esitetty, sillä radikalisoitumisen selvittäminen ei hänen osaltaan edennyt yksittäisen vihjeen arviointia pidemmälle.

2.3.3 Poliisi

Poliisin tehtävänä on yleisen turvallisuuden ylläpitäminen yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa.

Tekijä oli poliisin kanssa tekemisissä kaksi kertaa ennen tapahtumaa. Lounais-Suomen poliisilaitoksen ulkomaalaispoliisi otti vastaan toukokuussa 2017 tekijän turvapaikkahakemuksen. Tässä yhteydessä tekijän henkilötiedot kirjattiin tietojärjestelmiin tekijän ilmoittamassa muodossa ilman matkustusasiakirjoja. Tekijän sormenjäljet otettiin, ja niitä verrattiin Eurodac-tietokannan tietoihin. Tietokannasta ei löytynyt hänen sormenjälkiään. Poliisi ohjasi tekijän vastaanottokeskukseen.

Ulkomaalaispoliisi toimitti joulukuun alussa 2017 tekijälle tiedoksi Maahanmuuttoviraston marraskuun lopussa tekemän kielteisen turvapaikkapäätöksen.

Tammikuussa 2017 Lounais-Suomen poliisilaitoksen ulkomaalaispoliisi vastaanotti tekijää koskevan vihjeen, joka ei johtanut käytännön toimenpiteisiin.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisytyötä tehdään osana poliisin ennalta estävää toimintaa paikallispoliisissa. Työtä tukevat moniammatillinen Ankkuritoiminta ja Keskusrikospoliisin TUPA-toiminto.

Lounais-Suomen poliisilaitoksella RAD-toiminta¹² on osa poliisin rikostiedustelu- ja analyysityötä. RAD-toiminnan keskiössä on ollut kohdennetun väkivallan, kuten esimerkiksi koulusurmien, estäminen. Terrorismintorjunnan kohdehenkilöt, jotka ovat riskiluokittelun matallassa päässä, ovat hiljattain siirtyneet paikallispoliisille. Korkeamman riskiluokittelun kohdehenkilöt ovat Suojelupoliisin seurannassa.

Poliisilaitoksilla on edellytykset toteuttaa ennaltaehkäisevää työtä, sillä poliisi on yleinen toimija kentällä turvallisuuden alalla ja kohtaa päivittäisessä työssään erilaisia riskiryhmiä. Pyrkimys on tunnistaa ja ymmärtää, mitkä asiat ovat vihjeiden taustalla sekä onko tapahtumassa selvää muutosta ja poikkeamaa pidemmällä aikavälillä. Tieto koostuu pienistä palasista, joista täytyy muodostaa isompi kuva johtopäätöksiä ja toimenpiteitä varten. Lisäksi yksittäisellä poliisilla täytyy olla osaamista ja koulutusta ulkomaalaistaustaisten riskihenkilöiden käyttäytymisen ymmärtämisessä.

Tekijään liittyvä vihje ei päätynyt RAD-toimintaa harjoittavalle ryhmälle.

Ankkuritoiminta on tavoitteellista moniviranomaisyhteistyötä, jota tehdään yhteistyössä poliisin, sosiaaliviranomaisten ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa. Kohdehenkilöinä ovat alaikäiset. Toiminta-ajatuksena on varhainen puuttuminen rikolliseen käyttäytymiseen. Myös alaikäiset uhrin ovat kohderyhmää. Jos henkilö tulee kesken prosessin täysi-ikäiseksi, hänen tapauksensa kuitenkin hoidetaan loppuun.

Nopea puuttuminen sekä kriisiapu ovat tärkeällä sijalla Ankkuritoiminnassa. Keskiössä on asiakkaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen ja avun tarpeen selvittäminen sekä tarkoituksenmukaisen avun ja tuen piiriin ohjaaminen. Asiakkaita ohjataan peruspalveluihin ja kolmannelle sektorille tapauskohtaisesti.

Vuonna 2016 Turun Ankkuritoiminnassa oli 148 alaikäistä asiakasta, joista kolmasosa oli uhreja. Turussa suurimpina ryhminä ovat lähisuhdeväkivaltaan liittyvät kysymykset sekä alaikäiset rikoksen tekijät ja uhrin. Nuorten osalta myös vanhemmat ja perheet kuuluvat työhön. Tyypillisesti asiakkaita tavataan yhdestä kymmeneen kertaa. Työssä pyritään siihen, että kolmea kuukautta pidempiä asiakkuuksia ei olisi.

Ankkuritoimintaan on kirjattu myös tavoitteeksi väkivaltaisten ääriliikkeiden toiminnan ennalta ehkäisy. Yhteistyötä voidaan tehdä poliisin RAD-työryhmän kanssa. Toistaiseksi tästä on

¹² RAD-nimitys liittyy aiempaan pilottihankkeeseen, eikä sitä enää yleisesti poliisihallinnossa käytetä.

vähän kokemusta Turussa. Yli 18-vuotiaat eivät lähtökohtaisesti kuulu asiakaskuntaan, joten periaatteessa tekijä ei olisi kuulunut Ankkuritoiminnan piiriin.

Ankkuritoiminta vaihtelee paikkakunnittain. Joissain paikoissa kuten Turussa ja Helsingissä toiminta on riittävästi resursoitua, kun taas toisilla paikkakunnilla moniviranomaisyhteistyön edellytykset ovat ohuempia.

Ankkuritoiminnan käsikirja on valmisteilla. Siltä toivotaan radikalisoitumiseen liittyvien kysymysten selkiyttämistä. Käsikirjalta odotetaan toimenpiteitä, menetelmiä sekä konkreettisia ajatuksia siitä, mitä tehdä teeman ympärillä.

Keskusrikospoliisi avustaa paikallispoliisia TUPA-toiminnolla, joka on turvapaikkaprosessiin liittyvää rikostorjuntaa ja keskitettyä tiedonvaihtoa. Tehtävänä on riittävän tiedonsaannin turvaaminen ja oikea-aikaisen tiedonkulun varmistaminen. TUPA-toiminnossa työskentelevät PTR-viranomaisten¹³ lisäksi Maahanmuuttoviraston edustajat. TUPA-toiminnossa kerätään ja analysoidaan sekä sieltä välitetään turvapaikanhakijoihin sekä turvapaikkaprosessiin liittyviä havaintoja ja tietoja edellä kuvattujen rikostorjunnan tavoitteiden saavuttamiseksi sekä turvallisuuden ylläpitämiseksi.

TUPA-toiminnossa käydään päivittäin läpi uudet turvapaikkahakemuksia koskevat ilmoitukset, analysoidaan ja yhdistellään niitä aiempiin tietoihin sekä arvioidaan poliisin tarvetta osallistua turvapaikkapuhutteluihin. TUPA-toiminto arvioi vastaanottokeskuksissa ilmenneitä riskitekijöitä maahanmuuttovirastolta, vastaanottokeskusten henkilökunnalta ja erityisesti poliisilaitosten hälytyspartioilta saatujen tietojen perusteella ja laatii niistä muistioita kulloisenkin riskitason mukaisesti.

Keskeisimpänä tavoitteena on ollut tunnistaa vastaanottokeskusten asukkaiden joukosta johtohenkilöt, verkostoitumiset ja uhkatilanteet.

Tekijään liittyvä vihje päättyi Keskusrikospoliisin paikallisyksikköön, mutta ei TUPA-toimintoon.

2.3.4 Suojelupoliisi

Suoraan sisäministeriön alainen Suojelupoliisi pyrkii estämään terrorismiin liittyviä hankkeita ja rikoksia. Suojelupoliisi muun muassa ylläpitää terrorismin torjunnan kohdehenkilöllisyyttä, laatii uhka-arvioita ja kehittää viranomaisten tietoisuutta. Suojelupoliisilla on kolme alue-toimistoa ja niiden alaisuudessa viisi muuta toimipistettä. Läntisen alueen aluetoimisto on Turussa.

Suojelupoliisi tiedotti 14.6.2017 kohottaneensa terrorismin uhka-arvion neliportaisen asteikon tasolle kaksi. Uhka-arvion mukaan merkittävimmän terrorismin uhkan Suomessa muodostivat edelleen yksittäiset toimijat tai pienryhmät, jotka saavat motivaationsa radikaali-islamistisesta propagandasta tai terroristijärjestöjen kehotuksista. Näillä henkilöillä on todennäköisesti joko suoria tai välillisiä yhteyksiä radikaali-islamistisiin verkostoihin tai järjestöihin. Suomen profiili radikaali-islamistisessa propagandassa oli vahvistunut. Suomi nähdään osana länsimaita ja Isisin vastaista liittoumaa.

Lounais-Suomen poliisilaitos välitti Suojelupoliisin Turun aluetoimistoon tekijästä saamansa vihjeen. Vihje esikäsiteltiin Suojelupoliisissa ja kirjattiin toiminnalliseen tietojärjestelmään. Kirjaamisen yhteydessä tehtiin normaalit rekisteritarkastukset. Vihjeeseen ei liittynyt tietoa

¹³ PTR = poliisi, mukaan mukien suojelupoliisi, sekä tulli ja raja.

mahdollisen terrori-iskun suunnittelusta, eikä sitä priorisoitu muun operatiivisen toiminnan ohi.

2.3.5 Turvapaikanhakijoiden pääsy Eurooppaan ja siellä liikkuminen

Eurooppaan pyrkii suuria määriä ihmisiä Pohjois-Afrikasta ja Lähi-idästä. Siihen vaikuttavat lähtömaiden huonot olosuhteet ja hyvä elintaso Euroopassa. Paine kohdistuu lähinnä Etelä-Eurooppaan.

Schengen-alueelle pääsyä valvovat maiden rajavalvontaviranomaiset, joita tukee EU:n rajaturvallisuusvirasto Frontex. Valvonta ei kunnolla toimi, joten Eurooppaan on päässyt eri reittejä ohi valvonnan. Suurin tulijamäärä oli vuonna 2015, jolloin Suomeen asti päätyi yli 32 000 henkilöä, jotka hakivat Suomessa turvapaikkaa. Myös tekijä tuli Turkin kautta Eurooppaan vuoden 2015 lopulla. Sittemmin ihmisvirta on pienentynyt, mihin on vaikuttanut EU:n ja Turkin välinen sopimus. Toimivia salakuljetusreittejä on edelleen olemassa. Joissakin maissa tulijoita ilmeisesti käytetään laajasti halpana laittomana työvoimana, mikä voi vähentää intressejä valvoa tulijoita.

Marokkolaisten osalta ongelmana on, että lähes 65 prosenttia Marokon nuorista on ollut vähintään vuoden työttömänä ja krooninen nuorisotyöttömyys ei osoita laantumisen merkkejä. Heikkenevät elinolosuhteet, taloudellinen ahdinko sekä kansalaisvapauksien ja demokratian vaje vaivaavat marokkolaista yhteiskuntaa. Monet nuoret katsovat, että heidän ainoa mahdollisuutensa edetä elämässä on lähteä Eurooppaan. Useat päätyvät Espanjaan erilaisiin pätkätöihin, erityisesti maatalouteen. Toiset jatkavat matkaa Ranskaan ja Saksaan. Monille matka Euroopassa merkitsee vuosikausien vaellusta paikasta ja maasta toiseen.¹⁴

Ruotsilla on helmikuusta 2017 alkaen ollut Marokon kanssa sopimus, jonka mukaisesti marokkolaisten sormenjälkiä on voitu lähettää Marokon viranomaisille henkilön tunnistamista varten. Vuoden aikana on tällä keinoin saatu varmistettua 343 marokkolaisen henkilöllisyys. Turvapaikkaa alaikäisenä heistä oli hakenut 230 henkilöä, joista vain 15 (6,5 %) osoittautui alaikäiseksi. Henkilöllisyytensä oli kaikkiaan valehdellut 283 ihmistä eli yli 82 prosenttia.

EU:n niin sanotun Dublin-asetuksen keskeinen periaate on, että maahantulijat rekisteröidään ja heidän turvapaikka-asiansa käsitellään siinä maassa, johon henkilö saapuu ensin. Siten muut EU-maat voivat palauttaa turvapaikanhakuasian käsiteltäväksi tähän tulomaahan. Järjestely ei kunnolla toimi, sillä monin paikoin henkilöitä ei rekisteröidä tai sormenjäljet jäävät ottamatta, vaikka se olisi tehokas keino ihmisten yksilöimiseksi. Toimimattomuuteen ilmeisesti vaikuttavat halvan ja laittoman työvoiman tarve ja käyttö sekä se, että tulijoiden määrä on ollut ajoittain niin suuri, että asiaa ei ole kyetty hoitamaan. Tekijä saapui Turkista Kreikkaan, jossa hänen sormenjälkensä ei päätynyt Eurodac-rekisteriin. Kreikasta hän päätyi muuttaman muun maan kautta Saksaan.

Saksan maahanmuuttoviranomaisena toimii Liittovaltion maahanmuutto- ja pakolaistoimisto BAMF¹⁵. Turvapaikanhakijat ilmoittautuvat valtion viranomaisille yleensä rajalla. Ilmoittautuminen on mahdollista myös sisämaassa ottamalla yhteyttä johonkin turvallisuusviranomaiseen, kuten poliisiin, maahanmuuttoviranomaiseen tai vastaanottokeskukseen. Viranomaiset ohjaavat hakijan lähimpään mahdolliseen vastaanottokeskukseen. Ilmoittautuessa ei vielä oteta sormenjälkiä.

¹⁴ Juntunen, M. (2017) *Marokon-tutkijan näkökulmia Turun terrori-iskuun*. Suomen Lähi-idän instituutin blogi Lähi-itä NYT. <https://lahi-itanyt.fi/nyt/marokon-tutkijan-nakokulmia-turun-terrori-iskuun/>. Haettu 20.2.2018.

¹⁵ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, englanniksi Federal Office for Migration and Refugees

Kaikki turvapaikkaa Saksasta hakeneet rekisteröidään vasta seuraavassa vaiheessa PIK-
asemilla¹⁶. Rekisteröinnin odottelu voi kestää pitkään. Rekisteröinnin yhteydessä kerätään
henkilötiedot ja otetaan sormenjäljet.

Turvapaikanhakija saa itselleen todistuksen saapumisesta turvapaikanhakijaksi, jotta hän voi
osoittaa rekisteröinnin tapahtuneen. Todistus antaa oikeuden Saksassa oleskeluun ja toi-
meentulotukeen sekä mahdollisuuden asua vastaanottokeskuksessa ja saada terveydenhuol-
topalveluita sekä ruokaa.

Saksassa turvapaikanhakijoista otettuja sormenjälkiä verrataan kansalliseen ulkomaalaisista
pidettävään sormenjälkirekisteriin¹⁷ ja Liittovaltion poliisin sormenjälkirekisteriin, jotta voi-
daan selvittää mahdolliset aiemmat hakemukset ja muut merkinnät. Sormenjälkiä verrataan
myös eurooppalaiseen Eurodac-sormenjälkitietokannan tietoihin sen selvittämiseksi, onko
hakijan turvapaikkaprosessi jonkun toisen EU-valtion vastuulla niin sanotun Dublin-asetuk-
sen mukaisesti.

Kun turvapaikkahakemus on vastaanotettu ja rekisteröinti taustaselvityksineen valmis, haki-
jat saavat todistuksen asumisluvasta, joka korvaa saapumistodistuksen. Se toimii henkilöto-
distuksena asioitaessa viranomaisten kanssa ja todistaa, että hakija on laillisesti Saksan alu-
eella. Asumislupa on voimassa vain turvapaikanhakijan lupaprosessia hoitavan vastaanotto-
toimiston alueella.

Tekijä kävi välillä Italiassa ja Sveitsissä ollessaan samaan aikaan ilmeisesti kirjoilla saksalai-
sessa vastaanottokeskuksessa. Saksassa turvapaikanhakijoita oli vuonna 2016 niin paljon,
että prosessi oli ruuhkautunut. Tekijä ei siten ilmeisesti koko aikana saanut kutsua tai käynyt
rekisteröitymässä turvapaikanhakijaksi. Tässä rekisteröitymisessä häneltä olisi otettu sor-
menjälki Eurodac-tietokantaan, joka olisi mahdollistanut hänen tunnistamisensa myös esi-
merkiksi Suomessa.

Henkilöt, joilla on alkutietojen perusteella heikot edellytykset saada turvapaikka Saksasta,
asuvat vastaanottokeskuksissa, kunnes kielteinen päätös on annettu. Näitä ovat esimerkiksi
turvallisina pidetyistä maista saapuvat. Tänä aikana heillä ei ole työnteko-oikeutta ja heidän
liikkumisensa osoitetun alueen ulkopuolelle on rajattua.

Mikäli henkilöllä on alkutietojen perusteella hyvät mahdollisuudet turvapaikan saamiseen,
asumisrajoituksista voidaan luopua henkilön asuttua Saksassa kolme kuukautta. Viranomais-
ten niin harkitessa ja päättäessä on mahdollista siirtyä myös yksityismajoitukseen.

Pakollinen turvapaikkapuhuttelu, jossa turvapaikanhakija haastatellaan kansainvälisen suoje-
lun tarpeesta ja muista asiaan vaikuttavista tekijöistä, on ratkaiseva lopullisen päätöksen kan-
nalta. Haastatteluun voi osallistua myös YK:n alaisen UNHCR:n edustaja sekä alaikäisen ni-
metty tukihenkilö.

Päätös oleskeluluvasta tai sen epäämisestä tehdään haastattelussa saadun tiedon, esitettyjen
dokumenttien sekä viranomaisten taustatutkimusten perusteella. Kielteisestä päätöksestä voi
valittaa oikeuteen.

¹⁶ Personalisierungsinfrastrukturkomponente, englanniksi Personalisation Infrastructure Component

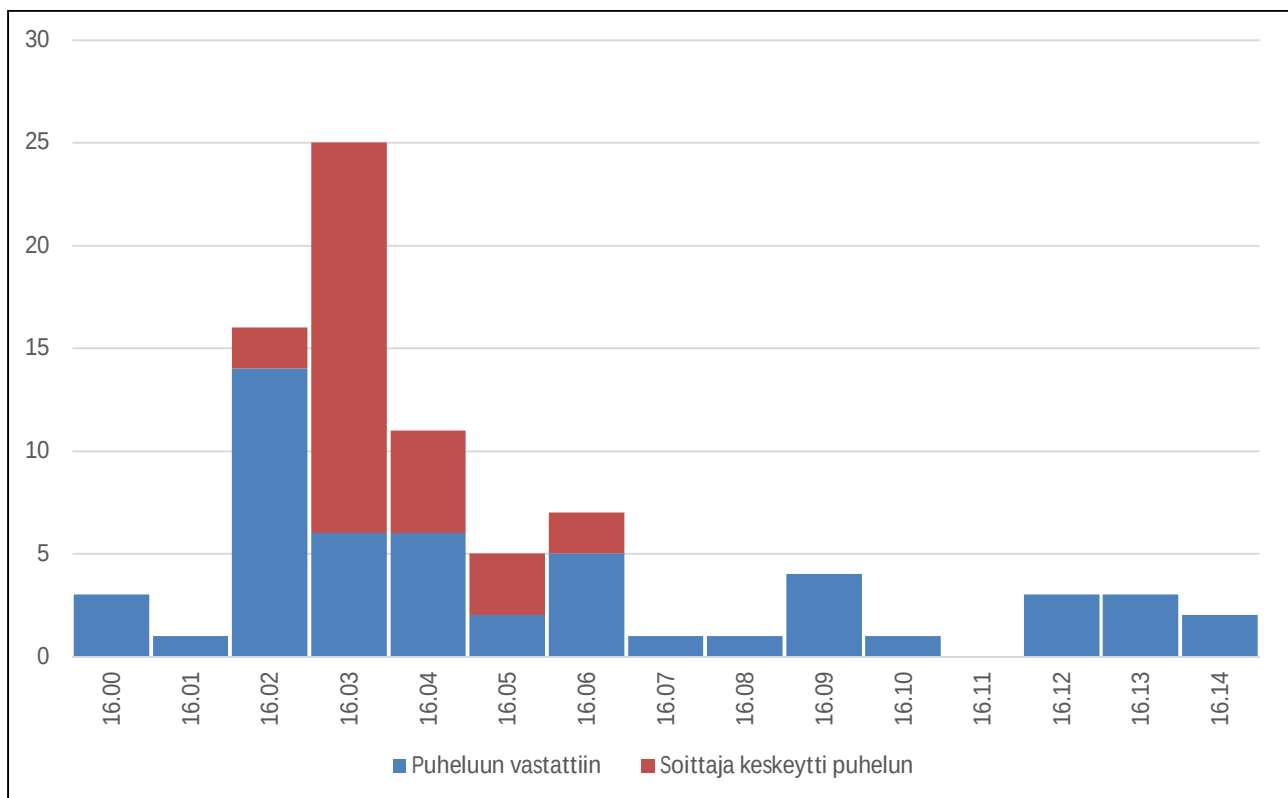
¹⁷ Ausländerzentralregister (AZR), englanniksi The Central Register of Foreigners

2.4 Tapahtumassa toimineet organisaatiot ja niiden toimintavalmius

2.4.1 Hätäkeskuslaitos

Puukotuksiin liittyviin hätäpuheluihin vastasi Turun hätäkeskus, jonka toiminta-alue on Varsinais-Suomen, Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen maakunnat. Hätäkeskuksen tehtävänä on tekemänsä riskiarvion mukaisesti hälyttää muun muassa poliisin, ensihoidon ja pelastustoimen yksiköt tapahtumapaikalle ja tukea niitä tehtävän aikana. Tukemiseen kuuluu muun muassa ilmoitusten välittäminen, viestikeskustehtävät ja väestön varoittamistoimenpiteiden käynnistäminen. Hälyttäminen tehdään aina sen mukaisesti, miten eri viranomaiset ovat hätäkeskusta ohjeistaneet. Puukotustehtävään oli ohjeistettu hälytettäväksi poliisin ja ensihoidon yksiköitä.

Tapahtumahetkellä hätäkeskuksen salissa oli töissä normaalivahvuinen työvuoro, joka oli kaikkiaan 16 henkilöä. Vuoromestari ja kaksi muuta henkilöä eivät olleet vastaamassa hätäpuheluihin vaan niin sanotussa tehtävänseurannassa, toinen poliisin ja toinen ensihoidon tehtäviin liittyen. Osa henkilöstöstä oli tilanteen alkaessa tauolla. Hätäkeskus jatkoi samalla miehityksellä koko vuoron loppuun, vain yksi henkilö aloitti yövuoronsa tapahtuman vuoksi tavanomaista aikaisemmin.

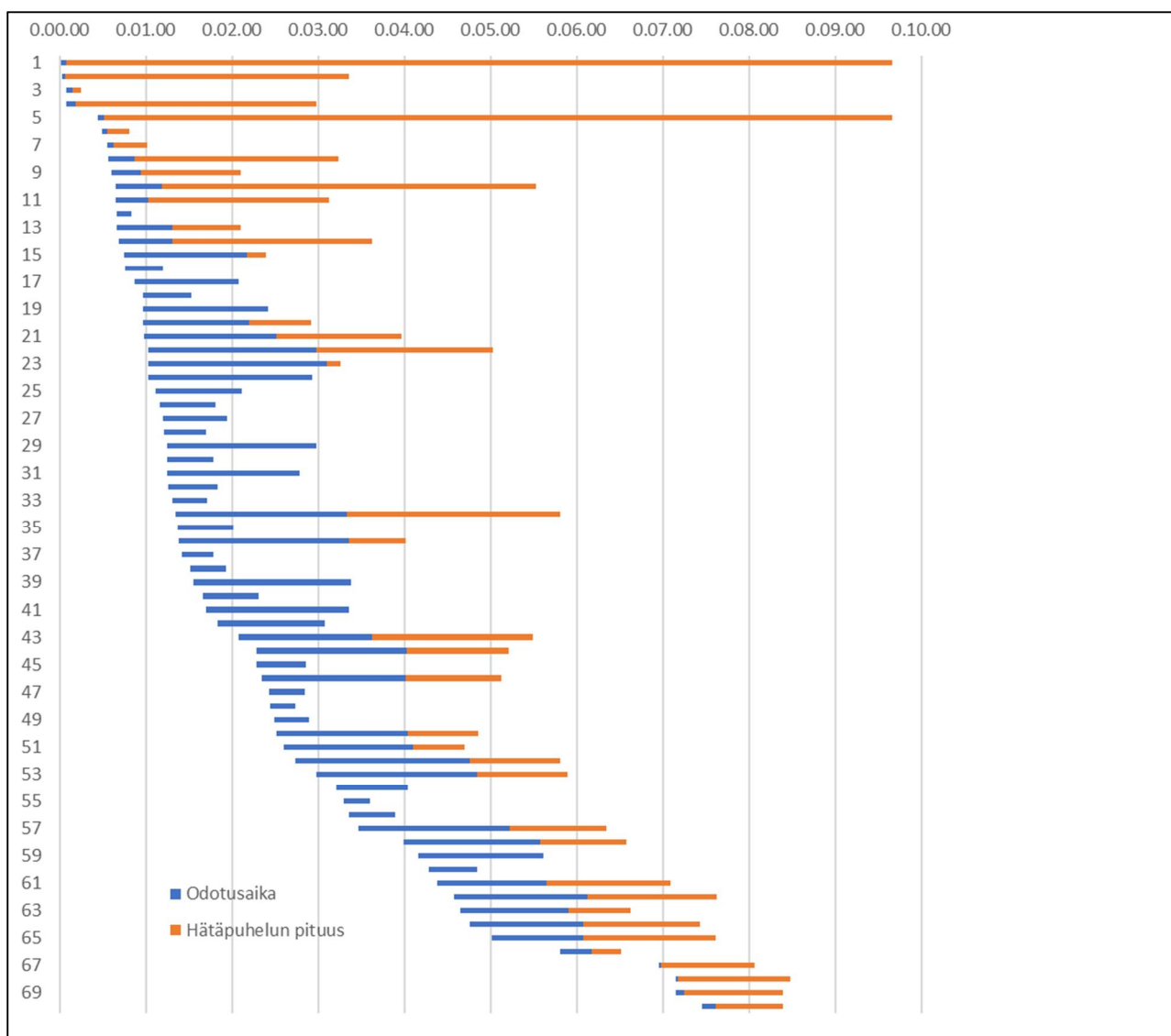
Kuva 3. Turun hätäkeskukseen kullakin minuutilla soitetut hätäpuhelut kello 16.00–16.15. Sinisellä on merkitty puhelut, joihin hätäkeskus vastasi, ja punaisella puhelut, jotka soittaja katkaisi. (Aineisto: Turun hätäkeskus, kuva: tutkintaryhmä.)

Hätäkeskukseen saapui ennen puukotuksia kello 16.00–16.01 ja viiden minuutin kuluttua puukotusten alkamisesta kello 16.07–16.29 keskimäärin alle 2 hätäpuhelua minuutissa. Näissä puheluissa tyypillinen puheluun vastaamisaika oli alle 5 sekuntia. Viiden minuutin kuluessa puukotusten alkamisesta kello 16.02–16.06 puheluja saapui 64, joista arviolta yli 50 liittyi puukotuksiin. Sinä aikana hätäkeskus ennätti vastaamaan 33 puheluun ja soittaja kes-

keytti puhelun ennen hätäkeskuksen vastaamista 31 tapauksessa. Puhelumäärät, vastaamattomat mukaan luettuna, on esitetty kuvassa 3. Yksittäisten puhelujen kellonajat ja kesto näkyvät kuvassa 4.

Ensimmäisen puukotuksiin liittyvän puhelun saapuessa ainakin kolme päivystäjää oli varattuna hoitamassa aiemmin tulleita hätäpuheluja. Odotusaika alkoi pidetä kahdeksannesta puhelusta alkaen noin 30 sekunnin kuluttua ensimmäisestä puhelusta. Odotusaika palasi normaaliksi noin viisi minuuttia myöhemmin. Pisin odotusaika puheluissa, joihin hätäkeskus vastasi, oli kaksi minuuttia. Enimmillään jonossa oli noin 25 puhelua noin 1,5 minuutin kuluttua ensimmäisestä hätäpuhelusta.

Tilanteen kokonaiskuvan luomisessa auttoi hätäkeskuksen käytössä oleva ELS-tietojärjestelmä, joka antaa automaattisesti ehdotuksen mahdollisesta päällekkäisestä tehtävästä tapahtuman sijainnin perusteella. Järjestelmä toimi myös näin pienellä maantieteellisellä alueella apuna, koska alueella ei ollut meneillään muita tehtäviä.

Kuva 4. Turun hätäkeskukseen tapahtuman alkamisen jälkeen soitettujen puhelujen odotusaika (sininen) ja puhelun kesto (punainen). Tarkastelussa on mukana 70 puhelua, jotka saapuivat kahdeksan minuutin aikana ensimmäisestä hätäpuhelusta. (Aineisto: Turun hätäkeskus, kuva: tutkintaryhmä.)

Hätäkeskuksilla on kyky ja myös tehtävänä tarvittaessa välittää viranomaisten välillä viestejä. Tässä tapauksessa hätäkeskus välitti alkuvaiheessa poliisin viestejä ensihoidolle, koska nämä kaksi viranomaista eivät olleet yhteisessä Virve-puheryhmässä.

Hätäkeskuksessa ei ollut aktiivista sosiaalisen median seurantaakaan, joten hätäkeskuksen myöhempi tilannekuva perustui pääasiassa viranomaisten välisen viestinnän seurantaan.

2.4.2 Poliisi

Lounais-Suomen poliisilaitos on yksi Manner-Suomen 11 poliisilaitoksesta. Sen toiminta-alue on Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakunnat. Poliisilaitoksella on 24/7-tilannekeskus. Operatiivista kenttätoimintaa johtaa päällystöön kuuluva yleisjohtaja, joka on arkipäivisin ja viikonloppuisin tilannekeskuksessa Turussa. Sunnuntai-illasta perjantaiamuun iltaisin ja öisin yleisjohdosta vastaa Helsingin johtokeskus.

Paikallispoliisin kenttäjohtaja vastaa toimialueensa kenttätoiminnan operatiivisesta johtamisesta yleisjohtajan alaisuudessa. Isoissa tilanteissa perustetaan nopeasti tilanneorganisaatio, jolloin tilannejohtaja voi keskittyä kyseisen tilanteen hoitamiseen. Muiden samanaikaisten tehtävien johtamisesta huolehditaan tällöin erikseen.

Poliisi on valtakunnallinen toimija, jonka ylin operatiivinen johto on Poliisihallituksessa. Ylijohtajalla on varallaolojärjestelyt, joiden avulla ylijohto saa tiedon mahdollisia, esimerkiksi valtakunnallisia, toimenpiteitä vaativissa tilanteissa. Myös Keskusrikospoliisilla on valmiudet tietyn työnjaon mukaisesti ottaa vakavat rikokset tutkintaansa. Tiedonkulku poliisiorganisaatiossa toimii hyvin, vaikka jatkuvaan tilannekuvan välittämiseen tarkoitettua blogia ei ehditty käyttää.

Turun keskusta-alueella olleilla partioilla oli hyvät valmiudet saada tekijä pysäytettyä. Tilanne tekijän kiinni saamisen jälkeen oli edelleen epäselvä, joten poliisin oli monin melko voimakain keinoin varmistettava, ettei rikoksentekijöitä ole enempää ja ettei teko jatku toisaalla. Lounais-Suomen poliisilaitoksen tueksi tuli Keskusrikospoliisi, joka otti tapauksen tutkintavastuun.

Puukotustilanne miellettiin ja mielletään yleisesti ensisijaisesti poliisin tehtäväksi, vaikka samanaikaisesti lakisääteisiä kiireellisiä tehtäviä alkoivat hoitaa ainakin hätäkeskus, ensihoito ja myös psykososiaalinen tuki. Myös pelastustoimi liittyi tehtävään. Muilla viranomaisilla oli alkuvaiheessa odotuksia sen suhteen, että poliisi olisi antanut niille lisäohjeita. Tämänkaltaisessa tilanteessa puhutaan usein yleisjohdosta, jota tarvitaan viranomaistoiminnan yhteensovittamiseksi. Tilanteen ensisijaisesta vastuuviranomaisesta tai yleisjohdosta ei kuitenkaan ole muita säädöksiä muihin kuin onnettomuustilanteita varten pelastuslaissa.

Rajavartiolaitoksella on toimivalta ja valmius avustaa poliisia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonnassa. Poliisilla ja Rajavartiolaitoksella oli toimivat yhteistyöjärjestelyt.

2.4.3 Ensihoito

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin ensihoitopalvelut on järjestetty niin sanotun monituottajamallin mukaisesti. Sairaanhoitopiiri tuottaa kenttäjohtotoiminnan ja FinnHems 20 -lääkäriyksikön¹⁸ lääkäri työvoiman. Varsinais-Suomen pelastuslaitos sekä yksityiset sairaankuljetusyritykset tuottavat hoito- ja perustason ensihoitoa sairaanhoitopiirille.

¹⁸ FinnHems Oy on valtakunnallinen lääkärihelikopteritoiminnan hallinnointiyksikkö. Sen omistavat yhtä suurin osuuksin Suomen ne viisi sairaanhoitopiiriä, joissa on yliopistollinen sairaala. FinnHems kilpailuttaa helikopteritoimijat ja laatii sopimukset niiden kanssa, valvoo tukikohtien laatu- ja turvallisuuskriteerien täyttymistä sekä vastaa tukikohtapalveluiden hallinnoinnista.

Finnhems 20 -lääkärihelikopteri toimii ympäri vuorokauden välittömässä lähtövalmiudessa. Sen pääasiallinen toiminta-alue on Varsinais-Suomi. Henkilöstö liikkuu sekä helikopterilla että maayksiköllä paikasta ja säätilasta riippuen. Yksikkö on sijoitettu Kärämäkeen Turun lentokentän läheisyyteen.

Sairaanhoitopiirin alue on jaettu ensihoitoalueisiin. Turun ensihoitoalue ulottuu idässä Paimioon ja Marttilaan, etelässä Paraisille ja Nauvoon sekä pohjoisessa Maskuun. Turun ensihoitoalueen ja ympäristön kaupunkien hoito- ja perustason ensihoitopalvelun tuottaa Varsinais-Suomen pelastuslaitos.

Turun ensihoitoalueella on välittömässä valmiudessa ympäri vuorokauden kenttäjohtoyksikkö ja 15 hoitotason ensihoitoyksikköä. Lisäksi on kolme lyhyemmän valmiuden hoitotason yksikköä. Turun kaupungin alueella hoitotason yksiköitä on ympäri vuorokauden viisi sekä lisäksi päivisin ja iltaisin kaksi. Toinen näistä yksiköistä operoi perjantaisin ja lauantaisin ympäri vuorokauden. Neljä yksiköistä on sijoitettu Turun keskuspaloasemalle, kaksi Jaanin paloasemalle itäiseen Turkuun ja yksi Kärämäen paloasemalle lentokentän läheisyyteen.

Muilla ensihoitoalueilla Salossa, Loimaalla ja Uudessakaupungissa on omat kenttäjohtajansa, jotka ovat alisteisia Turun alueen kenttäjohtajalle. Kenttäjohtajan yksiköt ovat näillä alueilla potilaita kuljettavia yksiköitä. Yhteensä näillä alueilla on ympäri vuorokauden toiminnassa kahdeksan hoitotason yksikköä ja lyhyemmällä toiminta-ajalla viisi yksikköä. Kaikkia maakunnan yksiköitä voidaan tarvittaessa käyttää missä tahansa maakunnan alueella ja ne voidaan hälyttää tarvittaessa myös yli maakuntarajojen.

Tapahtumahetkellä Turussa olivat vapaana kenttäjohtoyksikkö, lääkäriyksikkö sekä kolme ensihoitoyksikköä. Ensihoitoyksiköitä vapautui lisää melko nopeasti niiden saatua potilaat hoitopaikkaan. Tilannekohtaisesti ensihoitoyksiköiden tehtäviä voidaan keskeyttää tai vaihtaa riippuen riskinarviosta. Nyt ei sitä tehty, vaan yksiköt liitettiin puukotustehtävään sitä mukaa kun ne vapautuivat. Tapahtumahetkellä ensihoidon kuormitus oli tavanomainen.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri on antanut hätäkeskukselle terveydenhuollon suuronnettomuushälytysohjeen. Ohjeen mukaan suuronnettomuustilanne on kyseessä, kun potilaita on arviolta yli kymmenen. Hätäkeskuksessa ei ylittynyt kynnys käyttää suuronnettomuusohjetta, joten se ei hälyttänyt ensihoidon yksiköitä ohjeen mukaisesti eikä tehnyt muita ohjeessa mainittuja toimenpiteitä.

2.4.4 Sairaala

Turun yliopistollinen keskussairaala TYKS toimii akuuttisairaanhoitoa antavana laitoksena koko Varsinais-Suomen alueella. Päivystys on perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteispäivystys. Saatavilla ovat kaikki väkivaltatilanteessa aiheutettujen vammojen hoitamiseen tarpeelliset erikoisalapäivystäjät joko kotoa tai sairaalassa.

Sairaalan valmiudet tapahtumahetkellä olivat melko hyvät. Päivystykseen oli vähän aikaisemmin hälytetty lisää henkilökuntaa siellä olleen ruuhkan takia, vuoronvaihto oli menossa ja muiden yksiköiden päivätöissä ollut henkilöstö mukaan lukien lääkärit olivat vasta lähteneet pois työpaikalta. Lisäresursseja saatiin paikalle nopeasti.

Tilojen ja hoitohenkilöstön riittävyyden kannalta suurin ongelma oli usean puukotetun potilaan saapuminen päivystykseen lähes samanaikaisesti. Tehostettuun hoitoon päivystyksessä tarkoitettujen potilaspaikkojen määrä ja henkilöstö ovat rajalliset ennen kuin lisähenkilöstöä on hälytetty paikalle. Nyt teho-osaston hoitohenkilökuntaa tuli päivystykseen avuksi ja kii-reellisimmät potilaat saatiin nopeasti eteenpäin, mikä helpotti tilannetta. Tilanteen kulkua pystyttiin dokumentoimaan vain osittain.

TYKSin suuronnettomuussuunnitelma oli päivitetty loppuvuodesta 2016, mutta sen käyttöönotto henkilökunnan keskuuteen oli vielä osin kesken eikä sitä ollut ehditty harjoitella. Suunnitelma perustuu toimintakortteihin, jotka yksikkö- ja toimijakohtaisesti toimivat ohje- nuorana toiminnan aloittamiseen ja johtamiseen. Oleellisina hoitotoiminnan yksikköinä väkivallan aiheuttamassa suuronnettomuudessa ovat eri tasojen johtoelimet, päivystys, kirurginen toiminta, anestesiatoiminta, kuvantaminen, laboratorio ja tehohoito. Toimintakorttien tarkoitus on olla muistilistoina johdolle, lääkäreille ja tilannetta johtaville hoitajille ja ohjata johtamistoimintoja niin, että johtaminen ja toiminnot eivät tapahdu itseohjautuvasti. Kortteja ei ehditty ottaa käyttöön.

Suuronnettomuussuunnitelmat sairaalassa ja ensihoidossa on tehty olettaen, että tilanteen alussa on puolesta tunnista puoleentoista tuntiin aikaa organisoitua toiminnan vaatimalla tavalla ennen suurimman potilasmassan saapumista tai tiedotuspaineen alkamista. Suunnitelmat sisältävät toimintaohjeet henkilöstön hälyttämisestä, johtamisesta, tilannekuvan ylläpidosta, resurssien käytöstä, dokumentoinnista, viestijärjestelmistä, tiedottamisesta ja kriisituesta.

Sairaala on avoin laitos, johon apua tarvitsevien pitää päästä sujuvasti ilman viivytyksiä. Henkilö- ja tilaturvallisuuden kannalta sairaala on vaativa kohde. Avoimuus tarkoittaa myös kohdalaisen helppoa kohdetta, jos haluaa vahingoittaa toisia ihmisiä.

Sairaalan pitäminen turvallisena paikkana työskennellä vaatii hyvän vartioinnin, tehokkaan kulunvalvonnan sekä mahdollisuuden sulkea kulkureittejä nopeasti ja kohdennetusti. Kulkureittien sulkeminen tehtiin päivystyksessä, mutta ei koko sairaalassa. Isoissa laitoksissa, kuten juuri TYKSissä, voi olla kulkumahdollisuus päivystykseen, jos sisälle pääsee johonkin osaan taloa ja osaa kulkea.

Kulkemisen rajoittaminen aiheutti jälkikäteen keskustelua toimivallasta. Ihmiset olivat rajoituksista huolimatta ymmärtäväisiä ja antoivat työrauhan uhrien hoitamiseen. Toimivaltuuksien tarkempi määrittely ja niiden toteuttaminen riittävän alhaisella tasolla voi olla tarpeen, jotta tilanteisiin voidaan reagoida riittävän nopeasti.

Ongelma sairaalassa on se, että hoitoa tarvitsevien pitää päästä hoitoon, mutta heidän erottamisensa muilla asioilla olevista voi olla vartijalle hankalaa. Siksi näissä sisään tulopisteissä tarvitaan myös hoitohenkilökuntaa arvioimassa sisään pyrkivän hoidon tarvetta.

TYKSissä oli huomattavissa, että koska kyseessä oli epäilty terrori-isku, aiheutti se tavanomaista väkivallantekoa enemmän huolta ja pelkoa henkilökunnassa. Sairaalassa työskentelevien oli myös otettava huomioon, että epäilty tekijä tai tekijöitä saattaa olla loukkaantuneiden joukossa ja heillä voi olla aikeita vahingoittaa sairaalassa olevia. Turvallisuustarkastusta poliisi ei pysty tilanteessa kaikille uhreille tapahtumapaikalla tai sairaalassa tekemään, joten on sairaalassa varauduttava siihen, että potilaalla voi olla vahingoittamiseen soveltuvaa esineistöä mukana.

2.4.5 Pelastustoimi

Varsinais-Suomen pelastuslaitoksen toimialue on Varsinais-Suomen maakunta. Pelastuslaitoksen pääpaloasema on Turun keskustassa 800 metrin päässä Kauppatorilta. Seuraavaksi keskustaa lähinnä ovat Jaanin, Artukaisten, Kärämäen, Liedon ja Kaarinan paloasemat. Pelastuslaitoksella on kaikkiaan yhdeksän ympäri vuorokauden miehitettyä ja kolme päiväaikaan miehitettyä paloasemaa.

Tapahtuma-aikaan Turun alueella oli työvuorossa minuutin lähtövalmiudessa 31 henkilöä sisältäen kaksi palomestaria, kuusi paloest miestä ja 23 palomiestä. Kaikilla oli ensivastevalmius

hätätilapotilaan kohtaamiseen ja puolella lisäksi pätevyys toimia perustason sairaankuljetusyksikön jäsenenä. Pääpaloasemalla oli viisi varalla ollutta ensihoitoyksikköä, jotka olisi pystytty miehittämään perustason osaamisen omaavalla henkilöstöllä. Kaikissa pelastusyksiköissä oli riittävät varusteet hätätilapotilaan kohtaamiseen.

Sopimuspalokuntalaisia on Turun alueella viiden minuutin lähtövalmiudessa noin 60. Käytännössä heillä kaikilla on ensiaputaidot hätätilannepotilaan kohtaamiseen.

Näin ollen pelastustoimella oli merkittäviä valmiuksia ensihoidon avustamiseen sellaisilla yksiköillä, joilla oli kykyä hätäensiapuun ja ensiaputoimintaan. Niitä olivat välittömän valmiuden pelastusyksiköt ja pelastajilla mahdollisesti miehitetyt vara-ambulanssit.

2.4.6 Valtioneuvoston tilannekeskus, sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö

Valtioneuvoston tilannekeskuksen tehtävä on luoda poikkihallinnollista tilannekuvaa valtion johdon ja eri hallinnonalojen tarpeisiin. Tilannekuvan sisältö muodostuu tilannekeskukseen toimitetusta tai oma-aloitteisesti hankitusta tiedosta. Henkilöresurssi on normaaliaikana pieni eikä se mahdollista täysipainoista työskentelyä ennen kuin tilannekeskus on saatu vahvistettua riittävillä mukaan kutsutuilla asiantuntijoilla ja kaikki tarvittavat yhteydet saatu.

Tapahtuman aikaan tilannekeskuksessa oli paikalla yksi tilannekuvapäivystäjä, joka aloitti tilannekeskuksen henkilöstön täydentämisen heti saatuaan tiedon tapahtumasta. Tilannekeskuksen henkilökuntaan kuuluu tilannekuvakoordinaattori, analyytikkoja ja päivystäjiä.

Sisäministeriön hallinnonalalla on virka-ajan ulkopuolella pelastusosaston, poliisiosaston, Rajavartiolaitoksen esikunnan ja Poliisihallituksen tehtävään määrättyt päivystäjät. Useaa toimialaa koskevissa tilanteissa tilannekuvan yhdistämisestä huolehtii tilanteen hoidosta päävastuussa oleva toimiala. Tarpeen vaatiessa voidaan myös miehittää ministeriön tilannekeskus, jossa ministeriön yhteinen tilannekuva muodostetaan ja ylläpidetään. Ministeriössä ei siten ylläpidetä jatkuvaa ympärivuorokautista tilannekuvaa. Ministeriön tuottamaa tilannekuvaa jaetaan tilanteen hallintaan liittyville hallinnonaloille ja viranomaisille. Merkittävistä tapauksista ilmoitetaan valtioneuvoston tilannekeskukseen, joka vastaa tiedon välittämisestä muun muassa valtioneuvoston jäsenille. Tapahtumassa sisäministeriön tilannekeskusta ei käytetty ja viestit valtioneuvoston tilannekeskukseen kulkivat pääasiassa Poliisihallituksesta ja ministeriön pelastusosaston päivystäjältä. Poliisiosaston varallaolo on etupäässä tiettyjä muita kuin Turun puukotusten kaltaisia tilanteita varten.

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on ympärivuorokautinen päivystys. Päivystäjällä on tietoja saadessaan valmiudet antaa toimeksianto Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykselle paikallisten viranomaisten tukemiseksi. Päivystäjä voi ohjata valtakunnallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita valmiuden nostoon. Päivystäjä saa tietoa toimialaltaan ja valtioneuvoston tilannekeskuksesta, jonne se myös välittää tietoa. Päivystäjä tiedottaa ministeriön johtoa, käynnistää tarvittavat toimenpiteet ja kutsuu tarvittaessa asiantuntijoita tukemaan häiriötilanteen hallintaa.

2.4.7 Turun kaupunki

Turun kaupungilla on valmiussuunnitelma, jossa kuvataan menettelyt normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Suunnitelman yleisessä osassa on kuvattu toiminnan periaatteet ja työnjako yleisellä tasolla sekä toimialakohtaisissa osissa yksityiskohtaisemmat sisällöt.

Hyvinvointitoimialan valmiussuunnitelmassa on kuvattu psykososiaalisen tuen käynnistämisen menettelyt. Hälytyskaaviot ja -ohjeet ovat selkeät. Sosiaalipäivystäjän saatua hälytyk-

sen hälytyskeskukselta hänen tulee tehdä tilannearvio. Suuronnettomuustilanteessa ilmoitetaan tilanteesta välittömästi sosiaalipäivystyksen esimiehelle. Tieto välitetään myös SPR:n piirin valmiuspäällikölle ja henkisen tuen toimijoille.

Hyvinvointitoimialalla on käytössään akuuttia kriisityötä varten kuusi neljän hengen kriisiryhmiä. Hälytys ryhmien aktivoimiseksi suuronnettomuudessa tai vastaavassa tilanteessa voi tulla terveys- tai pelastusviranomaiselta. Ensin hälytetään psykososiaalisen kuntoutuksen johtaja tai hänen varahenkilönsä. Mikäli päivystävä kriisiryhmä on saanut hälytyksen suoraan pelastusviranomaiselta, se ryhtyy itsenäisesti toimeen saamiensa ohjeiden mukaan ja ottaa välittömästi myös yhteyden psykososiaalisen kuntoutuksen johtajaan. Aktivoidut kriisiryhmät sijoittuvat tapahtumakohtaisesti hyvinvointitoimialan toimipisteisiin tai pelastushenkilöstön taukopaikoille.

Pitkäkestoisen tuen antaminen oli vastuutettu psykologiyksikölle, eikä laajempien resurssien käyttöä esimerkiksi hyödyntämällä muita terveydenhuollon yksiköitä ollut suunniteltu. Traumaterapiaa oli mahdollista hankkia ostopalveluna. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin rooli pidempiaikaisessa kriisityössä on vähäinen.

Kaupungin kriisiviestintäohjeessa kuvataan kriisiviestintäjärjestys, kriisiviestinnän perusperiaatteet sekä vastuunjako muiden viranomaisten, vapaaehtoisorganisaatioiden ja kaupungin välillä. Ohjeessa on konkreettisia ohjeita viestintään, lausuntojen antamiseen ja tiedotustilaisuuden järjestämiseen. Ohjeissa painotetaan sitä, että yleisölle annettavan tiedon on perustuttava viranomaisen vahvistamaan tietoon. Eri toimialojen toimintasuunnitelmissa on myös ohje kriisiviestinnästä.

Turun kaupungin kriisiviestintäohjeen mukaan hätäkeskus tai pelastuslaitos voi lähettää vakavasta tilanteesta kaupungin johtoryhmälle ryhmätekstiviestin. Myös poliisi voi lähettää ryhmätekstiviestin ennalta määrätylle ryhmälle. Tarvittaessa riskienhallintapäällikkö kutsuu kaupunginjohtajan ohjeiden mukaan johtoryhmän kokoon. Riskienhallintapäälliköllä on valtuudet käynnistää kriisin edellyttämät toimenpiteet ja kriisiviestintä. Kriisiviestintää johtaa viestintäjohtaja.

Sivistystoimialan turvallisuusohje sisältää kriisisuunnitelman, jossa käsitellään myös psykososiaalisen tuen järjestämistä. Sivistystoimialalla on toimialajohtajan nimeämä valmiusryhmä, joka vastaa erityistilanteisiin varautumisesta, toimintalinjauksista, kriisiviestinnän ohjeistuksesta sekä kriisistä toipumisen suunnittelusta ja valmiuksista. Suunnitelmassa on kuvattu koulujen oppilaille ja henkilökunnalle annettavan psykososiaalisen tuen käynnistämisen ja toteuttamisen järjestelyt.

Seudullisella joukkoliikenteellä (Föli) ei ole erityistä suunnitelmaa puukotuksen kaltaisen tapauksen varalta. Tapauksen jälkeen kaupunkijoukkoliikenneviranomaiset ovat pohtineet asiaa ja seudullisen joukkoliikenteen henkilöitä on opastettu lähettämään viesti poikkeustilanteista suoraan kuljettajien rahastuslaitteisiin. Jossain tilanteissa voisi olla tarvetta joukkoliikenteen nopeaan pysäyttämiseen tai ohjaamiseen muualle.

Kaupunkirakentamisen palvelualueen valmiussuunnitelmassa ei ole suoranaisesti puukotustapauksen kaltaiseen tilanteeseen liittyviä ohjeita. Kuitenkin esimerkiksi valvontakameroitten tallenteiden säilyttämisestä on menettelyt sovittuna poliisin kanssa. Koulujen ja päiväkotien ovet pidetään tällaisissa tilanteissa lukittuina. Lisäksi kunnossapidossa on hankittu järeää kalustoa liikenteen ohjaamiseksi yleisötilaisuuksia suojattaessa.

2.4.8 Psykososiaalinen tuki

Turun kaupungin valmiussuunnitelman yleisen osan mukaan sosiaali- ja terveysviranomaiset ja hallinnonalan laitokset vastaavat ensihoitopalvelun järjestämisestä sekä psykososiaalisen tuen palveluista. Hyvinvointitoimialan valmiussuunnitelmassa kuvataan sosiaalipäivystyksen hälytysjärjestelyt psykososiaalisen tuen käynnistämiseksi ja kaupungin kriisiryhmien käyttöön ottoon liittyvät menettelyt.

Turun kaupungin sosiaalipäivystys vastasi akuutista kriisituesta. Sosiaalipäivystys vastasi kriisipäivystyksen järjestämisestä Turun yliopistollisen keskussairaalan yhteispäivystykseen ja kriisipuhelimesta. Kriisipuhelinta päivystivät ilta-aikaan myös SPR:n henkisen tuen vapaaehtoiset. Työ kyettiin hoitamaan käytössä olevilla resursseilla, mutta se oli iso ponnistus.

Turun kaupungin psykologiyksikkö vastasi pitkäkestoisemmasta kriisituesta. Työhön valjastettiin heti alkuvaiheessa kaupungin kriisiryhmä. Kriisiryhmään kuuluu psykologien lisäksi terveydenhuollon henkilöstöä, kirkon työntekijöitä ja jo eläkkeelle jääneitä vastaavissa tehtävissä työskennelleitä henkilöitä. SPR:n psykologien valmiusryhmä täydensi tätä työtä. Kriisituki työllisti psykologiyksikköä pitkään ja muut työt kasaantuivat.

SPR:n Turun alueen vapaaehtoisten henkisen tuen ryhmässä on noin 25 henkilöä, jotka hälytettiin Turun kaupungin ja SPR:n piirin sopimuksen perusteella. Lisäksi toimintaan osallistuvat lähialueen ja lähikaupunkien henkisen tuen ryhmät. Vapaaehtoiset partioivat Kauppatorilla ja päivystivät kriisipuhelimessa. Elokuun loppuun mennessä toimintaan oli osallistunut noin 120 vapaaehtoista ja henkilötyötunteja oli kertynyt noin 1 000.

SPR:n valtakunnallinen psykologien valmiusryhmä vastasi ammatillisesta työstä Turun kaupungin ja SPR:n välisen tätä yksittäistä tilannetta koskevan sopimuksen perusteella. He toimivat kriisipäivystyksessä, psykologiyksikössä ja osin SPR:n tiloissa vastaten osaltaan alkuvaiheessa akuutista kriisituesta täydentäen myös kaupungin psykologiyksikön työtä pidempikestoisessa kriisityössä. He vastasivat myös SPR:n vapaaehtoisten purkuistunnoista.

SPR:n mukaan oli poikkeuksellista, että tilanne ei noudattanut tavanomaista kaavaa avun tarpeesta. Yleensä tarve on välittömästi tapahtuman jälkeen suurimmillaan ja vähenee tasaisesti. Tässä tapauksessa tuen tarve oli välittömästi suurta, hiljeni hetkeksi ja kasvoi jälleen kestäen pitkään. Tämän kaltaisten tapausten varalle tulisi olla parempi valmius aktivoida nopeasti käyttöön suuri henkilöresurssi.

Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys on terveydenhuoltolain tarkoittama sosiaali- ja terveysministeriön nimeämä psykososiaalisen tuen valtakunnallinen toimija. Päivystyksellä on valmius tukea psykososiaalisen tuen johtamista sekä antaa asiantuntija-apua ja siten tukea paikallisia viranomaisia. Tilannekohtaisen toimeksiannon Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys saa ministeriöltä. Vuonna 2015 toimeksiantoja oli yksi, vuonna 2016 kuusi ja vuonna 2017 yhdeksän.

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on päivystäjä, jolla on toimivalta antaa Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykselle toimeksianto. Ministeriö maksaa toimeksiannon aiheuttamat kustannukset.

2.4.9 Kirkko

Evangelis-luterilaisen kirkon osallistumisesta kriisitilanteiden hoitoon säädetään kirkko-laissa¹⁹, jonka mukaan seurakuntien tulee varautua henkisen huollon tarjoamiseen kriisitilanteissa. Kriisitilanteessa kirkolla on toimintaa kolmella tasolla.

Seurakunnat ja seurakuntayhtymät vastaavat henkisen huollon paikallisesta toteuttamisesta järjestämällä muun muassa suruhartauksia ja mahdollisuuksia keskusteluun.

Hiippakunnan tuomiokapituli tukee seurakuntien toimintaa muun muassa huolehtimalla hiippakuntatasoisesta viestinnästä ja sopimalla piispan roolista.

Kirkkohallitus vastaa valtakunnallisista toiminnoista. Kirkkohallituksessa olevalla kirkon viestinnällä on valmius avustaa kriisiviestintäasioissa hiippakuntia, seurakuntayhtymiä ja seurakuntia. Kirkon kriisiviestinnällä on mahdollista saavuttaa suuri määrä ihmisiä. Kirkkohallituksen toiminnallinen osasto päättää valtakunnallisen kriisiavun käynnistämisestä. Kirkkohallitus sopii radio- ja televisiohartauksien toteuttamisesta.

Kirkolla on kriisitilanteessa kyky mahdollistaa arvovaltaiselle valtiovallan edustukselle tilaisuus olla läsnä. Suomalaiseen yhteiskuntaan sopii hyvin kirkon näkyvä rooli olla kokoamassa yhteen eri ryhmiä.

2.5 Tallenteet

Tutkintaryhmällä on ollut käytössään hätäkeskuksen hätäpuhelutallenteet sekä viranomaisverkon hätäkeskuksen tallentamien puheryhmien viestiliikennetallenteet. Lisäksi on ollut käytössä esitutkimateriaaliin kuuluva valvontakameran tallenne, video poliisin tekemästä rekonstruktioista sekä televisio-ohjelmaa varten kuvattuja videotallenteita.

2.6 Säädökset, määräykset, ohjeet ja muut asiakirjat

2.6.1 Turvapaikan hakuun ja saamiseen liittyvät säädökset

Ulkomaalaislain²⁰ mukaan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle voidaan antaa turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi esimerkiksi tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen johdosta. Lisäksi hänen on oltava pelkonsa vuoksi haluton turvautumaan kotimaan suojeluun, jolloin hänen katsotaan olevan kansainvälisen suojelun tarpeessa. Turvapaikalla tarkoitetaan pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa. Ulkomaalaislain avulla toteutetaan osaltaan Geneven pakolaisyleissopimuksen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen periaatteita.

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on jätettävä poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle maahan saavuttaessa tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Poliisin tai rajatarkastusviranomaisen on rekisteröitävä hakemus viipymättä. Hakemus käsitellään turvapaikkamenettelyssä.

Lain mukaan turvapaikkahakemuksen vastaanottava viranomainen kirjaa perustiedot ja ottaa sormenjäljet sekä tekee tarvittavat rekisteritarkistukset. Hakemus siirtyy Maahanmuuttoviraston käsittelyjonoon ja hakija ohjataan vastaanottokeskukseen asumaan, jossa hän odottaa kutsua turvapaikkapuhutteluun.

¹⁹ 1054/1993

²⁰ 301/2004. Lakiin on tehty vuoden 2017 loppuun mennessä 71 muutosta, joista 23 on tehty vuosina 2015–2017.

Maahanmuuttovirasto²¹ selvittää hakijan henkilöllisyyden, matkareitin ja maahantulon sekä suullisesti turvapaikkahakemuksen käsittelystä vastuussa olevan valtion määrittämiseksi tarpeelliset tiedot. Hakijan henkilöllisyyttä selvitettyä kerätään henkilötiedot hänen perheenjäsenistään ja muista omaisistaan.

Maahanmuuttovirasto suorittaa turvapaikkapuhuttelun, jossa suullisesti selvitetään hakijan perusteet häneen kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kohdistuneesta vainosta tai muista oikeudenloukkauksista ja niiden uhkista. Viranomaiset eivät saa yksittäisessä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa hankkia tietoa tavalla, jonka seurauksena vainoa harjoittavat saavat tietää asiasta.

Kansainvälistä suojelua koskeva hakemus käsitellään tavallisessa tai nopeutetussa menettelyssä. Nopeutettua menettelyä voidaan käyttää, jos hakemus on ilmeisen perusteeton.

Oleskeluluvan myöntämisen edellytykset arvioidaan kunkin hakijan osalta yksilöllisesti ottaen huomioon hänen esittämänsä selvitykset olosuhteistaan sekä eri lähteistä hankitut ajantasaiset tiedot valtion oloista. Viranomaisen on ratkaistava asia hakijan eduksi hänen kertomuksensa perusteella, jos hakija on siltä osin kuin se on mahdollista myötävaikuttanut asian selvittämiseen ja jos viranomaisen on vakuuttunut hakemuksen uskottavuudesta kansainvälisen suojelun tarpeen osalta. Turvapaikan Suomessa saanut ulkomaalainen saa pakolaisaseman.

Jos hakemus hylätään, päätetään yleensä samalla asianomaisen käännättämisestä tai maasta karkottamisesta. Hakemuksen käsittelylle ei ole ollut määräaika, mutta kuuden kuukauden määräaika tulee voimaan heinäkuussa 2018.

Hakemus voidaan katsoa ilmeisen perusteettomaksi esimerkiksi, jos hakijan ilmeisenä tarkoituksena on käyttää väärin turvapaikkamenettelyä, jos hakija on tehnyt hakemuksensa vain viivyttääkseen hänen poistamistaan maasta koskevan päätöksen täytäntöönpanoa tai jos hakija on saapunut turvallisesta alkuperämaasta, jonne hänet voidaan palauttaa. Maahanmuuttovirasto päättää oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella hakeneen ulkomaalaisen käännättämisestä²².

Hakemus voidaan jättää tutkimatta muun muassa, jos hakija on saapunut sellaisesta turvallisesta turvapaikkamaasta, jonne hänet voidaan palauttaa.

Käännättämistä tai maasta karkottamista koskevassa päätöksessä määrätään 7–30 päivän aika, jonka kuluessa henkilö voi poistua maasta vapaaehtoisesti. Aikaa vapaaehtoiseen paluuseen ei määrätä esimerkiksi, kun on olemassa pakenemisen vaara, henkilön katsotaan olevan vaaraksi yleiselle järjestykselle tai turvallisuudelle, oleskelulupahakemus on hylätty maahantulosaännösten kiertämisen johdosta, kysymys on suojelua koskevan hakemuksen tutkimatta jättämisestä tai nopeutetun menettelyn käyttämisestä.

Maahanmuuttoviraston päätökseen turvapaikkamenettelyssä tehdystä kansainvälistä suojelua koskevassa asiassa saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitus on tehtävä 21 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

²¹ Ulkomaalaislain muutoksella 501/2016 tässä kappaleessa kuvatut tehtävät siirrettiin Maahanmuuttovirastolle 1.3.2016. Sitä ennen tehtävät kuuluivat poliisille.

²² Käännättämisellä tarkoitetaan ilman oleskelulupaa maahan saapuneen ulkomaalaisen maasta poistamista, jos hänelle ei ole maahan saapumisen jälkeen myönnetty oleskelulupaa. Oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen maasta poistamisessa on kyse maasta karkottamisesta. Palauttamisella tarkoitetaan maastapoistamismenettelyä, jonka aikana käännättämis- tai karkottamispäätöksen saanut joko poistuu maasta vapaaehtoisesti tai hänet poistetaan maasta.

Toimivaltainen hallinto-oikeus kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa määräytyy päätöksen tehneen Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikön sijainnin perusteella. Turvapaikkayksikön läntisellä alueella tehdyissä päätöksissä toimivaltainen hallinto-oikeus on Turun hallinto-oikeus.²³ Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Hakija voi tehdä uusintahakemuksen saatuaan lainvoimaisen päätöksen aikaisemmin teemmäänsä hakemukseen. Uusintahakemus, joka ei sisällä uusia asian ratkaisuun vaikuttavia perusteita, voidaan jättää tutkimatta.

Maahanmuuttoviraston päätöstä käännättämisestä, kun ulkomaalainen on hakenut oleskelulupaa kansainvälisen suojelun perusteella, ei saa panna täytäntöön, ennen kuin asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Jos asiassa tarvitaan valituslupa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, valitus ei estä täytäntöönpanoa, ellei korkein hallinto-oikeus toisin määrää.

Kuitenkin jos päätös käännättämisestä on tehty hakemuksen tutkimatta jättämisen tai ilmeisen perusteettomaksi katsottuun hakemukseen liittyvässä nopeutetussa menettelyssä, voidaan päätös panna täytäntöön tietyin edellytyksin ennen lainvoimaista ratkaisua.

Toisen uusintahakemuksen jättäminen ei estä ensimmäisen uusintahakemuksen perusteella tehdyn lainvoimaisen käännättämispäätöksen täytäntöönpanoa.

Turvapaikka jätetään antamatta esimerkiksi, jos hakijan on perusteltua aihetta epäillä tehneen törkeän muun kuin poliittisen rikoksen Suomen ulkopuolella ennen Suomeen tuloa.

Henkilöllisyyden, iän ja muiden tietojen kysymistä lähtömaasta säätelevät Geneven pakolaissopimus²⁴, kansainvälistä suojelua koskeva direktiivi²⁵ ja ulkomaalaislaki. Niiden perusteella turvapaikan hakemista ei voida paljastaa esimerkiksi tietoja kyselemällä sellaiselle taholle, jonka epäillään vainoavan hakijaa tai aiheuttavan hänelle vakavaa haittaa.

Eurodac-sormenjälkirekisteriä koskevassa EU-asetuksessa²⁶ säädetään tietokannasta, jolla pyritään turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden yksilöimiseen. Säännökset tietojen tallentamiseksi ja käyttämiseksi ovat melko tarkkarajaiset. Asetuksen mukaan kaikilta vähintään 14-vuotiailta laittomasti rajan ylittäviltä otetaan sormenjäljet Eurodac-sormenjälkitietokantaan. Sormenjälkien antamisesta ei voi kieltäytyä.

Jos henkilö hakee turvapaikkaa eri maassa kuin siinä, jossa sormenjäljet ensi kertaa otettiin, hakija voidaan yleensä lähettää Dublin-asetuksen mukaisesti takaisin ensimmäiseen maahan. Sormenjäljet tallennetaan 18 kuukauden ajaksi, jonka jälkeen ne poistetaan. Tietokantaan tallennetaan vain sormenjälkitiedot ja tieto sukupuolesta, ei esimerkiksi nimeä, valokuvaa, syntymäaikaa tai kansalaisuutta. Tiedot poistetaan esimerkiksi myös oleskeluluvan saamisen yhteydessä.

Eurodac-tietokantaa hoitaa EU-virasto nimeltä eu-LISA. Tietoja voidaan käyttää ainoastaan tarkasti määriteltuihin tarkoituksiin.

Alaikäisen turvapaikanhakijan asiat on ulkomaalaislain mukaan käsiteltävä kiireellisesti. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen vanhempia tai muuta tosiasiallisesta huollostaan vastaanutta henkilöä pitää ryhtyä viipymättä jäljittämään. Alaikäistä koskevassa päätöksenteossa on

²³ Aikaisemmin kaikki kansainvälistä suojelua koskevat valitusasiat käsiteltiin Helsingin hallinto-oikeudessa. Valitusten määrän kasvamisen johdosta valitusasioiden käsittely hajautettiin useampiin hallinto-oikeuksiin. Muutos tuli voimaan 1.2.2017 ulkomaalaislain muutoksella 17/2017.

²⁴ 77/1968

²⁵ 2013/32/EU

²⁶ 603/2013

kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin.

Oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen iän selvittämiseksi voidaan tehdä oikeuslääketieteellinen tutkimus, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä hänen iästään antamiensa tietojen luotettavuutta. Tutkimuksen tekeminen edellyttää tutkittavan ja hänen laillisen edustajansa kirjallista suostumusta. Tutkimuksesta ilman hyväksyttävää syytä kieltäytymisestä seuraa, että asianomaista kohdellaan täysi-ikäisenä. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei yksinään voi olla peruste sille, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään.

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen jättämä hakemus voidaan ratkaista nopeutetussa menettelyssä vain, jos hakija on saapunut turvallisesta alkuperämaasta, jonne hänet voidaan palauttaa.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta säädetyn lain²⁷ mukaan ilman huoltajaa oleva lapsi majoitetaan ryhmäkotiin. Tukiasuntolaan voidaan majoittaa 16 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa oleva lapsi, jos se on hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta perusteltua. Ryhmäkodeissa ja tukiasuntoloissa voidaan järjestää täysi ylläpito.

Suojelua hakevalle lapselle määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Hakemuksen edustajan määräämisestä tekee vastaanottokeskus. Edustajan määrää kärkeäoikeus. Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa. Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.

Korkein hallinto-oikeus on kahdessa päätöksessään²⁸ pitänyt Maahanmuuttoviraston toimia alaikäisen huoltajan selvittämiseksi riittämättöminä ja kumonnut hallinto-oikeuden palauttamispäätökset. Maahanmuuttovirasto ei ollut kyennyt varmistumaan turvallisen palauttamisen mahdollisuudesta. Tekijän tapauksessa vanhemmista kysyttiin hakijalta itseltään, eikä Maahanmuuttovirasto pyrkinyt olemaan heihin suoraan tai viranomaisien kautta yhteydessä. Asiaa Marokosta selvitettäessä hakijan ilmoittama väärä nimi ja ikä olisi voinut selvitä.

Viranomaisen erehdyttämisestä ilmoittamalla nimensä väärin tai antamalla muutoin henkilöllisyydestään väärän tai harhaanjohtavan tiedon on rikoslain²⁹ mukaan tuomittava väärän henkilötiedon antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ulkomaalaislain mukaan turvapaikan hakemisen avulla saatu pakolaisasema peruutetaan muun muassa, jos hakija on suojelua hakiessaan antanut tietoisesti vääriä tietoja, jotka ovat vaikuttaneet päätöksen lopputulokseen tai jos hakija on salannut sellaisen seikan, joka olisi vaikuttanut päätöksen lopputulokseen.

Ulkomaalaisrekisteri on henkilörekisteri, jota pidetään ja käytetään ulkomaalaisten maahantuloa ja maastalähtöä sekä oleskelua ja työntekoa koskevien asioiden käsittelyä, päätöksentekoa ja valvontaa varten, valtion turvallisuuden suojaamiseksi sekä turvallisuusselvityksissä tarkoitetun turvallisuusselvityksen tekemiseksi. Rekisteriin saa tallentaa ja kerätä tietoa henkilöistä, jotka ovat hakeneet kansainvälistä suojelua.

²⁷ 746/2011

²⁸ Korkeimman hallinto-oikeuden päätökset KHO 2017:172 ja KHO 2017:173, 10.11.2017

²⁹ 39/1889; 16 luku käsittelee rikoksia viranomaisia vastaan

Vastaanotosta säädetyn lain³⁰ mukaan vastaanottokeskuksella tarkoitetaan paikkaa, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan ja joka järjestää kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottopalvelut. Lapsille tarkoitettut ryhmäkodit ja tukiasuntolat ovat myös vastaanottokeskuksia.

Valtio korvaa toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamis- ja ylläpitokustannukset sekä palvelujen tuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä.

Vastaanottopalvelut järjestää se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään. Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.

Suojelua hakevalle myönnetään vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi. Vastaanottorahan perusosa kattaa vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua. Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti on yksin asuvalla 290 euroa. Vastaanottorahan myöntää hakemuksesta vastaanottokeskus.

Vastaanottokeskuksessa on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa suojelua hakevan omatoimisuuden edistämiseksi. Jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta, hänelle maksettavaa vastaanottorahaa voidaan vähentää enintään 20 prosenttia korkeintaan kahden kuukauden ajan.

2.6.2 Poliisin ja Suojelupoliisin ennalta ehkäisyn velvoitteet

Poliisilaissa³¹ mainitaan poliisin tehtäväksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen ohella rikosten ennalta estäminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Suojelupoliisin tehtävistä säädetään poliisin hallinnosta annetussa laissa³². Suojelupoliisin tehtävänä on sisäministeriön ohjauksen mukaisesti torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa. Sen tulee myös ylläpitää ja kehittää yleistä valmiutta valtakunnan turvallisuutta vaarantavan toiminnan estämiseksi. Sisäministeriö määrää Poliisihallitusta kuultuaan tarkemmin ne asiaryhmät, jotka kuuluvat suojelupoliisin tutkitaviksi sekä päättää Poliisihallitusta kuultuaan tarvittaessa tarkemmin suojelupoliisin ja muiden poliisiyksiköiden välisestä yhteistoiminnasta ja yhteistyöstä sekä niiden välisistä tutkintajärjestelyistä.

2.6.3 Valtionjohdon toimintaan liittyvät säädökset

Valtioneuvoston tilannekeskusta varten on laki valtion tilannekeskuksesta³³. Sen mukaan tilannekeskus on olemassa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston päätöksenteon ja toiminnan tueksi. Tilannekeskus on Valtioneuvoston kansliassa. Tehtävänä on koota ja analysoida

³⁰ 746/2011

³¹ 872/2011

³² 110/1992

³³ 300/2017

tietoa turvallisuustilanteesta ja sellaisista häiriöistä ja niiden uhkista, jotka vaarantavat yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Tiedoista kootaan tilannekuva ja tietoja jaetaan tasavallan presidentille, valtioneuvostolle ja muille viranomaisille. Laissa on säädetty tilannekeskuksen oikeudesta saada tietoja.

Tilannekeskusta koskevan lain perusteluiden³⁴ mukaan häiriötilanteiden laaja-alaisen vaikutusten ulottuminen useiden hallinnonalojen toimialueelle edellyttää kykyä koota ja välittää poikkihallinnollista ja yhteensovittettua tilannekuvaa. Myös tiedonkulku tilannekeskukselta toimivaltaiselle viranomaiselle on varmistettava. Toimivaltainen viranomainen johtaa ja vastaa operatiivisesta toiminnasta valtioneuvoston ohjesäännön³⁵ toimialajaon mukaisesti. Lailla on ollut tarkoitus selkeyttää ministeriöiden ja valtioneuvoston tilannekeskuksen välistä tietojenvaihtoa ja poistaa esteitä toimivaltaisten viranomaisten ja tilannekeskuksen välisestä tiedonkulusta.

Tilannekeskus vastaa valtioneuvoston, ministerivaliokuntien, kansliapäälliköiden, valmiuspäälliköiden sekä säädösten mukaisten päätösten teon edellyttämien valtioneuvoston virkamiesten hälyttämisestä ja kutumisesta häiriötilanteen, kriisitilanteen tai muun syyn vuoksi poikkeuksellisinakin aikoina pidettäviin istuntoihin, kokouksiin ja neuvotteluihin.

Ministeriöiden välisen yhteistyön pysyvistä yhteistyöelimistä eli kansliapäällikkökokouksesta ja valmiuspäällikkökokouksesta säädetään valtioneuvoston ohjesäännössä. Häiriötilanteissa olennainen on valmiuspäällikkökokous, joka toimii johtamisen tukena. Valmiuspäällikkökokouksessa pyritään löytämään kaikkien viranomaisten mahdollisuudet tukea kyseessä olevan kriisin ratkaisussa johtovastuussa olevaa hallinnonala. Valmiuspäällikkökokouksen puheenjohtajana toimii valtioneuvoston turvallisuusjohtaja.

Ohjesäännössä kuvataan myös Valtioneuvoston kanslian viestinnän yhteensovittamistehtävä ja valtioneuvoston yhteisen tilannekuvan, varautumisen ja turvallisuuden sekä häiriötilanteiden hallinnan yleinen yhteensovittaminen.

Valtion kriisijohtamismallista ei ole säännöksiä, mutta se on hyväksytty valtioneuvoston periaatepäätöksessä 2006 yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiasta vuonna 2006 ja toistettu sittemmin vastaavissa Yhteiskunnan turvallisuusstrategioissa vuosilta 2010 ja 2017. Lisäksi se on kuvattu Valtioneuvoston periaatepäätöksessä kokonaisturvallisuudesta vuodelta 2012.

2.6.4 Kuntien tehtäviä koskevat säädökset

Kuntia johdetaan kuntalaissa³⁶ määriteltyjen periaatteiden mukaisesti myös kriisitilanteissa.

2.6.5 Terrorismi lainsäädännössä

Tekijä on saanut syytteen kahdesta terroristisessa tarkoituksessa³⁷ tehdystä murhasta ja kahdeksasta murhan yrityksestä. Säädökset terroristisessa tarkoituksessa tehdyistä rikoksista lisättiin rikoslakiin vuonna 2003.³⁸

³⁴ HE 261/2016 vp

³⁵ 262/2003

³⁶ 365/1995

³⁷ Rikoslain (39/1889) mukaan rikosentekijällä on terroristinen tarkoitus esimerkiksi, jos hänen tarkoituksenaan on aiheuttaa vakavaa pelkoa väestön keskuudessa.

³⁸ Laki rikoslain muuttamisesta 17/2003

Lakimuutoksen taustalla oli Euroopan unionin puitepäättös³⁹. Päättöksen mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta terroristisessa tarkoituksessa tehdyistä teoista voidaan langettaa tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia rangaistusseuraamuksia, joista voi seurata rikoksentekijän luovuttaminen. Teoista on voitava langettaa vapausrangaistus, joka on pääsääntöisesti ankarampi kuin vastaavista rikoksista, joihin ei liity terroristista tarkoitusta.⁴⁰

Terrorismiin liittyviä säännöksiä ollaan parhaillaan täydentämässä ja muuttamassa. Muutos- tarpeet liittyvät 15.3.2017 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin terroristin torjumisesta⁴¹. Direktiivissä on myös vaatimuksia uhreille ja heidän perheenjäsenille annettavalle avulle. Palvelujen on muun muassa oltava luottamuksellisia, maksuttomia ja hel- posti kaikkien terrorismin uhrien saatavilla olevia.

2.6.6 Viranomaisien yhteistoimintatilanteen johtaminen

Viranomaiset johtavat kukin oman toimialansa operatiivista toimintaa itsenäisesti oman lain- säädäntönsä perusteella. Lainsäädännössä ei ole tällä hetkellä yleistä yleisjohtajuus-käsitettä lukuun ottamatta pelastuslakia⁴². Pelastuslaki koskee onnettomuustilanteita, joissa on pelas- tustoimintaa ja siihen osallistuu muita viranomaisia. Muissa tilanteissa toimivaltaiset viran- omaiset ratkaisevat keskinäiset toimivaltasuhteensa tapauskohtaisesti. Poliisilla yleisjohtaja- käsite on myös poliisin sisäisessä käytössä. Poliisilla on erityistilanteita varten oma ohjeensa, jossa viranomaisyhteistyötä käsitellään varsin vähän.

Pelastustehtävissä yleisjohtajan tehtävä on vastata tilannekuvan ylläpitämisestä ja toiminnan yhteensovittamisesta. Eri toimialojen yksiköt toimivat oman johtonsa alaisuudessa siten, että niiden toimenpiteet kokonaisuudessaan edistävät onnettomuuden tai tilanteen seurausten tehokasta torjuntaa.

Johtamisen tueksi tarvitaan yhteistä käsitystä tilanteesta, tilannetietoisuutta. Paras tilannetie- toisuus on yleensä viranomaisella, jolla on tapahtumassa eniten tehtävää. Puukotuksen kaltai- sessa rikostilanteessa, joka on vielä meneillään, paras tilannetietoisuus on yleensä poliisilla. Silloin luontevaa on, että poliisi jakaa muiden viranomaisien tarvitsevan tiedon ja muut viran- omaiset myös sitä tarvitessaan pyytävät. Kukin viranomainen joka tapauksessa huolehtii omista tehtävistään ottaen huomioon muiden viranomaisien tarpeet. Yhteistyö on tarpeen sekä nopeissa tilanteissa että pian sen jälkeen, kun painopiste siirtyy esimerkiksi moniviran- omaistiedottamisen ja psykososiaalisen tuen suuntaan.

Johtamista tapahtuu monella tasolla kuten tilannepaikalla, eri viranomaisien johtokeskuk- sissa, toimialojen keskushallinnossa kuten poliisihallituksessa tai ministeriöissä sekä valtion- johdon tasolla. Kaikilla näillä tasoilla tarvitaan yhteistyötä ja tilannetiedon jakamista. Yhteis- työ eri tasoilla on luonteeltaan tavanomaista viranomaisyhteistyötä eikä siihen ole erityisiä säännöksiä.

³⁹ Puitepäättös 2002/475/YOS, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex:32002F0475>

⁴⁰ Poikkeuksena on tapaukset, joissa säädetty rangaistus on jo kansallisen lainsäädännön mukainen enimmäisrangaistus. Suomessa murhasta tuomitaan elinkautiseen, joka on Suomen lainsäädännön enimmäisrangaistus. Terroristisessa tarkoi- tuksessa tehdystä murhasta tuomitaan samaan elinkautiseen rangaistukseen.

⁴¹ 2017/541/EU

⁴² 379/2011

2.6.7 Psykososiaalinen tuki ja palvelut

Psykososiaalisesta tuesta ja sen järjestämisestä säädetään terveydenhuoltolaissa ja sosiaali- huoltolaissa⁴³ Niiden mukaan kunnan järjestämä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psyko- sosiaalinen tuki on osa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää mielen- terveystyötä. Työn tarkoituksena on yksilön ja yhteisön mielenterveyttä suojaavien tekijöiden vahvistaminen sekä mielenterveyttä vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja poistaminen.

Mielenterveystyöhön kuuluu myös yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen yhteensovittami- nen äkillisissä järkyttävissä tilanteissa. Ensihoitopalvelun on ohjattava potilaat, heidän lähei- sensä ja muut tapahtumaan osalliset psykososiaalisen tuen piiriin. Psykososiaalista tukea on annettava kiireellisesti kaikille asuinpaikasta riippumatta ja sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystys on sosi- aalihuoltolain mukaan toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuoro- kauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut, kuten tilapäisen asumisen järjestelyt, voidaan toteuttaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeen⁴⁴ mukaan psykososiaalisen tuen tavoitteena on stressi- tapahtuman yksilölle ja yhteiskunnalle aiheuttamien terveydellisten ja sosiaalisten haittojen vähentäminen. Psykososiaalinen tuki ja palvelut voidaan jakaa psyykkiseen tukeen, sosiaali- työhön ja -palveluihin sekä evankelis-luterilaisen kirkon ja muiden uskonnollisten yhteisöjen tarjoamaan tukeen. Psykososiaalisen tuen ja palvelujen avulla tuetaan ihmisen normaalia toi- pumista. Oikea-aikaisella alkuvaiheen tuella pyritään muun muassa ennaltaehkäisemään var- sinaisten psyykkisten häiriöiden kuten traumaperäisen stressihäiriön (PTSD) kehittymistä.

Työterveyshuoltolaissa⁴⁵ säädetään työperäisten kuten työn kuormittavuuden ja työssä sattui- neiden tapaturma- ja väkivaltatilanteiden aiheuttamien terveyshaittojen hoidon järjestämis- vastuusta.

2.7 Muut tutkimukset

2.7.1 Viestinnästä tehty erillisselvitys

Tutkintaryhmä teetti erillisselvityksen puukotuksen jälkeisistä tapahtumista sosiaalisessa mediassa. Selvitys keskittyi tapahtumaa koskeviin sosiaalisen median keskusteluihin ja uuti- sointiin tapahtumahetkestä seitsemän vuorokautta eteenpäin. Selvityksen keskiöön valittiin kansalaisten turvallisuudentunteeseen vaikuttava viranomaisien ja poliitikkojen viestintä sekä aiheen ympärillä esiintynyt kansalaiskeskustelu.

Selvityksen raakadata käsitti yli 60 000 sosiaalisen median viestiä, joissa oli yli 2,2 miljoonaa sanaa. Aineisto hankittiin eri hakusanoilla ja hakusanayhdistelmillä sosiaalisen median palve- luista⁴⁶ keskustelupalstoilta, blogeista ja uutismedioiden verkkosivujen uutiskommenteista.

Suosituimpien puheenaiheiden kartoittamiseen käytettiin aihepiirimallinnusta (*topic model- ling*), jossa käytiin läpi kaikki viestit ja tunnistettiin tilastollisesti kuvaavat sisältöluokat. Viesti voi kuulua samanaikaisesti useaan eri aihepiiriin, mutta analyysissä oli valittu aina viestin vahvin aihepiiri, kuten iskutapahtuma, poliitikot ja hallitus, uhrit ja tapahtuma tai viha ja pelko.

⁴³ 1326/2010 ja 1301/2014. Psykososiaalisella tuella ja palveluilla tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jota järjestetään suuronnettomuuden tai muun erityistilanteen aiheuttamien ihmisiin kohdistuvien seurausten rajoittamiseksi sekä tapah- tumen aiheuttaman psyykkisen stressin seurausten torjumiseksi ja lievittämiseksi.

⁴⁴ Sosiaali- ja terveysministeriö (2009) *Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut*. STM:n julkaisuja 2009:16. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki.

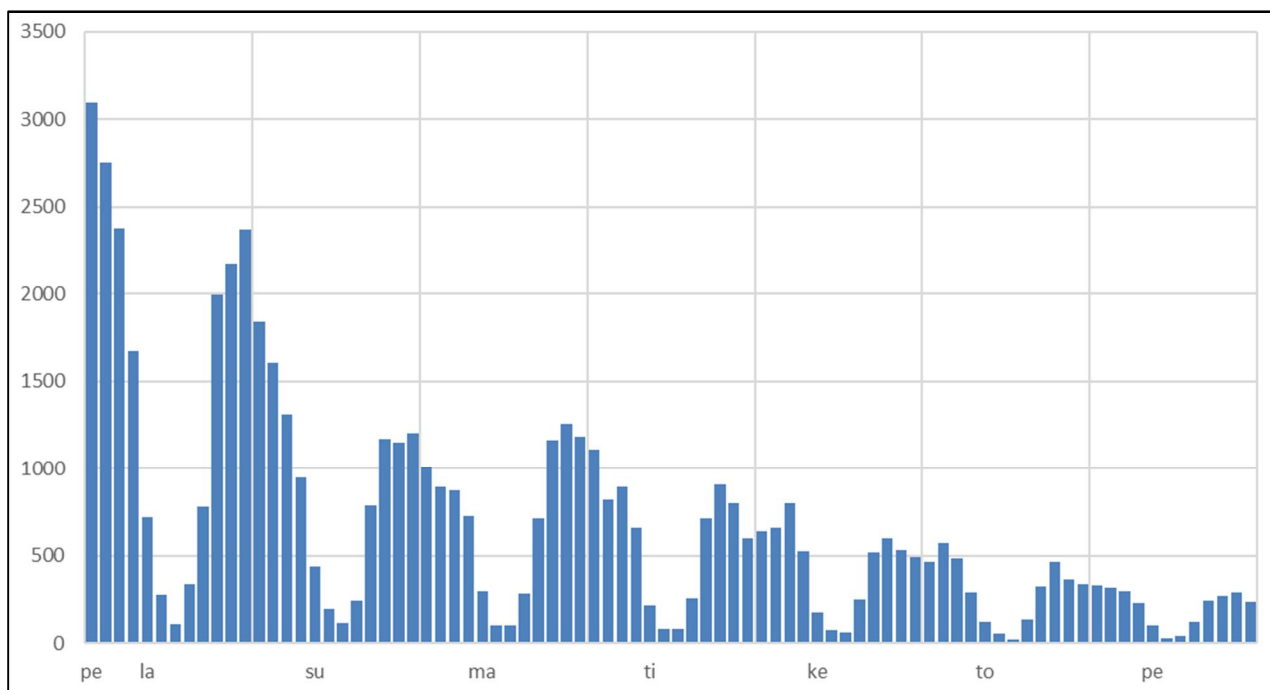
⁴⁵ 1383/2001

⁴⁶ Twitter, Facebook, Instagram, Youtube, Google+, Pinterest

Uutismedioista tapahtumaan ja uhreihin keskittyi eniten Turun Sanomien jaetut uutiset. Yleisradion, Iltasanomien, Helsingin Sanomien, Iltalehden ja MTV:n jaetut uutiset käsittelivät eniten poliisia. MV-lehti, joka nousi poikkeuksena eniten huomiota herättäneiden valtamedioiden rinnalle, käsitteli eniten poliitikoita ja hallitusta.

Eniten huomiota sosiaalisessa mediassa saivat viranomaiset ja media. Yksittäisistä poliitikoitten viesteistä eniten huomiota keräsivät järjestyksessä pääministeri, presidentti, sisäministeri ja yksi maahanmuuttokriittinen puoluejohtaja.

Uutisista eniten jaettiin eteenpäin valtamedioiden uutisia järjestyksessä Yle, Iltasanomat, Iltalehti, Helsingin Sanomat, Turun Sanomat ja MTV. Ylen uutisia jaettiin ylivoimaisesti eniten ja jaot muutoinkin painottuivat merkittävästi neljään ensin mainittuun valtamediaan. MV-lehti oli seitsemäntenä MTV:n jälkeen. Sama henkilö on voinut jakaa useita kertoja samaa linkkiä tai lähdettä, mikä voi vaikuttaa osin tuloksiin. Huomionarvoista on, että jaetut uutiset eivät olleet. Turun Sanomien juttua lukuun ottamatta, reaaliaikaisia tilannetiedotuksia.

52

Viestien intensiteetti oli suurimmillaan heti tapahtuman jälkeen. Seuraavana päivänä intensiteetti nousi hetkellisesti lähes yhtä suureksi kuin tapahtumapäivän iltana. Maanantaina viestien kokonaismäärä oli lähes yhtä suuri kuin sunnuntaina, mutta muuten viestien määrään liittyvä vuorokausivaihtelu ja laskeva trendi olivat yllätyksellisiä.

Aluksi keskustelua synnytti poliisin kello 16.37 julkaisema tviitti ensitietona tapahtuneesta. Kolmen ensimmäisen tunnin aikana sosiaalisen median täyttivät jaetut uutiset, mutta joulukossa oli myös suoratoistopalveluiden kautta jaettua videomateriaalia ja poliisin viestejä. Ensimmäisten tuntien aikana aiheet etenivät nopeasti kohti laajempia tilannearvioita, kunnes poliisi hillitsi liian varhaista vaihetta arvioiden esittämiseen. Lounais-Suomen poliisilaitoksen, poliisiylijohtajan, Turun Sanomien ja poliitikoista yhden maahanmuuttokriittisen puoluejohtajan haastatteluihin perustuvia uutisia jaettiin runsaasti.

Kolmen ensimmäisen tunnin aikana hallitsevia puheenaiheita olivat iskutapahtuma ja sen jäsentely. Toisen tunnin aikana keskusteluun liittyi mukaan aiheina tekijä ja uhrit. Kolmannen tunnin aikana erilaiset, voimakkaat tunteet saivat keskustelusta vallan. Vihaa ja pelkoa sekä levitettiin että pyydettiin olemaan levittämättä. Esimerkiksi Ylen uutinen, jossa pyydettiin olemaan levittämättä vihaa sosiaalisessa mediassa, nousi jaetuimpien uutisten joukkoon.

Tapahtumaa seuraavana päivänä keskustelu jatkui lähes yhtä kiihkeänä kuin tapahtumapäivän iltana. Tapahtumista kertoivat lähes kaikki mediat. Suurien valtamedioiden, kuten Ylen, Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien jutut olivat jaetuimpien kärjessä. Kun tapahtumasta ei tullut heti uusia tietoja, täyttyi mediatila tapahtumapaikalla olleiden ja uhreja auttaneiden haastatteluista. Viranomaisten julkistama tieto siitä, että tapahtumia tutkitaan terroristisessa tarkoituksessa tehtyinä tekoina, nousi vilkkaaksi puheenaiheeksi. Tärkeimmät puheenaiheet ensimmäisen vuorokauden aikana olivat iskutapahtuma ja uhrit. Myös iskun tekijästä, pelosta ja vihasta keskusteltiin paljon. Poliisi ja terrorismi nousivat aiheina myös korkealle kiinnostavuudessaan.

Koko seurannan aikana jaetuimpia uutislinkkejä olivat valtamedioiden lisäksi suoratoistopalveluiden videot, MV-lehden jutut ja kansainvälisten tiedotusvälineiden uutiset. Hetkellisesti kolme eniten jaetuinta uutista olivat Yleisradion.

Sosiaalisen median keskustelu kaikkiaan noudatti perinteisen, äkillisesti esille nousevan kriisin ”kaavaa” sen uutisoinnin ja käsittelyn osalta. Alussa keskityttiin itse tapahtumaan ja sen jäsentelyyn, jonka jälkeen aiheet lähtivät laajenemaan ja rönsyilemään.

Seurantajakson kolme eniten puhuttanutta aihetta olivat poliisi, pelko ja viha sekä media. Lainsäädäntöä, turvapaikanhakijoita, nuoria ja mielenterveysongelmia sekä kansainvälistä terrorismia koskevat aiheet nousivat keskusteluun välittömästi uutisaiheet täyttävien, nopeammin hiipuvien aiheiden lomasta. Iskutapahtuma, uhrit ja tekijä puhututtivat eniten seurannan alkuvaiheessa. Eniten uudelleentviitattujen tviittien joukossa oli muun muassa Lounais-Suomen poliisilaitoksen, STT:n uutisten ja sisäministerin tviittejä.

Valeutisoinnilla tai disinformaatiolla ei ollut selvityksessä suhteellisesti kovin merkittävää roolia. Huomioitavaa kuitenkin on, että MV-lehti oli kymmenen eniten jaetun sisällön joukossa. Yleisesti yleisöt seurasivat, käsittelivät, linkittivät eteenpäin ja nostivat keskustelunaiheiksi niin sanottujen perinteisten valtamedioiden uutisia, joiden lisäksi viranomaisten, erityisesti poliisin sisällöt nousivat eniten keskusteluttaneiden aiheiden joukkoon. Lisäksi jaettiin jonkin verran linkkejä somepäivityksiin ja videoihin tapahtumapaikalta.

Varsinkin tapahtuman alussa viranomaiset, kuten poliisi hyödynsi merkittävässä määrin sosiaalista mediaa, erityisesti Twitteriä ja Facebookia. Kolmen ensimmäisen tunnin aikana poliisi

oli vahvasti esillä sosiaalisessa mediassa ja ohjeisti kansalaisia käyttämistään sosiaalisen median alustoista. Kriisin hetkellä suuri enemmistö yleisöstä näyttää turvautuvan perinteisen median uutissisältöihin ja viranomaisten viestintään.

Iskun vaikuttavuus kansalaisten turvallisuudentunteeseen näkyi sosiaalisen median selvityksessä. Viha ja pelko, niiden levittäminen, mutta myös pyrkimykset estää niiden leviämistä erottuivat.

2.7.2 Rikollisuus ja vastaanottokeskuksen ongelmat

Poliisin tilaston mukaan turvapaikanhakijat olivat vuoden 2017 aikana asianomistajina 1 866 rikoksessa ja syylliseksi epäiltynä 2 690 rikoksessa. Turvapaikanhakijat olivat asianomistajina 774 eriasteisessa pahoinpitelyrikoksessa ja syylliseksi epäiltynä 655 pahoinpitelyrikoksessa. Kokonaisuutena pahoinpitelyt, varkaudet ja näpistykset ja laittomat uhkaukset olivat tyypillisiä rikoksia sekä asianomistajana että syylliseksi epäiltynä. Turvapaikanhakijat olivat syylliseksi epäiltynä 19 törkeässä pahoinpitelyssä. Vuoden 2017 tilastossa ei ole muita henkiriikoksia kuin Turun puukotukset.

Turvapaikanhakijoiden tekemät omaisuusrikokset olivat lisääntyneet vuonna 2017 vuoteen 2016 verrattuna, mutta henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset olivat vähentyneet. Vuonna 2015 turvapaikanhakijat olivat syylliseksi epäiltyinä alle puolessa vuosien 2016 ja 2017 rikosmääristä. Poliisi ennustaa turvapaikanhakijoiden tekemien rikosten kokonaisuutena lisääntyvän vuonna 2018. Marokkolaiset eivät ole näissä tilaistoissa usein rikoksen tekijöinä. Tyypillisistä turvapaikanhakijamaista vain Somalia ja Irak yltävät kymmenen eniten rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden lähtömaan joukkoon

Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksen⁴⁷ mukaan vuonna 2017 tapahtui vajaat sata väkivaltaiseen ekstremismiin liittyvää rikosta. Puolet näistä liittyi äärioikeistoon, yksi kolmasosa oli uskonnolla perusteltua ekstremismia ja loput liittyivät ääriivasemmistoon. Uskonnolla perustellut teot olivat tyypillisesti laittomia uhkauksia ja pahoinpitelyjä. Lounais-Suomen alueella kirjattiin selvästi eniten tekoja, joiden epäillä liittyvän uskonnolla perusteltuun ekstremismiin. Radikaali-islamismiin liittyvät esiselvitys-, esitutkinta- ja syytekyynnyksen ylittävät tapaukset ovat selvityksen mukaan lisääntyneet. Osa islamiin liittyvistä rikoksista liittyy shiiojen ja sunnien sekä maltillisten ja radikaali-islamistien välisiin konflikteihin.

Potentiaaliset terroristisen teon tekijät jaetaan selvityksessä kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat vahvasti ideologiaan kiinnittyneet henkilöt, jotka pitävät väkivaltaa oikeutettuna. Toisena ryhmänä ovat heikosti ideologiaan kiinnittyneet henkilöt, joiden kynnys käyttää väkivaltaa on madaltunut. Näille henkilöille järjestö, kuten Isis, voi antaa oikeutuksen väkivaltaiselle käytökselle.

Rikosseuraamuslaitoksen raportin⁴⁸ mukaan Suomen vankiloissa oli tammikuuhun 2018 mennessä tunnistettu 112 väkivaltaiseen radikalismiin liittyvää henkilöä. Heistä yli puolet oli edelleen tammikuussa 2018 vankilassa tai valvotussa vapaudessa. Havainnot liittyivät 76 tapauksessa radikaaliin islamiin ja 28 tapauksessa äärioikeistoon. Raportin mukaan suuri osa viime vuosien terroriteoista Euroopassa on radikalisoituneiden entisten vankien tekemiä.

⁴⁷ Sisäministeriö (2018) *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*. Arvio väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta Suomessa vuonna 2017 ja kehityksen suunta. Erikoistarkastelussa naiset ja lapset radikaali-islamistisissa terroristijärjestöissä. Sisäministeriön julkaisu 13/2018.

⁴⁸ Rikosseuraamuslaitos (2018) *Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen projekti väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tunnistamiseksi*. Rikosseuraamuslaitoksen raportti 28.2.2018.

Oikeusministeriö on selvittänyt vastaanottokeskusten työntekijöiden kokemuksia vastaanottokeskusten turvallisuudesta⁴⁹. Työntekijät kokivat työskentelyn vastaanottokeskuksessa vähintäänkin melko turvalliseksi. Tyypillisimpiä uhkatilanteita olivat tavaroiden heittäminen ja paikkojen rikkominen sekä sanallinen uhkailu ja muu henkinen väkivalta. Suoranainen ruumiillinen väkivalta tai jollakin aseella uhkaaminen olivat harvinaisia, mutta niitäkin raportoi yhteensä noin 10 % kyselyyn vastanneista.

Henkilökunta arvioi kyselyssä myös häiriökäyttäytymisen ja rikollisen toiminnan syitä. Suurimpana syynä pidettiin toimettomuutta ja tekemisen puutetta sekä huolta perheestä lähtömaassa. Kielteisen päätöksen saamisen koettiin aiheuttavan ongelmakäyttäytymistä, mutta ei niin paljon kuin edellä mainitut tekijät.

Vastaanottokeskukset tekevät Maahanmuuttovirastoon tapahtumailmoituksia. Eräänä esimerkikiukaudesta vuonna 2017 ilmoituksia tuli kuukaudessa kaikkiaan 76. Määrä vastaa keskimääräistä kuukausittaista määrää noihin aikoihin. Niistä väkivaltatilanteita oli kolmisenkymmentä kuten myös itsensä vahingoittamisia. Henkilöstöön kohdistuneita uhkatilanteita oli huomattavasti vähemmän. Pidemmällä aikavälillä itsetuhoisuuteen viittaavia ilmoituksia oli noin neljäsosa. Kielteiseen turvapaikkapäätökseen liittyviä ilmoituksia oli vain noin neljä prosenttia, samoin kuin esimerkiksi uskontoa liittyvää vihaa koskevia ilmoituksia.

Turvapaikanhakijoiden epävarmuus oleskeluluvasta ja oikeudesta jäädä maahan sekä turvapaikkaprosessin ajallinen kesto ovat erityisiä maahantulon jälkeisiä riskitekijöitä. Maahantulon jälkeiset tekijät kuten sosiaalisen tuen puute, sopeutumisvaikeudet, turvapaikkaprosessi, yksinäisyys ja työttömyys altistavat masennukseen ja ahdistuneisuuteen. Epävarma, haasteita ja rajoituksia täynnä oleva elämäntilanne heikentää toimijuutta, eli kykyä ja mahdollisuutta vaikuttaa oman elämän kulkuun. Tällaisessa tilanteessa positiivisen identiteetin ylläpitäminen vaikeutuu.⁵⁰

Toimijuuden puuttuessa mahdollisuudet toimia asettamiensa tavoitteiden suuntaisesti ja löytää keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi heikentyvät. Ihminen toimii tällöin tavoilla, jotka eivät vastaa hänen omia odotuksiaan tai ymmärrystä. Ihminen ei myöskään tee asioita, joita itse odottaa tai toivoo tekevänsä tai tekee asioita, joita ei haluaisi tai toivoisi tekevänsä. Kyky tunteiden ja käyttäytymisen itsesääntelyyn vähenee.⁵⁰

Nuoren henkilön turvapaikkaprosessille on tyypillistä, että ajatukset pyörivät tulevan päätöksen ympärillä ja elämä koetaan odottamisena. Elämä ikään kuin pysähtyy ja eläminen on epävarmuuden hallintaa.⁵¹

⁴⁹ Piispa, M., Sambou, S. & Alanko, M. (2017) *Turvallisuuden kokemukset vastaanottokeskuksissa*. Työntekijöiden näkemyksiä vastaanottokeskusten turvallisuudesta toukokuussa 2016 toteutetussa turvallisuuskyselyssä. Oikeusministeriön julkaisu 2017: 1. Oikeusministeriö: Helsinki.

⁵⁰ Snellman, O., Seikkula, J., Wahlström, J. & Kurri, K. (2014) Aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyden ja psyykkisten ongelmien erityispiirteet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. (51): 203–222.

⁵¹ Onodera, H. (2017) Odottamisen monimuotoisuus nuorten turvapaikan hakijoiden arjessa. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K., Onodera, H. Peltola, M. & Suurpää, L. (toim): *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 120.

2.7.3 Islamistisen terrorin trendejä Euroopassa

Euroopassa⁵² on tapahtunut viime aikoina lukuisia väkivaltaisten jihadistien tekemiä terrori-iskuja.^{53 54} Vuonna 2016 islamistisen terrorismin uhreina kuoli 135 ihmistä ja siihen liittyen pidätettiin 718 henkilöä. Valtaosa Euroopan terrori-iskuista vuonna 2016 ja 2017 oli Ranskassa, Belgiassa, Iso-Britanniassa ja Saksassa. Vuonna 2017 tapahtui iskuja myös Ruotsissa, Espanjassa ja Suomessa.

Tekijöinä ovat olleet sekä verkostoituneet ryhmät että yksittäiset toimijat. Terrori-iskujen tavoitteena on tappaa ja haavoittaa mahdollisimman monta satunnaisesti valittua ihmistä.⁵⁵ Kauhun ja pelon levittäminen on myös keskeinen tavoite. Jihadistit ovat perustelleet toimiaan islamin uskonnon tulkinnoillaan.

Iskut ovat olleet sekä huolellisesti suunniteltuja että spontaaneja. Jotkut jihadistit ovat saaneet ohjeita Islamilaisen valtion (Isis) johdolta, kun taas toiset ovat inspiroituneet Isisin sanomasta. Isisin tiedottaja syyrialainen Abu Muhammad al-Adnani kehotti 22.9.2014 pitämässään puheessa käymään jihadia vääräuskoisia (*kuffar*) vastaan kaikkialla.⁵⁶ Terrori-iskujen tekijät ovat käyttäneet laajaa valikoimaa aseita. Asearsenaaliin on kuulunut automaattiasseita, räjähteitä, veitsiä, kirveitä sekä ajoneuvoja.

Kohteena ovat tyypillisesti olleet sekä niin sanotut kovat että pehmeät kohteet. Edellisiin kuuluvat poliisi ja sotilaat. Jälkimmäisiin kuuluvat kirkot ja synagogat sekä väkijoukot toreilla, konserteissa ja kaupunkien keskustoissa. Suurien väkijoukkojen kohteiksi valinnan tarkoitus on saada aikaiseksi laajamittaista tuhoa. Pehmeissä kohteissa uhrit on helppo tappaa, yllätysmomentti on mahdollisimman suuri ja iskuun on lähes mahdotonta varautua. Joidenkin kohteiden⁵⁷ valinnan taustalla on maailmanlaajuisen huomion haku. Näyttää kuitenkin siltä, että nimenomaan melko alkeellisten menetelmien, kuten teräaseiden ja ajoneuvojen, käyttö ja iskut pehmeisiin kohteisiin Euroopassa ovat tulleet jäädäkseen.⁵⁸

Euroopassa tehtyjen islamististen terrori-iskujen tekijöihin profiiliin on kuulunut sekä turvapaikanhakijoita ja muita Euroopan ulkopuolelta tulleita, että EU-maiden kansalaisia, jotka ovat joko asuneet Euroopassa pitkään tai ovat aikaisemmin Eurooppaan muuttaneiden jälkeläisiä⁵⁹.

⁵² International Organization for Migration -järjestön (IOM; World Migration report 2018) mukaan valtaosa maailman terrori-iskuista tehdään muualla kuin länsimaissa. Kolme kymmenestä eniten terrorismista kärsineestä maasta ovat Syyria, Afganistan ja Somalia, jotka tuottavat myös yli puolet maailman pakolaisvirroista. Tässä yhteydessä on kuitenkin tarkoituksenmukaista tarkastella Euroopassa tapahtuneita terroritekoja.

⁵³ Jihad (kilvoittelu, taistelu) voidaan jakaa kahteen toisistaan poikkeavaan tulkintaan. Niin sanottu sisäinen jihad eli suurempi jihad tarkoittaa sisäistä kilvoittelua, jonka tavoitteena on olla parempi ihminen, sekä pyrkimystä noudattaa islamia profeetta Muhammadin mallin mukaisesti. Niin sanottu pienempi jihad yhdistetään pyhään sotaan vääräuskoisia vastaan.

⁵⁴ EUROPOL (2017) *European Union Terrorism Situation and Trend Report*. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>. Haettu 14.12.2017.

⁵⁵ Merin, O. et al. (2017) Terrorist Stabbings – Distinctive Characteristics and How to Prepare for Them. *The Journal of Emergency Medicine*. (53) 4: 451–457.

⁵⁶ Muhlberger, W. & Ruohomäki, O. (2017) *Middle Eastern terror in flux: Mosul after Daesh, Daesh after Raqqa*. FIIA Briefing Paper 212, The Finnish Institute of International Affairs.

⁵⁷ Esimerkiksi Zaventemin lentoasema sekä Maalbeekin metroasema Brysselissä

⁵⁸ Schuurman, B. et al. (2017) Lone Actor Terrorist Attack Planning and Preparation: A Data-Driven Analysis. *Journal of Forensic Sciences*. (1): 1–10.

⁵⁹ International Organization for Migration (IOM) -järjestön vuosikirjan 2018 mukaan suurin osa USA:ssa ja Euroopassa tehdyistä terroriteoista on kotoperäisiä.

Isis on myös hyödyntänyt Lähi-idän konfliktialueilta Eurooppaan suuntautunutta maahanmuuttoa soluttamalla terroristeja pakolaisvirran ja maahanmuuttajien joukkoon. Pariisin isku vuodelta 2015 on osoitus tästä.

IOM:n mukaan tutkimuksissa on löytynyt yleensä kolme radikalisoitumiseen pohjaa luovaa asiaa. Nämä ovat huonot koulutusmahdollisuudet varsinkin silloin, jos niiden puute täytetään ääriuskonnollisilla opeilla sekä työn tai muun päivittäisen järkevän tekemisen puute ja liikkumisen rajoittaminen. Näistä asioista huolehtimalla voidaan vähentää myös radikalisoitumisen riskiä.⁵⁹

Terroristiryhmät hyödyntävät muslimitaustaisten maahanmuuttajien sosioekonomisia ongelmia rekrytointityössään sekä yllyttäessään yksittäisiä jihadismista kiinnostuneita yksilöitä tekemään terrori-iskuja⁶⁰. Propagandan levittäminen on kuulunut Isisin toimintaperiaatteisiin. Julkaisuissaan⁶¹ Isis perustelee sitä, miksi sota vääräuskoisia vastaan on oikeutettua. Artikkelit ja tekstit lähes poikkeuksetta sisältävät suoria, kontekstista irrotettuja Koraanin lainauksia, jotka toimivat perusteluina väkivallalle.

Isisin jihadistinen materiaali on melko helposti löydettävissä netistä. Lisäksi Isisiin kytköksissä oleva uutistoimistoksi kutsuttu Amaq toimi järjestön propagandan levittäjänä. Dark net ja sosiaalinen media sisältävät suljettuja ryhmiä, joissa jihadistit käyvät keskustelujaan ja joiden kautta myös värvätään uusia jäseniä. Melko tyypillisiä ovat myös keskustelut kasvotusten Euroopassa elävien jihadistien ja jihadismista kiinnostuneiden välillä. Ne voivat tapahtua myös suljetuissa keskustelupiireissä, joita syntyy radikaalista islamista tunnettujen moskeijoiden ympärille. Useimmiten näillä moskeijoilla on ollut rahoituskytköksiä Persianlahden alueen maihin. Ensimmäisten tapaamisten jälkeen jihadismista kiinnostunut henkilö voi saada kimmokkeen lähteä seuraamaan radikaalia sanomaa levittäviä mielipiteiden muokkaajia.

Vaikuttamiselle alttiille yksilöille voidaan esimerkiksi perustella, että länsi on sodassa islamia vastaan ja että länsi tukee ihmisoikeuksia polkevia Lähi-idän diktaattoreita pitääkseen islamilaisen maailman alakynnessä. Kun henkilö alkaa kiinnostua tällaisesta retoriikasta ja on niin sanotusti niellyt tarinan, alkaa keskustelu siitä, että asialle täytyy tehdä jotain. Keskusteluun saattaa nousta ajatus sankaruudesta ja kustosta. Kun henkilö samalla kyllästää itsensä islamistisella vihapuheella ja kuuntelee erilaisia jihadia ylistäviä uskonnollisia lauluja (*nasheed*) hän saattaa alkaa vihata läntisen maailman arvomaailmaa ja sen edustajia. Tästä ei välttämättä enää ole pitkä matka siihen, että henkilö ylittää kynnyksen ryhtyä väkivaltaiseen tekkoon. Isis on nimenomaan erikoistunut läntisen arvomaailman vastaisen retoriikan viljelyyn. Lisäksi eurooppalaiset äärioikeistolaiset maahanmuuttovastaiset populistiliikkeet ovat antaneet lisäpontta Isisin propagandalle siitä, että länsi on sodassa islamia vastaan.

Tiedonvaihtoa tapahtuu ensisijaisesti sosiaalisen median suljetuilla viestintäalustoilla (WhatsApp, Telegram ja Signal).

Syyriasta ja Irakista palaavat vierastaistelijat vahvistavat Eurooppaan pesiytyneitä jihadistiverkostoja. Myös naisilla ja alaikäisillä on terrori-iskuissa rooleja, joissa ei ole kyse ainoastaan tukitoiminnoista. Esimerkiksi naispuolisten jihadistien on helpompi operoida jäämättä kiinni iskujen suunnittelusta kuin miesten.

Eurooppalaisten turvallisuuspalvelujen mukaan jihadistinen toiminta Euroopassa on lisääntymässä. Euroopassa arvioidaan olevan vähintään 400–500 kovan luokan jihadistia, joilla on

⁶⁰ Roy, O. (2017) *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*. Hurst and Company: London.

⁶¹ Esimerkiksi Rumiya ja Dabiq sekä Inspire

taistelukokemusta Irakin ja Syyrian rintamilta. Nämä muodostavat mittavan uhan Euroopan turvallisuudelle pitkälle tulevaisuuteen.

2.7.4 Yksittäisten toimijoiden profiileista

Yhdysvaltojen sisäisestä turvallisuudesta vastaavan ministeriön⁶² tilaamasta tuoreesta vertailevasta tutkimuksesta⁶³ koskien yksittäisten toimijoiden⁶⁴ profiileja voidaan vetää johtopäätös, että ei ole olemassa mitään tiettyä yleistä yksittäisen toimijan profiilia. Tutkimus perustui laajaan aineistoon, jossa tarkasteltiin sekä islamistisia että äärioikeistolaisen taustan omaavia terroristeja.

Iskujen tekijöihin mahtui niin naimattomia kuin naimisissa olevia, niin kouluttamattomia kuin korkeasti koulutettujakin. Osa oli työttömiä, ja osa kävi töissä. Osalla oli rikollista taustaa ja osalla ei. Joillakin oli mielenterveydellisiä ongelmia, ja toisilla ei ollut minkäänlaisia terveydellisiä ongelmia. Polut terrori-iskun tekemiseen vaihtelivat suuresti.

Tutkimuksen mukaan valtaosissa tapauksista muilla ihmisillä oli tietoa tekijöiden ideologisista taipumuksista, maailmankatsomuksesta sekä ajatuksista tehdä väkivaltainen teko. Läheisillä, ystävillä sekä opiskelu- ja työkavereilla onkin tärkeä rooli pyrittäessä estämään väkivaltainen isku saattamalla tietoa viranomaisten käsiin.

Välttämättä ei ole olemassa mitään yksittäistä käyttäytymismallia, jonka pohjalta voidaan tunnistaa potentiaalinen väkivaltainen teko. Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että elämää jäsäyttävät tapahtumat kuten työttömyys, taloudelliset vaikeudet, syrjinnän tai epäoikeuden kokemus, ihmissuhteissa tapahtuneet muutokset sekä uskonnollinen kääntymys islamin ollessa kyseessä saattoivat laukaista tekijät toimimaan.

Useilla tekijöillä oli myös taipumuksia eristäytyä sosiaalisesti. Toisaalta samat henkilöt verkostoituivat samamielisten ihmisten kanssa. Muista ihmisistä eristäytyvät tekijät muodostavat aivan erityislaatuisen uhan, sillä heidän ajattelustaan ja toimistaan on vaikeampaa saada tietoja, joiden pohjalta voitaisiin laatia ennusteita.

Näyttää kuitenkin siltä, että useilla yksittäisillä toimijoilla on kontaktiverkostonsa, joista he ammentavat inspiraatiota, ohjeita ja neuvoja. Kontaktiverkostot voivat olla fyysisiä kontakteja tai ne voivat toimia virtuaalimaailmassa. Tästä seuraa se, että perinteinen henkilötiedustelu (HUMINT) ja viestien seuranta on tärkeää potentiaalisen terroriteon estämisessä.

Yksittäisten toimijoiden tekemät terrori-iskut ovat harvoin täysin spontaaneja vaan niitä edeltää tapahtumien ketju, johon sisältyy radikaalin ideologian sisäistäminen, väkivallan fantasiointi, terrori-iskuun tarvittavien tekovälineiden hankinta ja kouluttautuminen. Mikäli näistä tulee tietoja, voidaan tekoa pyrkiä estämään. Toisaalta on näyttöä siitä, että vaikka itse terrori-iskun teko on harvoin impulsiivinen, voi aikaväli suunnittelusta tekoon olla lyhyt.

Vaikka eri taustaisten terroristien profiilit ovat erilaisia, on nähtävissä, että islamistisia terroristeja yhdistää nuori ikä, virtuaalitodellisuuden hyväksikäyttö oppimisprosessissa sekä hyväksynnän hakeminen ihannoimiltaan terroristijärjestöjen johtajilta. Äärioikeistotaustaisia terroristeja taas yhdistää työttömyys, heikko koulutustausta sekä terroriteon tietäväksi tekeminen sosiaaliselle verkostolleen.

⁶² Department for Homeland Security

⁶³ Gill, P. et. al. (2014) Bombing alone: tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of Forensic Sciences*. 59 (2): 425–435.

⁶⁴ Yksittäisistä toimijoista käytetään joissakin yhteyksissä nimitystä yksinäinen susi (lone wolf).

Terrorismitutkimus myös osoittaa, että vaikka ei ole olemassa mitään yksittäistä selittävää tekijää ihmisen motivaatiolle ajautua terroritekoon, niin hyvin usein keskeistä on elämän-suunnan ja sen tarkoituksen hukassa olo.⁶⁵ Päinvastoin kuin sensaatiomedia antaa ymmärtää, terroristit eivät välttämättä ole sadisteja tai psykopaatteja. Valtaosa on tavallisia ihmisiä, jotka sosiaalipsykologian ryhmädynamiikan lainalaisuuksien myötä ajautuvat tekemään pahaa jonnekin uskomansa ylevän ja oikeudenmukaisen tavoitteen takia.

2.7.5 Radikalisoitumisen polku

Radikalisoitumisen polku käy jokseenkin samojen sosiaalipsykologisten prosessien läpi. Seuraava luonnehdinta liittyy erityisesti islamistisen terrorin maailmaan.⁶⁶

Ensimmäisessä vaiheessa värvääjät pyrkivät eristämään potentiaalisen uhrinsa sosiaalisesta ympäristöstään. Retoriikka, useimmiten virtuaalimaailman sellainen, pyrkii vakuuttamaan, että se maailma, jossa potentiaalinen uhri elää, on valhe. Uhri ryhtyy etsimään tietoa YouTubea, klikkailee internetissä erinäisiä linkkejä ja ajautuu radikaalia sanomaa sisältävään virtuaalimaailmaan. Tässä vaiheessa uhri saattaa jättää vanhat ystävänsä ja etsiä uusia samamielisten ihmisten verkostoihin.

Toisessa vaiheessa värvääjät useimmiten ehdottavat uhrille, että islam tarjoaa vastauksen hänen kysymyksiinsä. Hänelle tulee kokemus siitä, että hän on nyt osa valikoitua ryhmää, jolla on totuus hallussa. Uhri muuttaa identiteettiään siten, että hän pyrkii vaihtamaan oman identiteettinsä vastaamaan paremmin viiteryhmänsä käyttäytymismallia. Tähän sisältyy muutoskielenkäytössä sekä joissakin tapauksissa muutoksia ulkoisissa tunnusmerkeissä kuten pukeutumisessa ja miesten ollessa kyseessä parran kasvattamista salafistien tyyliin⁶⁷.

Kolmannessa vaiheessa indoktrinoitu uhri pyrkii eristämään itseään henkisesti ulkopuolisesta maailmasta ja useimmiten puhuu ei-muslimista vääräuskoisina (*kuffar*). Ulkopuolinen maailma on valheen maailma ja kanssakäymistä sen kanssa tulee rajoittaa tai ainakin siihen tulee suhtautua vihamielisesti. Taustalla on hyvin vahva me vastaan muut -asetelma.

Radikalisoitumisen neljännessä vaiheessa kuvaa astuu epäinhimillistäminen. Kaikki ne, jotka eivät seuraa uhrin polkua ovat väärässä ja erityisen väärässä ovat vääräuskoiset ei-muslimit. Heidän tappamisensa ei ole tämän ajatusmaailman mukaan rikos. Islamististen terrorijärjestöjen kuten Isisin toteuttamat pään katkaisut ja muut barbaariset toimet ovat osa epäinhimillistämistä, joka osaltaan lisää radikalisoituneen ihmisen kieroutunutta ymmärrystä ihmisyydestä.

2.7.6 Terrori-iskujen ehkäisy Euroopassa

Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa⁶⁸ radikalisoitumisen estämisen toimenpideohjelmat ovat joko osittain tai kokonaan sisäministeriöiden vastuulla. Kaikissa maissa pyritään harjoittamaan moniviranomaistoimintaa. Kaikille yhteistä on myös se, ettei väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisy ei ole yksistään turvallisuusviranomaisten, kuten poliisin sekä tiedustelu- ja vankeinhoitoviranomaisten asia. Hyvinvointiyhteiskunnan ajattelumaailma heijastuu ongelman kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa.

⁶⁵ Special report: The psychology of terrorism. *Scientific American*. March 25, 2016. Teemanumero.

⁶⁶ Bouzar, D. (2016) Rescue mission: Freeing young recruits from the grip of ISIS. *Scientific American*, March 25: 1–13.

⁶⁷ Salafismi on sunni-islamilaaninen liike, jolla on taipumus tulkita islamin pyhiä tekstejä konservatiivisesti ja ankarasti. Salafisteilla on pitkä parta, mutta yleensä ei viiksiä.

⁶⁸ Ramboll (2017) *Efforts to Prevent Extremism in the Nordic Countries*. <http://uim.dk/publikationer/efforts-to-prevent-extremism-in-the-nordic-countries>. Haettu 8.1.2018.

Terveysthuolto, lastensuojelu sekä sosiaali- ja nuorisotoimi ovat tyypillisiä muita mukana olevia viranomaisia. Myös opetus- ja kulttuuritoimi osallistuvat. Kansalaisyhteiskunta järjestöineen on mukana työssä, mutta roolit vaihtelevat eri maissa. Usein radikalisoitumisen vaarassa olevat henkilöt ovat epäluuloisia viranomastahojen tarkoituksista. Suomessa korostuu uskontopohjaisten järjestöjen rooli. Näillä on uskottavuutta ja osaamista uskonnontulkinnassa. Ne kykenevät viranomaisia paremmin toimimaan ryhmänä, joka tuo keskusteluun radikalisoitumisen ja ekstremismin vastaista tulkintaa omista uskonnollisista lähtökohdista käsin.

Koordinaatiota eri toimijoiden kesken ja välillä kehitetään kaikissa Pohjoismaissa, mutta sen tiiviys ja tasot vaihtelevat maittain.

Kaikki Pohjoismaat katsovat, että radikalisoituminen ja ekstremismi – äärioikeisto, äärivasemmisto, islamistit – ovat yhteiskunnallisia ongelmia, joita voi ennaltaehkäistä. Ongelmien aikaisen puuttumisen merkitykseen uskotaan. Näin ollen haavoittuvien ryhmien sekä erityisesti lasten ja nuorten ongelmiin puuttuminen korostuu. Pohjoismaat myös korostavat, että propagandaan ja vihapuheeseen tulee puuttua, jotta demokratian ja hyvinvointivaltion ihanteet toimitaisivat käytännössä.

Kaikki pohjoismaat jakavat myös johtajuuden siitä, että radikalisoitumisen ja ekstremismin ongelmakenttään liittyvien kysymysten ymmärrystä ja osaamista tulee lisätä sekä kehittää keinovalikoimaa ja menetelmiä, joiden kautta löydetään pysyviä ratkaisuja.

Ranskassa ja Belgiassa^{69 70} sekä Isossa-Britanniassa⁷¹ valtiovalta on käynyt läpi viime vuosien terrori-iskuja ja julkistanut toimenpidesuosituksia siitä, miten ilmiöön tulisi puuttua.

Belgia teki Brysselin vuoden 2016 terrori-iskujen jälkeen muutoksia lakeihin. Rikoslakiin sisällytettiin uusi terrorismia käsittelevä luku. Matkustaminen ulkomaille terroristiseen toimintaan kriminalisoitiin. Terrorismiin liittyvään tutkintaan lisättiin työkaluja mukaan lukien sala kuuntelu. Kaksoiskansalaisten Belgian kansalaisuuden mitätöiminen ja henkilötodistusten väliaikainen mitätöinti mahdollistettiin.

Muut toimenpiteet liittyvät terrorisminvastaisen työn organisaatioon. Belgia on asettanut kansallisen turvallisuuden neuvoston, jonka tarkoituksena on koordinoita tiedusteluun ja turvallisuuteen liittyvää politiikkaa ja prioriteetteja turvallisuuspalveluja varten. Neuvoston puheenjohtajana toimii pääministeri. Neuvosto vastaa myös terrorismirahoitukseen liittyvistä kysymyksistä. Laki mahdollistaa esimerkiksi terrorismirahoitukseen syyllistyneiden henkilöiden omaisuuden jäädyttämisen. Belgiassa asuvien vierastaistelijoiden seurantaan panostetaan kuntatasolla. Pormestareita on pyydetty luomaan niin sanottuja paikallisen kokonaisturvallisuuden soluja (*Local Cells for Integral Security*). Kansallisen tason radikalisoitumista käsittelevän työryhmän toimenpideohjelma sisältää hallinnollisia ja oikeudellisia työkaluja radikalisoitumisen ennaltaehkäisystä. Vankiloissa tapahtuva radikalisoitumisen ennaltaehkäisevä työ toimii oikeusministeriön alaisuudessa.

⁶⁹ Kellner, A. M. (toim) (2017) *Democracy and Terrorism – Experiences in Coping with Terror Attacks, Democracy and Terrorism – Experiences: Case Studies from Belgium, France, Israel and Norway*. International Policy Analysis. <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/13552-20171023.pdf>. Haettu 14.12.2017.

⁷⁰ Stiftung, F. E. & Chambre des Représentants de Belgique, Enquête Parlementaire (2017) Belgian parlamentin tekemä selonteko Brysselin lentokentän ja Maelbeekin metroaseman terroriteoista. 15 juin 2017, *Chargée d'examiner les circonstances qui ont conduit aux attentats terroristes du 22 mars 2016 dans l'aéroport de Bruxelles-National et dans la station de métro Maelbeek à Bruxelles, y compris l'évolution et la gestion de la lutte contre le radicalisme et la menace terroriste*.

⁷¹ Intelligence and Security Committee of Parliament (2018) *Annual Report 2016–2017*. <http://isc.independent.gov.uk/committee-reports/annual-reports>. Haettu 14.12.2017.

Terrorismin vastainen työ sisältää myös konkreettisia toimenpiteitä kuten turvallisuuteen liittyvän budjetin lisäys 400 miljoonalla eurolla, poliisin työn kehittäminen rajatarkastuspisteillä, uusien teknologioiden kuten äänentunnistuksen ja salakuuntelun laajentamisen käyttöönoton, hallinnollisten pidätysten laajentamisen 24 tunnista 72 tuntiin, kotietsintöjen laajentamisen 24 tuntiin vuorokaudessa, prepaid-puhelinkorttien anonymiteetin lopettamisen, epävirallisten jihadismia levittävien rukoushuoneiden sulkemisen, vihapuhetta levittävien nettisivustojen sulkemisen sekä valvontakameroiden verkoston laajentamisen.

Ranska on myös panostanut terrorismin ennaltaehkäisyyn liittyvän lainsäädännön kehittämiseen vuoden 2015 Pariisin terrori-iskun jälkeen. Ranska on määrännyt hallinnollisen matkustuskiellon ulkomailla radikalisoituneille henkilöille sekä säätänyt ankarat rangaistukset terrorismin ihannoimisesta ja terroritekoihin yllyttämisestä. Ranskan lainsäädäntö mahdollistaa myös hallinnollisia toimenpiteitä, joiden myötä voidaan sulkea terroritekoja ihannoivia nettisivustoja. Viranomaiset voivat myös tutkia pilvipalveluja ja siepata keskusteluja internetissä toimivilla keskustelualustoilla. Terrorisminvastainen työ sisältää myös koko joukon tietoteknologiaa hyödyntäviä työkaluja.

Ranskan poliisi on saanut useita työkaluja estämään epäilyttävien henkilöiden yleistä turvallisuutta uhkaavia toimia. Poliisilla on esimerkiksi oikeudet poistaa epäilyttävät ja uhkaavat henkilöt tietyiltä alueilta maassa. Tämä sisältää myös epäilyttävien henkilöiden tuomitsemista kotiaarestiin. Poliisi voi tutkia ja tarkistaa epäilyttäviä henkilöitä.

Ranskassa tapahtuneiden terrori-iskujen myötä maan viranomaiset ovat panostaneet sekä sotilas- että siviiliturvallisuusviranomaisten resurssien ja osaamisen kasvattamiseen. Yksityiskohtana mainittakoon kansalliskaartin (*la Garde Nationale*) perustaminen lokakuussa 2016. Tämän vapaaehtoisista reserviläisistä koostuvan joukon tavoitteena on osallistua maan ja kansalaisten turvallisuuden parantamiseen. Taustalla on ajatus vapauttaa aktiivisessa palveluksessa olevien sotilaiden käyttö sensitiivisten julkisten tilojen turvaamisesta. 85 000 henkilön tavoitevahvuus jakautuu puolustusministeriön, santarmilaitoksen ja poliisin kesken.

Ranskan terrorisminvastainen työ ulottuu myös maan rajojen ulkopuolelle. Maa on panostanut terrorisminvastaiseen taisteluun erityisesti Malissa ja Syyriassa. Ranska myös aktivoi marraskuussa 2015 Lissabonin sopimuksen 42-7 artiklan Euroopan yhteisestä puolustuksesta⁷², jonka seurauksena useat EU-jäsenvaltiot osallistuivat lisäpanostuksilla Malin operatioihin.

Iso-Britanniassa on myös tapahtunut useita terrori-iskuja viime vuosien aikana. Iso-Britannian parlamentin tiedustelu- ja turvallisuuskomitean tuoreen raportin mukaan ei ole realistista, että kaikki terrori-iskut voidaan estää. Britannian turvallisuusviranomaiset ovat sitä mieltä, että erityisen vaikeaa on estää yksittäisten toimijoiden tekemät iskut.

Tästä huolimatta Iso-Britannian turvallisuusviranomaiset ovat pyrkineet oppimaan lukuisista maassa tapahtuneista iskuista. Muun muassa poliisin kapasiteettia, kykyä ja valmiutta aseellisiin interventioihin on kehitetty. Tämä on iso muutos aiempaan tilanteeseen, jossa brittiläisen poliisitoiminnan traditiossa aseiden käyttö lainvalvonnan toimeenpanossa on pikemminkin näytellyt vähäistä osaa.

Poliisi panostaa suojaavaan partiotointaan paikoissa, joissa on paljon väkeä koolla. Isojen joukkotapahtumien turvallisuussuunnitelmiin panostetaan aiempaa enemmän. Lisäksi kriittisen yhteiskunnallisen infrastruktuurin haavoittuvuutta parannetaan ja yhteistyötä yksityisen

⁷² Lissabonin sopimus 42-7: Jos jäsenvaltio joutuu alueeseensa kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, muilla jäsenvaltioilla on velvollisuus antaa sille apua kaikin käytettävissään olevin keinoin Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan 51 artiklan mukaisesti. Tämä ei vaikuta tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityisluonteeseen.

sektorin kanssa tehostetaan. Maassa on 170 poliisin terrorismintorjuntaan erikoistuneita asiantuntijoita, jotka neuvovat yksityissektorin toimijoita varautumaan paremmin uhkatilanteisiin turvallisuussuunnitelmien ja toimintamallien sekä tilapäisten että pysyvien fyysisten esteiden muodossa.

Ranskan tavoin Iso-Britannia soveltaa terrorismin torjunnan lainsäädännöstä juontavaa käytäntöä (*Terrorism Prevention and Investigation Measures regime*), jonka tiimoilta riskihenkilöt voidaan sijoittaa 200 mailin päähän kodistaan ja/tai sosiaalisesta verkostostaan. Taustalla on ajatus siitä, että näin pyritään rikkomaan terroristiseen toimintaan vihkiytyneitä verkostoja ja soluja.

EU-parlamenttiin on syksyllä 2017 perustettu erityiskomitea selvittämään, miksi Euroopassa on tehty poikkeuksellisen paljon terrori-iskuja viime vuosina.⁷³ Komitea on aloittanut työnsä syyskuussa 2017. Sen mandaatti on selvittää, mikä on mennyt vikaan, kun iskuja on ollut. Komitea on kuullut eri edustajia, komissiota, CTC:tä (EU:n terrorismintorjunnan koordinaattori) ja INTCENiä (EU:n tiedusteluanalyysikeskus). Lisäksi komitea on tehnyt vierailuja jäsenvaltioihin sekä muun muassa Europoliin ja Eurojustiin. Komitean kausi kestää vuoden 2018 loppuun, ja se tulee julkaisemaan loppuraportin päätelmineen ja mahdollisine suosituksineen.

2.7.7 Tukholman terrori-iskun viranomaistoiminnan havainnot

Tukholmassa ydinkeskustassa tapahtui perjantaina 7.4.2017 noin kello 15 terrori-isku, jossa mies ajoi kävelykadulla väkijoukkoon kuorma-autolla. Viisi henkilöä kuoli. Useat viranomaiset laativat tapahtumasta raportteja^{74 75}, joissa arvioitiin viranomaisten toimintoja ja esitettiin kehitettäviä asioita. Tukholman tapahtumilla ja viranomaisten toimilla ja ongelmilla oli joitakin merkittäviä yhtäläisyyksiä Turun iskun kanssa.

Isku tapahtui vilkkaana perjantaipäivänä Tukholman keskustassa Drottningsgatanilla, joka on yksi Tukholman tärkeimmistä kävely- ja ostoskaduista. Isku suoritettiin ajamalla hetkeä aikaisemmin varustetulla kuorma-autolla väkijoukossa. Tekijä pakeni paikalta.

Kun tieto iskusta tuli poliisille, päädyttiin poliisin yleisjohdossa saman tien epäilemään terrori-iskua aiempien kokemusten ja vastaavien Euroopassa tapahtuneiden iskujen perusteella. Poliisilta hälytettiin paikalle runsaasti resursseja. Paikalle hälytettiin myös pelastustoimi ja ensihoito. Tilannekuva oli alussa epäselvä, samoin kuin uhakuva sen suhteen, onko mahdollisesti muita iskuja tulossa tai liittyykö itse ajoneuvoon lisää vaaratekijöitä, esimerkiksi räjähteitä. Pelastustoimi uskoi tulevaisuuden hoitamaan liikenneonnettomuutta ja tilanteen luonne selvisi vasta niiden saavuttua paikalle.

Alkuvaiheessa tapahtumapaikalla olleilla sivullisilla oli tärkeä rooli uhrien auttamisessa ennen viranomaisten tuloa. Auttajien joukossa oli muun muassa vartijoita ja vapaalla olleita poliiseja. Myös läheisen lääkäriaseman henkilöstö tuli auttamaan uhrien hoidossa ja ilmoitti valmiuden ottaa lievästi loukkaantuneita uhreja vastaan tarvittaessa.

⁷³ European Parliament (2017) *Setting up a special committee on terrorism, its responsibilities, numerical strength and term of office*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0307+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>. Haettu 14.12.2017.

⁷⁴ Tukholman pelastustoimen raportti Tukholman terrori-iskusta. Erfarenheter efter den 7 april SSBF:s behov av utvecklad förmåga vid en terrorhändelse. https://www.storstockholm.brand.se/globalassets/dokument/ovrigt/170621_storstockholms-brandforsvars-erfarenhetsrapport-efter-terrordadet-7-april.pdf.

⁷⁵ Tukholman poliisin raportti Tukholman terrori-iskusta. Utvärdering av den nationella särskilda händelsen Nimo. <https://polisen.se/siteassets/dokument/utvarderingar/utvardering-av-attentatet-i-stockholm-7-april-2017.pdf>.

Ensimmäiset poliisit olivat paikalla hälytyksen jälkeen nopeasti. Poliisin tukiasemia ja taktisia suojaruosteita ei ennatetty ottaa ensivaiheessa mukaan. Myös poliisin erityisyksiköitä saatiin paikalle nopeasti. Muut viranomaiset saapuivat paikalle hieman ensimmäisten poliisin yksiköiden jälkeen.

Heti tapahtuman jälkeen tiedostettiin vaara, että seuraava isku voidaan kohdistaa paikalle tuleviin viranomaisiin. Kuitenkaan tämä ei estänyt viranomaisia toimimasta. Euroopassa viime vuosina varsinaista tilannetta hoitamaan tullessiin viranomaisiin kohdistuvaa sekundaarista iskua ei toistaiseksi ole ollut, mutta riski siihen on ilmeinen.

Siviiliasuisia poliiseja oli paikalla näkyvästi aseistettuna ilman näkyviä poliisin tunnuksia, mikä aiheutti hämmennystä ja mahdollisesti pelkoa sivullisissa. Esille nousi myös mahdollisuus, että virkapukuiset poliisit olisivat voineet kohdistaa voimatoimia tunnistamattomia poliiseja vastaan.

Poliisi perusti tilanteen johtopaikan keskustan alueelle. Pelastustoimen ja ensihoidon tilannejohtajat eivät olleet poliisin johtopaikalla, vaan johtivat omia joukkojaan lähempänä tapahtuma-aluetta. Poliisin johtopaikalla pidettiin kaksi viranomaisten yhteistä palaveria, mutta siellä ei ollut pelastustoimen ja ensihoidon pysyviä edustajia. Eri viranomaisilla ei ollut myöskään yhteistä yleisjohtoa, vaan kaikki toimivat oman johtamisjärjestelmänsä puitteissa rinnakkaisina organisaatioina.

Yhteisen viranomaisjohdon puuttuminen vaikeutti eri viranomaisten yhteisen tilannekuvan muodostumista. Uhrien määrästä oli johtopaikalla epäselvyyttä. Poliisi ei myöskään muulla tavalla jakanut kaikkea sillä tiedossa olevaa tietoa muille viranomaisille, koska tekijä oli ka-teissa ja tekijään kohdistuvasta toimista ei voitu kertoa poliisiorganisaation ulkopuolisille.

Ruotsissa käytössä oleva digitaalinen viranomaisradioverkko sai kritiikkiä kaikilta toimijoilta ruuhkautumisen ja tilanteeseen sopimattoman puheryhmärakenteen takia. Välttämättömien viestien perille saamisessa oli ongelmaa sekä viranomaisten välisessä, että sisäisessä viestinnässä.

Muista vastaavista tapahtumista alkoi liikkua huhuja pian teon jälkeen, mikä vaati resursseja niiden selvittelyyn. Puolustusvoimat osallistui kriittisten kohteiden suojaamiseen.

Resurssit olivat kaikilla viranomaisilla riittävät. Ensihoito ja pelastustoimi kykenivät toimimaan tehokkaasti ja uhrit saatiin kuljetettua hoitoon kohtalaisen nopeasti vammojen luonne huomioiden. Vapaalta tuli runsaasti poliiseja töihin, ja osa jouduttiin lähettämään kotiin, jotta toiminnan jatkuvuus saatiin turvattua seuraavinakin päivinä. Poliisiorganisaation työmotivaatio oli korkealla koko alkuvaiheen ajan. Ensihoidon ja pelastustoimen osalta toimittiin tilannepaikalla työssä olevan henkilökunnan voimin. Sairaaloihin hälytettiin lisää henkilökuntaa.

Ruotsin poliisi julisti kansallisen suuronnettomuustilanteen poliisiorganisaatiossa. Tämä ei tapahtunut muilla viranomaisilla.

Tekijä pidätettiin eräästä Tukholman pohjoisosan lähiöstä samana iltana. Poliisi oli julkaissut valvontakamerasta saadun epäillyn tekijän kuvan tiedotusvälineissä. Tekijä paikallistettiin yleisövihjeen perusteella ja pidätyksen suoritti tavallinen poliisipartio tavattuaan tekijän tarkistettuaan vihjetä. Lisäisku ei tapahtunut, eikä käytetty ajoneuvo sisältänyt lisävaaraa aiheuttavia tekijöitä. Myöhemmin selvisi, että tekijä sympatisoi Isisin ideologiaa.

Kehitysehdotuksia tuotiin runsaasti ilmi iskun jälkeisissä raporteissa. Kaikki viranomaiset painottivat jatkossa riittävää harjoittelua vaativien moniviranomaistehtävien osalta. Yhteinen kehityskohde oli myös viranomaisradioverkon rakenteen ja toimintavarmuuden lisääminen.

Tilannekuvan jakamisen tärkeyttä korostettiin, mutta toisaalta melko vähäisessä määrin mainittiin tarvetta viranomaisen yhteiselle johtoelimelle, joka toimisi vastuuviranomaisen yleisjohton alaisena. Vaikka yhteistä yleisjohtoa ei kaivattu, tulisi kaikkien osallisten mielestä teknisiä tiedonvälityksen apuvälineitä ja tilannekuvaa tukevia ratkaisuja tulisi edelleen kehittää. Lisäksi yhteistoiminta pitäisi synkronoida paremmin.

Poliisissa kiinnitettiin huomiota siihen, että riittävä suojavaarustus ja aseistus tulisi olla kaikissa poliisin yksiköissä, jotta ensimmäisellä tekijän kohtaavalla yksiköllä olisi mahdollisimman tehokas kyky pysäyttää teko. Runsaasti poliiseja tuli vapaaehtoisesti töihin, mikä johti tarpeeseen, että työvoiman jakaminen ja jatkuvuuden varmistaminen olisi suunniteltava aiempaa paremmin tulevaisuuden tilanteissa.

Hyvin huomionarvoinen seikka oli se, että vaikka poliisin erityisyksiköt saatiin paikan päälle noin 15 minuutissa hälytyksestä, on terrori-iskuissa hyvin todennäköistä, että ensivaiheen poliisitoiminta nojautuu tavanomaisten poliisipartioiden osaamiseen ja toimintakykyyn. Tämän vuoksi katsottiin tarpeelliseksi kehittää peruspoliisipartioiden suorituskkyä vastata iskuihin paremmaksi.

Poliisin näkökulmasta olisi tärkeää, että ihmisten varoittamiseksi pitäisi luoda erilaisia malleja, joita pitäisi kaikkia käyttää. Jotta vähennettäisiin uuden iskun riskiä esimerkiksi joukko-liikenteessä, tulisi olla kyky tapahtuma-alueen joukkoliikenteen nopeaan pysäyttämiseen.

Yleisen turvallisuuden tunteen palauttamista tapahtuman jälkeen mahdollisimman nopeasti pidettiin tärkeänä ja poliisin roolia siinä ensisijaisena. Tärkein tehtävä olisi lisätä poliisin näkyvyyttä kaupungilla ja yleisötilaisuuksissa. Poliisin pitäisi olla helposti lähestyttävä ja kyetä kommunikoimaan yleisön ja median kanssa alkuvaiheesta lähtien luotettavasti ja tehokkaasti. Uniformu ja mahdollisesti näkyvä aseistus voivat myös luoda turvallisuudentunnetta. Parantuneen turvallisuudentunteen katsottiin lisäävän yhteiskunnan selviämistä tapahtumasta ja ehkäisevän esimerkiksi väestöryhmien välisiä konflikteja.

Terveystoimessa havaittiin tarvetta parempaan suunnitteluun. Terveystoimen toimijoilla Tukholman alueella oli kolme erillistä suuronnettomuussuunnitelmaa, jotka pitäisi harmonisoida. Sairaaloille tulisi määritellä suorituskkyvaatimukset poikkeavien tilanteiden hoitamisessa. Pitäisi myös suunnitella, miten kaupungilla olevat hoitoa antavat lääkäriasemat voidaan liittää tilanteeseen resurssiksi. Potilaiden rekisteröinti sairaalassa oli vaikea hallita suuressa potilasvirrassa, mihin katsottiin tarvittavan kehittämistä.

Ensihoitojärjestelmä toimi kokonaan tapahtuma-alueen tilannejohton johtamana. Kehitysehdotuksena katsottiin olevan johtamisjärjestelmän kehittäminen ensihoidon osalta siten, että kenttätöiminnan taustalla olisi korkeampi yleisjohtolin. Tämä voisi parantaa ensihoidon ja sairaalan välistä tiedonkulkua, joka tulisi saada laadukkaammaksi.

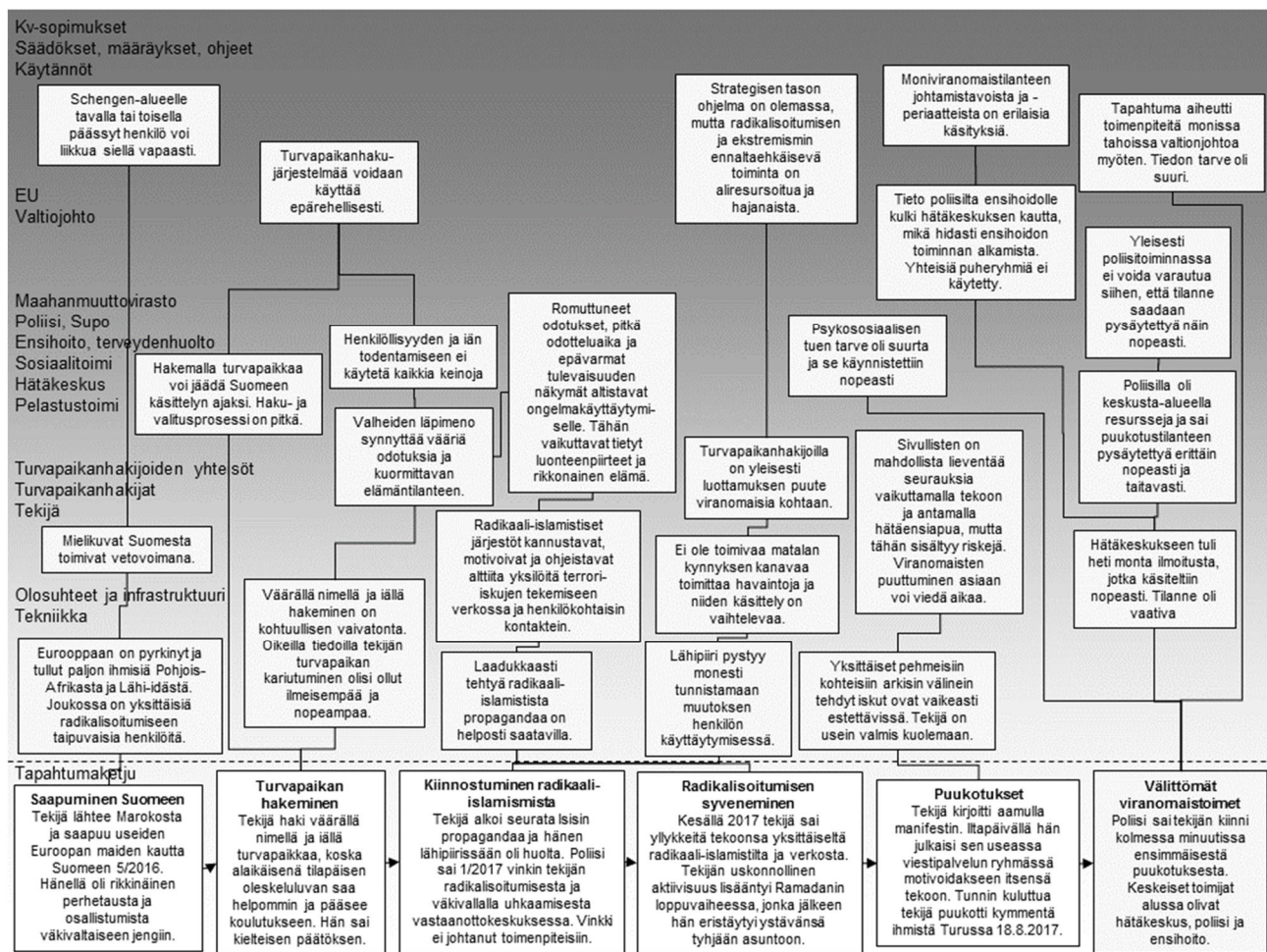
Kriisituen osalta annettiin myös kehitysehdotuksia. Kriisituki pitäisi aloittaa nopeasti. Sen lisäksi, että kriisituen tarvetta voi olla henkilöillä jotka ovat suoraan osallisina iskuissa, tulisi myös tunnistaa ne ryhmät, jotka eivät olleet paikalla, mutta jotka tarvitsevat kriisitukea.

Kriisituki tulisi olla etukäteen suunniteltu ja sitä pitäisi harjoitella. Kriisituen suunnitelmat tulisi olla sisälletty muun terveydenhuollon suunnitelmaan ja eri toimijoiden pitäisi tehdä yhteistyötä suunnittelussa. Isossa tilanteessa sairaaloiden tulisi tehdä yhteistyötä kriisituen koordinaatiossa. Kulttuurilliset tekijät tulisi ottaa paremmin huomioon, koska eri väestöryhmät ja toimijat kokevat kriisituen eri tavoin.

Tukholman kaupungin toimintojen arvioinnissa⁷⁶ kiinnitettiin huomiota muun muassa kaupungin kriisijohtoryhmän työn aloittamiseen ja sen työmenetelmiin. Kaupungin ja alueellisten toimijoiden välisessä yhteistyössä havaittiin kehittämistarpeita. Myös kaupungin ulkoisessa ja sisäisessä viestinnässä, kriisiavun järjestämisessä sekä kriisiorganisaation toimintaan liittyvissä tukitoimissa oli kehitettävää.

⁷⁶ Tukholman kaupungin raportti terrori-iskun jälkeisten toimien arviointi. Utvärdering av hanteringen i Stockholms stad av terrordådet i centrala Stockholm den 7 april 2017. Augusti 2017 <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1912835>.

3 ANALYYSI

Kuva 6. Tutkintaryhmän laatima Accimap-kaavio.

3.1 Saapuminen Suomeen ja turvapaikan hakeminen

Tekijä kertomansa mukaan lähti Marokosta huonojen perheolojen vuoksi ja irtautuakseen väkivaltaisesta jengistä. Hän saapui Suomeen useiden Euroopan maiden kautta. Matkan aikana hän oleskeli Saksassa ja Italiassa. Saksassa hän oli ilmoittautunut turvapaikanhakijaksi, mutta prosessi ei edennyt sormenjälkien ottoon asti eikä Eurodac-järjestelmässä siten ollut hänen sormenjälkiään. Sormenjäljet ilmeisesti otettiin hänen käydessään Sveitsissä, mutta koska tekijä perui siellä turvapaikkahakemuksensa, niitä ei tallennettu Eurodac-tietokantaan. Saksassa tekijä ajautui ongelmiin ja päätti ilmeisesti Suomeen liitettyjen positiivisten mielikuvien vuoksi lähteä Suomeen. Kokonaisuutena näyttää siltä, että Dublin-asetukseen perustuva eurooppalainen turvapaikanhakujärjestelmä sormenjälkitietokantoinen ei toimi tarkoitetulla tavalla.

Eurooppaan on pyrkinyt ja tullut paljon ihmisiä Pohjois-Afrikasta ja Lähi-Idästä. Joukossa on yksittäisiä radikalisoitumiseen taipuvaisia henkilöitä. Eurooppaan päästyään Schengen alueella on helppo liikkua maasta toiseen. Eurooppaan pyrkimisen syynä on työntäviä tekijöitä, kuten lähtömaan kriisit tai turvattomat olosuhteet sekä huono taloudellinen tilanne. Vetäviä tekijöitä ovat puolestaan monien Euroopan valtioiden turvallisuus ja lähtijöiden odotukset korkeammasta elintasosta.

Tekijä haki Suomessa turvapaikkaa vääällä nimellä ja iällä. Alaikäinen saa todennäköisemmin tilapäisen oleskeluluvan kuin täysi-ikäinen. Myös koulutukseen pääsyn mahdollisuudet ovat

paremmat. Oikeilla tiedoilla tekijän turvapaikkahakemus olisi ehkä voitu todeta ilmeisen perusteettomaksi ja ottaa nopeutettuun käsittelyyn. Tällöin hakijalle ei mahdollisesti olisi syntynyt liiallisia odotuksia turvapaikan suhteen. Myös maasta poistaminen olisi ollut mahdollista nopeammin.

Turvapaikan hakeminen väärällä nimellä ja iällä on kohtuullisen vaivatonta, eivätkä viranomaiset käytä henkilöllisyyden toteamiseen kaikkia keinoja. Lääketieteellistä iänmäärittystä ei tehdä kaikille, jotka mahdollisesti ovat ilmoittaneet ikänsä väärin. Myöskään ilmoitetusta lähtömaasta ei tietoja tarkisteta. Tähän on syynä turvapaikanhakijan ja hänen läheistensä suojaaminen lähtövaltion mahdolliselta vainolta.

Käytännössä Suomeen voi jäädä pitkäksi ajaksi turvapaikkaa hakemalla. Käsittelyajat hakuprosessissa valitusaikoiheen olivat esimerkiksi maaliskuussa 2018 noin 1,5 vuotta. Lähes kaikki kielteisen päätöksen saavat valittavat hallinto-oikeuteen. Vuosien 2015 ja 2016 suurten turvapaikanhakijamäärien vuoksi käsittelyajat venyivät. Pitkät käsittelyajat ja epävarmuus ovat keskeisiä tekijöitä, jotka heikentävät turvapaikanhakijoiden hyvinvointia. Myös valheellisella identiteetillä eläminen on kuormittavaa.

Turvapaikanhakujärjestelmä on luotu suojelemaan kansainvälisen suojelun tarpeessa olevaa. Turvapaikanhakijat tulevat usein esimerkiksi ilman papereita jo lähtömaan tilanteen vuoksi. Läpikotainen turvapaikanhakijan taustan selvittäminen vaatii paljon työtä. Järjestelmää voidaan käyttää myös epärehellisesti.

3.2 Kiinnostuminen radikaali-islamismista

Tekijällä oli jo syksyllä 2016 tiukkoja tulkintoja siitä, mikä on muslimille sopivaa käytöstä. Vuodenvaihteessa 2016–2017 tekijän kiinnostus radikaali-islamismiin lisääntyi. Asia aiheutti siinä määrin huolta tekijän lähipiirissä, että uhkailusta ja radikalisoitumisesta ilmoitettiin paikallispoliisille.

Pitkä odottelu-aika, joutilaisuus, epävarmat tulevaisuudennäkymät ja romuttuneet suunnitelmat altistavat ongelmakäyttäytymiselle. Turvapaikanhakijoiden hyvinvointia koskevissa tutkimuksissa on nähty odottelun ja tulevaisuuden epävarmuuden olevan keskeisiä mielenterveysongelmia aiheuttavia tekijöitä. Epävarma tilanne voi johtaa eräänlaiseen toimijuuden menettämiseen, jolloin henkilö ei enää ole oman elämänsä subjekti. Kun hallinnan kokemus omasta elämästä ja omanarvontunto alkavat kadota, riskinä on löytää elämäänsä vääränlaista sisältöä ja tarkoitusta. Kuormittava elämäntilanne yhdistettynä sopiviin persoonallisuuden piirteisiin johti kiinnostumiseen väkivaltaisesta radikalismista ja sitä kautta fiksoituneisiin ajatuksiin ja lopulta tekoon.

Radikaali-islamismista kiinnostuneen henkilön on helppo löytää verkosta laadukkaasti toteutettua islamistista propagandaa. Terroristijärjestöt kannustavat ja motivoivat alttiita henkilöitä verkossa ja henkilökohtaisin kontaktein tekemään terrori-iskuja.

Tammikuussa 2017 annettu vihje ei johtanut kontaktin ottoon vihjeen antajaan tai tekijään eikä muihinkaan käytännön toimenpiteisiin, vaikka tietoa käsiteltiin paikallispoliisin lisäksi Keskusrikospoliisissa ja Suojelupoliisissa. Poliisilla ei tuolloin ollut valtakunnallisesti yhteinäistä tapaa käsitellä vihjeitä ja työnjako eri poliisiorganisaatioiden kesken näissä asioissa oli kehittymätöntä. Ilmeisesti kukin toimija oletti asian olevan vain vähäinen tai jollain muulla toimijalla hoidossa. Vihjeen antaja myös oletti, että asialle ollaan tekemässä tai on tehty jotain. Poliisilta ei usein tule palautetta vihjeen antaneelle taholle, jolloin tällainen vaikutelma voi tulla.

3.3 Radikalisoitumisen syveneminen

Kevään 2017 mittaan tekijä puhui entistä enemmän muille turvapaikanhakijoille Isisistä ja oli innokas keskustelemaan uskonasioista aina kavereiden vaivaantumiseen asti. Tekijä alkoi alkukesällä Ramadanin aikaan käydä entistä aktiivisemmin rukouksissa. Tekijä tutustui niihin aikoihin Isis-myönteiseen keskustelukumppaniin, jolta hän sai opastusta radikaali-islamistista materiaalia sisältävän suljetun viestipalvelun käyttöön. Tekijän mielenkiinto arjen asioihin, opiskeluun ja esimerkiksi urheiluun loppui kesän aikana. Tekijä eristäytyi jossain määrin kavereistaan. Lähin kaveri havaitsi tekijässä selkeän muutoksen ja oli tästä huolissaan. Tilanetta heikensi se, että tekijä oleskeli yksinään kaverinsa tyhjässä asunnossa ja kävi vastaanotokeskuksessa vain kuittaamassa avustuksensa ja suorittamassa pakolliset velvollisuudet.

Yksinään terroristiseen tekoon ryhtyneiden taustoille on tyypillistä, että käyttäytyminen muuttuu melko nopeasti ja lähipiiri havaitsee huolestuttavia merkkejä. Ongelmana on se, että turvapaikanhakijat eivät useinkaan luota viranomaisiin, eikä tarjolla ole toimivaa matalan kynnyksen kanavaa havaintojen toimittamiseen. Silloin kun on kyse yksinään väkivallantekoa suunnittelevasta, lähipiirin havainnot ovat arvokkaita. Niitä pitää yrittää kuunnella, niihin pitää tarttua ja niiden ratkaisemiseen pitää löytää sopivat toimijat.

Radikalisoitumiseen liittyvät ongelmat kääntyvät nykyisellään liiaksi poliisille, vaikka radikalisoituminen ei sinällään ole rikosasia. Poliisin toimivalta ja menettelyt ovat rajalliset, kun kyseessä ei ole rikosasia. Poliisilla ei välttämättä ole sopivia yhteyksiä tai menettelyjä ihmisen ohjaamiseksi muun palvelun kuten terveydenhuollon, sosiaalitoimen tai kolmannen sektorin palveluiden piiriin. Ankkuritoiminnassa on tällainen mahdollisuus, mutta toimintaan päätyy usein vain sellaiset tapaukset, joissa alaikäinen on jo syylistynyt rikokseen tai joutunut sellaisen uhriksi.

Suomessa on strategisen tason ohjelma väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ehkäisemiseksi. Ohjelman toteutumista haittaa se, että ennaltaehkäisevä toiminta on projektiluonteista, aliresursoitua ja hajanaista. Tällä hetkellä Ankkuritoimintaan on ladattu paljon odotuksia väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyyn. Käytännössä toistaiseksi ankkuritoiminnan kohteena ovat vain alaikäiset eikä toiminta kunnolla toteudu koko Suomessa. Moni radikalisoitumisvaarassa oleva henkilö tulee ikänsä puolesta rajatuksi ulos. Turvapaikanhakijat eivät pääsääntöisesti myöskään ole kunnallisten palveluiden piirissä.

Muutamit yhdistykset tekevät merkittävää radikalisoitumista ehkäisevää työtä. Toiminta on kuitenkin projektiluonteista, henkilöresurssit ovat rajalliset, toiminta tunnetaan huonosti ja on vain paikallista.

Muslimien uskonnollisissa ja muissa yhteisöissä on potentiaalia ongelmahenkilöiden tunnistamiseen ja heidän ohjaamiseensa. Ongelmana on kuitenkin toiminnan perustuminen vapaaehtoistyöhön ja koulutetun henkilökunnan puute. Yhteisöjen sitouttaminen asiaan olisi tärkeää.

3.4 Puukotukset

Tekijä toimi aikeissaan täysin yksin ja valitsi tekotavan, joka ei vaadi erityisiä valmisteluja tai välineitä. Tällaiset yksittäiset pehmeisiin kohteisiin arkisin välinein kohdistuvat iskut ovat vaikeasti estettävissä erityisesti tekijän ollessa tyypillisesti valmis kuolemaan. Sen vuoksi riskihenkilöiden varhaisen tunnistamisen ja heidän kehitykseensä puuttumisen merkitys korostuvat.

Tilanne Turun Kauppatorilla ja sen läheisyydessä osoitti, että sivulliset voivat lieventää teon seurauksia vaikuttamalla tekijään ja antamalla hätäensiapua. Tähän liittyy kuitenkin riskejä.

Sivullisten toiminta on riskeistä huolimatta tärkeää, koska viranomaisten tilanteeseen puuttuminen voi viedä aikaa. Sivulliset olivat keskeisessä roolissa soittamalla hätäpuheluja, joiden avulla hätäkeskus kykeni välittämään kuvaa poliisille ja ensihoidolle. Erityisosaamista tai kokemusta omaavat henkilöt ovat tällaisessa tilanteessa voimavara.

3.5 Viranomaistoimet

Silminnäkijät soittivat nopeasti hätäpuheluja, ja hätäkeskus hälytti poliisin. Tilanne oli vaativa. Hätäpuheluista puukotuksista tuli paljon, mutta hätäkeskus sai kuitenkin muodostettua kuvaa tapahtumista ja uhreista. Poliisilla oli keskusta-alueella resursseja. Tekijä havaittiin pian ja poliisi sai hänet pysäytettyä erittäin nopeasti ja taitavasti, mikä esti lisäuhrit. Toiminta oli poliisin viime vuosina kehittämien ja harjoittelemien toimintamallien mukaista. Kehitystyö on ollut onnistunutta. Poliisin ei kuitenkaan voida olettaa aina kykenevän näin nopeaan väkivallanteon keskeyttämiseen. Muutamassa minuutissa päättyneessä tilanteessa ei ollut tarvetta vaaratiedotteen antamiseen. Vaaratiedotteen antaminen vie puolisen tuntia.

Ensihoidon hälyttäminen oli nopeaa. Potilaiden luo saapumisessa oli pientä viivettä, koska ensihoito jäi odottamaan tietoa poliisilta alueen turvallisuudesta. Viivettä tuli hieman lisää siitä, että tieto kulki ensihoidolle hätäkeskuksen kautta. Yhteisten puheryhmien käyttö olisi nopeuttanut tiedon kulkua. Viive ei kuitenkaan vaarantanut uhrien hoitoa.

Suora puheyhteys poliisin ja ensihoidon välillä olisi auttanut siihen, että ensihoidon kenttäjohtaja olisi saanut aikaisemmin tiedon potilaiden sijainnista ja karkeasta luokittelusta esimerkiksi käveleviin ja ei käveleviin. Resursseja olisi voitu aiemmin suunnata vaikeimmin loukkaantuneiden hoitoon Puutorille. Tässä tapauksessa hoitojärjestys määräytyi sen mukaan, miten ensihoitajat etenivät Puutorin suuntaan. Vahinkoa ei aiheutunut. Kaikki uhrit ja tekijä saivat lääketieteellisestä näkökulmasta tarvitsemansa hoidon oikea-aikaisesti. Tapahtuman luonne poikkesi perinteisestä käsityksestä suuronnettomuudesta, jossa potilaat yleensä ovat rajatulla alueella. Laajalle jakautuneessa tapahtumassa tarvitaan tilannekuvatietoa mahdollisimman ajoissa, joka mahdollistuu sovitulla toimintamalleilla sekä sitä tukevilla välineillä ja ohjeilla.

Yleisesti sovittu periaate on, että tilanteen yleisjohtajana toimii tilanteesta riippuen se viranomainen, jolla on keskeisin tehtävä tilanteen hoitamisessa. Tässä tapauksessa se oli poliisi, jolta jossain määrin odotettiin toteutunutta enemmän muiden viranomaisten huomioimista ja johtamista. Toinen näkökulma on se, että jokaisella viranomaisella on omat lakisääteiset tehtävänsä, joita sen pitää omatoimisesti hoitaa heti kun se on mahdollista. Kaikkien viranomaisten tulee aktiivisesti ottaa toisiin yhteyttä tietoja tai apua tarvitessaan. Vastaavasti viranomaisten tulee tuntea ja toiminnassaan ottaa huomioon toisten viranomaisten tarpeet ja jakaa tarvittavaa tietoa.

Pelastustointia ei hälytetty tehtävään, koska se ei kuulu puukotustapauksiin hälytettäviin viranomaisiin. Pelastustoimi tuli kuitenkin oma-aloitteisesti paikalle ja antoi apua poliisin tekniselle tutkinnalle. Laajempaan pelastustoimen hyödyntämiseen olisi ollut mahdollisuuksia. Tässä tapauksessa tarvetta ei suuremmin ollut, mutta isommassa tilanteessa pelastustoimen voimavaroja on osattava käyttää.

Puukotustapauksen ja joidenkin aikaisempien tilanteiden tutkinnan perusteella viranomaisilla ei ole täysin samanlainen käsitys toiminnasta moniviranomaistilanteessa eikä riittävästi tietoa toisten viranomaisten tehtävistä, tarpeista ja kyvyistä.

Turun yliopistollinen keskussairaala selviytyi potilaiden hoidosta hyvin ja kaikki potilaat saivat tarvitsemansa lääketieteellisen hoidon. Uhreja alkoi tulla noin 15 minuuttia ennakkotiedon saamisesta, mikä tapahtui valmiuden nostamisen kannalta nopeasti. Sairaalan päivystys ei ollut ennättänyt tehdä kaikkia suunniteltuja toimia. Erytyistä tilanteessa oli se, että sairaalan turvallisuusjärjestelyitä jouduttiin pikaisesti lisäämään. Koska kyseessä oli epäilty terrori-isku, aiheutti se tavanomaista väkivallantekoa enemmän huolta ja pelkoa henkilökunnassa. Uhkaa ja uhkailua tuli siitä, että myös epäilty tekijä oli sairaalassa. Sairaala olisi toivonut saavansa enemmän tilannetietoa suoraan poliisilta.

Koko sairaalan suuronnettomuushälytystä ei tehty, mikä vaikutti ylimmän johdon ja turvallisuusjohdon hälyttämiseen ja lähinnä viestintään. Jos tilanne olisi laajentunut, puutteita olisi voinut tulla resurssien allokointiin, yhteydenpitoon naapurisairaanhoidopiireihin, yhteyksiin valtionhallintoon sekä yleiseen sairaanhoitopiiriin tilannekuvan ylläpitoon. Suuronnettomuusvalmiuksia oli viime aikoina kehitetty, mutta uusimpia toimintakortteja ei ehditty äkkitilanteessa ottaa käyttöön. Tilanteen dokumentointi jäi vajavaiseksi.

Sosiaalipäivystys kykeni käynnistämään kriisikeskuksen ja avaamaan kriisipuhelimet nopeasti. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä saatiin virka-apuna muun muassa opastusta käytännön järjestelyjen hoitamiseen. Apu oli arvokasta. SPR kykeni käynnistämään vapaaehtoistoiminnan nopeasti viranomaisen pyynnöstä. Turun kaupunki päätti hoitaa kaikkien tarvitsevien akuutin psykososiaalisen tuen asuinkunnasta riippumatta. Päätös oli hyvä.

Ongelmana havaittiin uhrien ja heidän omaistensa yhteystietojen saaminen. Kävi ilmi, että tietojen luovuttamisen mahdollistavaa lainsäädäntöä ei ole, joten poliisi ei luovuttanut tietoja.

Akuuttivaiheen jälkeinen kriisituki toteutettiin pääosin Turun kaupungin psykologiyksikössä. Työmäärä oli niin suuri, että yksikkö ruuhkautui ja normaali työ häiriintyi. Kaupungin hyvinvointitoimialan valmiussuunnitelmassa käsitellään kattavasti akuutin vaiheen käynnistämistä ja toteutusta. Tässä tilanteessa tarvittiin suurelle joukolle ihmisiä pitkäkestoista psyykkistä tukea, jolloin psykologiyksikkö kuormittui liikaa. Valmiussuunnitelmassa ei ole käsitelty psykososiaalista tukea näiltä osin.

Tapahtuma aiheutti toimenpiteitä ja tiedon tarvetta lukuisissa organisaatioissa valtion ylintä johtoa myöten. Operatiivisista tehtävistä huolehtivat paikalliset ja valtakunnalliset viranomaiset, mutta myös poliittisen johdon kannanotoille oli tarvetta. Valtakunnallisia vaikutuksia oli monille hallinnonaloille, mikä puolestaan edellytti tiedon kulkua hallinnonalojen välillä paikallisesti ja ministeriötasolla. Laajemmassa ja pidempään jatkuvassa tilanteessa tilannekuvan vaihtoa ja valtakunnallisia toimenpiteitä olisi todennäköisesti tarvittu enemmän. Silloin toteutunutta tärkeämmiksi olisivat muodostuneet valtioneuvoston tilannekeskuksen ja ministeriöiden valmiuspäällikkökokouksen tehtävät sekä ministeriöiden välinen tiedonkulku. Eri ministeriöt tarvitsevat tietoa toimenpiteiden koordinoimiseksi omalla hallinnonalalla. Esimerkkinä voidaan mainita sairaaloiden valtakunnallisen valmiuden nosto, koulujen ohjeistaminen seuraavan koulupäivän varalle tai ulkopoliittiset vaikutukset.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätökset sisältävät tapahtuman syyt. Syyllä tarkoitetaan erilaisia tapahtuman taustalla olevia tekijöitä ja siihen vaikuttavia välittömiä ja välillisiä seikkoja.

1. Eurooppaan pyrkii paljon ihmisiä, mihin vaikuttavat sekä lähtömaiden turvattomat ja köyhät olosuhteet että vetävänä tekijänä länsimaiden hyvä elintaso. Tekijä lähti Marokosta kertomansa mukaan huonojen perheolojen ja jalkapallohuligaanijengin aiheuttaman uhan vuoksi. Hän ei lähtiessään ja Suomeen saapuessaan ollut erityisemmin radikalisoitunut eikä kuulunut verkostoihin.

Johtopäätös: Pohjois-Afrikan maissa ja Lähi-idässä on kasvualustaa jihadistiselle ajattelulle. Suomeen päätyneistä ihmisistä vakavasti radikalisoituneita on rikostilastojen mukaan vain pieni osa. Turvapaikanhakijat kaikkiaan eivät ole väkivalta-rikollisuuden näkökulmasta erityinen ongelma, mutta tulijoiden joukossa on yksittäisiä radikalisoitumiselle alttiita ihmisiä.

2. Tekijä pääsi vaivatta Marokosta Turkin kautta Kreikkaan Schengen-alueelle. Hän kävi monissa maissa ja oleskeli pisimpään Saksassa. Siellä hän oli ilmoittautunut turvapaikanhakijaksi ja oli ilmeisesti puolisen vuotta kirjoilla vastaanottokeskuksessa. Hänen sormenjälkiään ei tallennettu Eurodac-tietokantaan kuin vasta Suomessa.

Johtopäätös: Dublin-asetukseen ja Eurodac-tietokantaan nojaava turvapaikanhakujärjestelmä ei toimi tarkoitettulla tavalla. Schengen-alueella on mahdollista kulkea vapaasti ja sormenjälkien puuttuessa eri maissa voi esiintyä eri identiteetillä. Järjestelmää voi käyttää pitkään väärin.

3. Tekijä haki Suomessa turvapaikkaa todellista ikäänsä nuorempana, alaikäisenä ja väärällä nimellä. Lääketieteellistä iänmäärittystä ei tehty eikä asioita kysytty hänen lähtömaastaan. Täysi-ikäisen turvapaikkahakemus olisi mahdollisesti voitu katsoa ilmeisen perusteettomaksi ja käsitellä nopeutetusti.

Johtopäätös: Väärällä nimellä ja iällä esiintyminen näyttää olevan helppoa, eikä kaikkia keinoja henkilötietojen tarkistamiseen käytetä. Tulkinta on ollut, että lähtömaasta ei tietoa voi kysyä, vaikka uhkaa aiheuttava taho ei olisi lähtömaan valtio tai viranomaiset. Valheiden läpimeno antaa liiallisia odotuksia tulevaisuudelle. Valheellisen identiteetin kanssa eläminen on kuormittavaa.

4. Epävarma ja kuormittava elämäntilanne altistaa oman identiteetin ylläpitoon ei-toivotuin keinoin. Tekijä alkoi radikalisoitua katsomalla helposti saatavilla olevaa radikaali-islamistista propagandaa. Myöhemmin hän sai ymmärrystä ja tukea ajatuksilleen eräältä ulkomaalaistaustaiselta suomalaiselta mieheltä. Radikalisoitumisen polku oli tavanomainen.

Johtopäätös: Pitkät, usein noin 1,5 vuoden pituiset turvapaikkaprosessit valitus-aikoiheen luovat kuormittavan elämäntilanteen, joka altistaa mielenterveysongelmille ja ongelmakäyttäytymiselle. Tilannetta pahentavat pikkuhiljaa romuttuvat odotukset ja valheessa eläminen. Radikaali-islamismiin on helppo takertua, koska värväminen on tarkoituksellista ja määrätietoista.

5. Lähipiiri oli tekijästä huolissaan ja osa jopa pelkäsi häntä, mutta vain yksi henkilö antoi vihjeen viranomaisille. Vihjettä käsiteltiin paikallispoliisissa, Keskusrikospoliisissa ja Suojelupoliisissa, mutta se ei johtanut käytännön toimenpiteisiin.

Johtopäätös: Poliisiorganisaatioiden menettelytavat vihjeiden käsittelymiseksi olivat kehittymättömät. Tiedon saanti yksinään radikalisoituvista henkilöistä on hankalaa, joten harvoinhinkin vihjeisiin on pakko tarttua.

6. Tekijän radikalisoituminen syveni ja lähipiiri näki tekijässä voimakkaan muutoksen. Kukaan ei kuitenkaan tehnyt ilmoitusta viranomaisille tai muulle taholle.

Johtopäätös: Suomesta puuttuu matalan kynnyksen kanava ilmoittaa radikalisoitumiseen liittyvistä huolista. Huolien käsittely ja ennalta estävä työ kaikkiaan on hajanaista ja aliresursoitua. Radikalisoitumisen alkuvaiheessa paras apu on keskusteluapu lähellä ihmistä. Monet huolet kaatuvat liiaksi poliisin tehtäviksi, vaikka sopivinta apua voisi saada sosiaali- ja terveystoimelta, vastaanottokeskuksesta, järjestöistä tai uskonnollisista yhteisöistä. Yhtenäisiä toimintamalleja radikalisoituvan ihmisen auttamiseksi ja ohjaamiseksi sopivalle auttajataholle ei ole.

7. Tekijä päätyi toteuttamaan teon propagandan ohjeistamalla tavalla arkisin välinein kohteenaan tavalliset ihmiset. Hän oli ensin aikeissa iskeä sotilaisiin eli käytännössä varusmiehiin. Tekijä oli valmistautunut kuolemaan tekonsa päätteeksi. Sivulliset aloittivat puukottajan toimintaan puuttumisen ja poliisi pysäytti teon jo kolmessa minuutissa puukotuksen alkamisesta. Tilanne oli ohi nopeasti, joten vaaratiedotetta ei annettu.

Johtopäätös: Tällaiset yksittäisen ihmisen toteuttamat teot ovat vaikeasti estettävissä, ellei asiaan päästä puuttumaan radikalisoitumisen alkuvaiheessa. Poliisi on viime vuosina kehittänyt toimintakykyään joukkosurmatilanteita varten hyvällä tavalla. Ei ole kuitenkaan realistista odottaa, että vastaava tilanne pysäytettäisiin aina näin nopeasti. Nopeaa tapaa varoittaa ihmisiä ei ole.

8. Poliisi ja ensihoito hälytettiin paikalle nopeasti. Poliisilla oli alkuvaiheessa kiire, eikä viranomaisten yhteisiä puheryhmiä ryhdytty käyttämään. Ensihoito jäi odottamaan tietoa alueen turvallisuudesta, jota se sai hetken kuluttua hätäkeskuksen kautta. Tästä aiheutui pieni viive ensihoitoyksiköiden saapumiseen uhrien luo. Pelastuslaitosta ei puukotustehdään hälytetä, mutta se tuli paikalle oma-aloitteisesti. Kaikki uhrit saivat tarvitsemansa avun.

Johtopäätös: Moniviranomaistilanteen johtamistavoista ja -periaatteista on eri viranomaisilla erilaisia käsityksiä. Eri viranomaiset eivät välttämättä riittävästi tunne toistensa tarpeita, toimintatapaa ja käytössä olevia voimavaroja. Parempi yhteistoiminta antaisi lisää mahdollisuuksia selviytyä toteutunutta suuremmastakin tilanteesta sujuvasti.

9. Psykososiaalisen tuen tarve oli suurta ja se käynnistettiin nopeasti. Turun kaupunki päätti nopeasti ottaa hoitaakseen kaikkien psykososiaalisen tuen. Ongelmia oli uhrien ja heidän omaistensa yhteystietojen saannissa.

Johtopäätös: Lainsäädännöstä puuttuu säännökset siitä, miten psykososiaalista tukea antavat tahot voivat saada tukea tarvitsevien ihmisten yhteystiedot poliisilta tai terveydenhuollosta.

10. Tapahtuma aiheutti toimenpiteitä ja tiedon tarvetta lukuisissa organisaatioissa. Eniten tapahtuma koski sisäministeriön hallinnonalaa, mutta asiaan liittyvät myös sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonala, valtioneuvoston kanslia ja osa poliittisesta johdosta. Välillisiä vaikutuksia oli laajalle, myös ulkomaille. Tietoa liikkui hallinnonalojen välillä vain niukasti. Valmiuspäällikkökokousta ei kutsuttu koolle, mutta hallitus kokoontui.

Johtopäätös: Hallinnon keskeisillä toimijoilla on päivystysjärjestelyt ja hallinnonalojen välillä toimii valtioneuvoston tilannekeskus. Tilannekuvan muodostuminen valtioneuvoston tilannekeskukseen ja tietojen jakaminen eri hallinnonaloille ei ole sujuvaa.

5 TURVALLISUUSSUOSITUKSET

5.1 Turvapaikkahakemusten ja valitusten käsittelyajat

Tekijä oli turvapaikanhakija. Huonoista lähtökohdistaan huolimatta heidän keskuudessaan on ilmennyt radikalisoitumiseen viittaavaa rikollisuutta vain vähän. Tulijoiden joukossa on kuitenkin sellaisia henkilöitä, jotka ovat valmiiksi radikalisoituneita tai vaarassa radikalisoitua. Paljon on myös hakijoita, joilla ei ole edellytyksiä saada turvapaikkaa.

Tekijä oli saanut kielteisen päätöksen ja odotti päätöstä valitukseensa hallinto-oikeudesta. Tutkinnan perusteella hän radikalisoitui vasta Suomessa. Siihen vaikuttivat hänen persoonallisuutensa piirteet, Isisin propaganda sekä yli vuoden jatkunut odottelu-aika ja epävarmuus tulevaisuudesta. Omanarvontunnon menetys antaa tilaa kiinnostumiselle esimerkiksi radikaali-islamista. Epävarma odottelu-aika ja pikkuhiljaa romuttuvat liialliset odotukset altistavat mielenterveyden häiriöille ja ongelmakäyttäytymiselle.

Henkilön ilmoittautuminen turvapaikanhakijaksi tarkoittaa sitä, että hän voi olla Suomessa laillisesti odottamassa lainvoimaista päätöstä keskimäärin puolitoista vuotta. Tavanomaisen hakemuksen käsittely-aika on keskimäärin puoli vuotta ja valituksen noin vuosi. Lähes kaikki tekevät kielteisestä päätöksestä valituksen.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Maahanmuuttovirasto ja oikeusministeriö huolehtivat resurssi- ja muulla ohjauksella, että turvapaikkapäätösten ja niistä hallinto-oikeuksiin tehtyjen valitusten keskimääräinen kokonaiskäsittely-aika lyhenee merkittävästi nykyisestä noin 1,5 vuodesta. Nopeutettua menettelyä tulee lain salliessa käyttää. Lisäksi käsittelyä tulee kiirehtiä, jos turvallisuusviranomaisen katsoo hakijan olevan turvallisuusuhka. [2018-S24]

Monessa tapauksessa nopeasti saatu kielteinen päätös voi olla hakijalle parempi kuin pitkään kestävä epäselvä tilanne. Odottelun aikana sopeutuminen ja kotoutuminen on hankalaa, koska elämän vakiintumisesta Suomeen ei ole varmuutta.

Hallinto-oikeuskäsittelyn kiirehtimisen perustuessa turvallisuusuhkaan on otettava huomioon oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus siten, että hallinto-oikeudelle ei toimiteta tietoja, joilla voi olla vaikutusta tehdyn valituksen ratkaisuun.

Pulmia on myös siinä, miten lainvoimaiset kielteiset päätökset saadaan toimeenpantua eli palautettua henkilöitä lähtömaihin. Lisäksi on mahdollista jättää uusilla perusteilla uusia turvapaikkahakemuksia⁷⁷. Tässä tutkinnassa huomio kiinnittyy kuitenkin liiallisia odotuksia ylläpitävään odottelu-aikaan, joka on ihmiselle haitaksi.

5.2 Turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden selvittäminen

Tekijä ilmoitti Suomeen saapuessaan väärän nimen ja iän, mikä ei selvinnyt viranomaisille ennen puukotuksia. Asiaan liittyy useita ongelmia.

Valheiden paljastuminen olisi tehnyt turvapaikkahakemuksesta perusteettomamman ja lisännyt mahdollisuutta käyttää nopeutettua menettelyä. Pitkäaikainen laillinen oleskelu Suomessa

⁷⁷ Maahanmuuttoviraston mukaan kansainvälistä suojelua koskevassa menettelydirektiivissä (2013/32/EU) annettaisiin Suomen kansallista lainsäädäntöä laajemmat mahdollisuudet ehkäistä väärinkäytöksiä, mutta Suomessa ei ole toimeenpantu kaikkia jatkohakemuksiin liittyviä artikloja.

olisi mahdollisesti voitu estää. Valheet indikoivat sitä, että turvapaikan hakeminen voi olla muiltakin osin vilpillistä. Syntyy virheellisiä odotuksia, kun valheet näyttävät toimivan. Odotuksien romuttuminen pitkän odotuksen jälkeen on vahingollista.

Väärällä henkilöllisyydellä eläminen ja asiointi on raskasta, eikä helppoa paluuta oikeaan identiteettiin ole. Tilanne lisää muun epävarmuuden aiheuttamaa kuormaa ja altistaa ongelmille, kuten elämän merkityksen etsimiselle radikaali-islamistisesta ideologiasta.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Maahanmuuttovirasto kehittää menettelytapojaan niin, että se hyödyntää kaikki kohdulla käytettävissä olevat keinot turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden ja iän selvittämiseksi. Keinoja ovat ainakin asian erityinen selvittäminen turvapaikkapuhuttelussa, iänmäärityksen hyödyntäminen sekä tietojen pyytäminen hakijan kotimaasta, jos hakijaan kohdistuva uhka ei ole valtiosta aiheutuva. [2018-S25]

Geneven pakolaissopimuksen, kansainvälistä suojelua koskevan direktiivin⁷⁸ ja ulkomaalaislain mukaan turvapaikkaprosessia ei voida paljastaa esimerkiksi tietoja kyselemällä sellaiselle taholle, jonka epäillään vainoavan hakijaa tai aiheuttavan hänelle vakavaa haittaa. Jos hakijan kotimaan ei epäillä vainoavan tai aiheuttavan hakijalle tai hänen läheisilleen vakavaa haittaa, henkilöllisyyden tiedustelulle kotimaasta ei näyttäisi olevan kansainvälisissä sopimuksissa asetettua estettä. Alaikäisen turvapaikanhakijan osalta on myös velvollisuus ryhtyä viipymättä jäljittämään hänen vanhempiaan tai muuta huoltajaa. Tällöin on kyse lapsen edun selvittämisestä, mutta samalla valheellinen henkilöllisyys ja ikä voivat paljastua.

Jos valheellinen henkilöllisyys paljastuu jossain yhteydessä myöhemmin, on syytä ilmoittaa asiasta poliisille rikosvastuun selvittämiseksi ja tarkastella, miten valheet vaikuttavat turvapaikkaprosessiin.

5.3 Turvapaikanhakijoiden lähipiirin mahdollisuudet kertoa huolistaan

Tekijän lähipiirissä oli yli puolen vuoden ajalta havaintoja ja huolta siitä, että tekijä oli liian kiinnostunut radikaali-islamista ja Isisin propagandasta. Tekijä ei tietävästi saanut ajatuksiin vastakaikua kuin yhdeltä henkilöltä. Moni muu oli tekijän puheisiin kyllästynyt ja ajoittain huolissaan. Poliisille tehtiin vain yksi ilmoitus, koska ongelmia ei ilmeisesti tulkittu kyllin vakaviksi ja toisaalta turvapaikanhakijoiden luottamus poliisiin on usein huono. Yhteydenottoa poliisiin saatetaan vältellä myös omien ongelmien paljastumisen pelossa.

Jos toiminnassa tai käyttäytymisessä on nähtävissä selkeää uhkaa, luonteva yhteydenottotaho on poliisi. Vähitellen radikalisoituva henkilö voi kuitenkin oireilla jo ennen konkreettista uhkaa, minkä lähipiiri helposti huomaa. Silloin oikea taho ei ole poliisi vaan esimerkiksi vastaanottokeskuksen, koulun tai uskonnollisen yhteisön henkilöstö. Heillä ei kuitenkaan usein ole osaamista asian hoitamiseen tai sen ei katsota kuuluvan tehtäviin.

Vielä rikoksiin ryhtymättömien radikalisoituvien henkilöiden tunnistaminen voi käytännössä tapahtua vain lähipiirissä arjen yhteydessä. Turvapaikanhakijat ovat yksi keskeinen ryhmä, jonka joukossa on radikalisoitumisen vaaraa. Samalla he ovat pääosin tavanomaisten kunta- ja palveluiden ulkopuolella. Olisi tärkeää antaa turvapaikanhakijoiden lähipiirille mahdollisuus matalalla kynnyksellä ilmaista huolet ja kysyä neuvoa.

⁷⁸ 2013/32/EU

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Sisäministeriö huolehtii, että Maahanmuuttovirastoon tai johonkin kolmannen sektorin toimijaan perustetaan neuvontapalvelu, jonne voi ottaa yhteyttä erilaisista turvapaikanhakijoihin liittyvistä kysymyksistä ja huolista. Palvelussa pitää tuntea yhteistyötahot kuten poliisi, uskonnolliset yhteisöt ja erilaiset apua tarjoavat tahot, antaa neuvoja ja ohjata asioita ja ihmisiä aina sopivaan paikkaan. Palvelua tulee markkinoida monin tavoin muun muassa vastaanottokeskuksissa, uskonnollisissa yhteisöissä, verkossa ja turvapaikanhakijoita kohdattaessa. [2018-S26]

Monissa maissa on erilaisia palveluita, joihin voi ottaa vastaavanlaisissa asioissa yhteyttä. Esimerkiksi Saksassa on ollut vuodesta 2012 käytössä palvelu, johon on voinut ottaa yhteyttä havaitessaan radikalisoitumisvaarassa olevan ihmisen⁷⁹. Myös esimerkiksi Iso-Britanniassa on monia eri kanavia avun saamiseen. Suomen kaltaisessa pienessä maassa ei erillistä radikalisoitumiseen liittyvää yhteydenottokanavaa tarvittane, vaan palvelu voitaneen yhdistää kaikenlaiseen turvapaikanhakijoiden avun tarpeeseen. Mahdollisesti valtakunnallinen palvelu voidaan rakentaa myös jo jonkun olemassa olevan samankaltaisen palvelun varaan. Esimerkki sellaisesta on etsivän nuorisotyön työkaluksi kehitetty *Tajua mut* -toimintamalli, joka on kehitetty hollantilaisen mallin⁸⁰ perusteella. Palvelua tulee saada puhelimen, sähköpostin, www-sivujen ja sosiaalisen median kautta.

5.4 Radikalisoitumista ehkäisevän työn kehittäminen

Suomessa on kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma, jossa on esitetty aiheen eteen aktiivisesti työtä tekevät tahot. Keskeisiä toimijoita ovat Poliisihallitus, poliisilaitokset, Keskusrikospoliisi ja Suojelupoliisi. Muutamat järjestöt ovat hyvin mukana toteuttamassa käytännön työtä radikalisoitumisvaarassa olevien tai väkivaltaisuudesta kärsivien kanssa.

Vakaviin terroriuhkiin liittyvää työtä kuten kansainvälistä tiedustelua tai kohdehenkilöiden käsittelyä ei tässä tutkinnassa selvitetty, koska tekijän ei tiedetty aiemmin syyllistyneen rikokseen, hän ei kuulunut verkostoihin eikä hän ollut sellainen kohdehenkilö, johon poliisi tai Suojelupoliisi olisi kohdistanut toimia. Olennaista oli selvittää, millaiseen ennaltaehkäisevään työhön toimijoilla on nykyisellään mahdollisuus juuri tekijän kaltaisessa tilanteessa olevien kanssa.

Jotta poliisilaitoksilla, Keskusrikospoliisilla ja Suojelupoliisilla olisi mahdollisuuksia puuttua yksittäisen henkilön toimintaan, pitää olla jotain konkreettista tietoa. Tutkitussa tapauksessa konkreettinen tieto ennakkoon oli käytännössä vain tammikuussa 2017 saatu vihje. Ennalta estävyys ei siinä tilanteessa toiminut, vaikka tieto meni kolmeen eri organisaatioon. Toimintatavat ovat sittemmin parantuneet.

Edelleen näyttää siltä, että mainittujen organisaatioiden ennalta estävästä työstä ei muodostu selkeää kokonaisuutta ihmisten lähellä tehtävän työn osalta. Tietoa kerätään paljon, mutta esimerkiksi käytännön Ankkuritoiminta sekä esimerkiksi uskonnollisten yhteisöjen kanssa

⁷⁹ Saksan ulkomaalaisviraston ylläpitämä verkko- ja puhelinpalvelu, johon voi ilmoittaa radikalisoitumiseen liittyviä havaintoja. <http://www.bamf.de/EN/DasBAMF/Beratung/beratung-node.html>. Haettu 22.3.2018.

⁸⁰ Alankomaalaisen CPI-organisaation sivusto nuorten auttamiseksi. www.publiekeinnovatie.nl/en/initiatives/multisignaal/. Haettu 22.3.2018.

tehtävä työ vaihtelee poliisilaitoksittain. Auttamiseen kykenevien järjestöjen resurssit ovat vähäiset ja toiminta vain paikallista. Järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen tarjoamat mahdollisuudet tunnetaan huonosti. Muslimiyhteisöillä ja erityisesti uskonnollisilla johtajilla on tärkeä rooli tunnistaa ne yksilöt, jotka ovat viehättyneitä militantista ja väkivaltaa korostavasta uskontulkinnasta. Kynnys ottaa asia esille asianomaisen kanssa sekä ohjata palvelujen piiriin tulisi olla matala.

Ihmisten ja yhteisöjen lähellä tehtävä työ auttaisi ongelmien löytämiseen ja niihin puuttumiseen ajoissa ja vaikuttavalla tavalla. Tekijän kaltaisten yksinään radikalisoituvien löytämiseksi ja ohjaamiseksi ei ole muita tapoja kuin tarttua niihin harvoihin vihjeisiin, joita häneltä ja hänen läheltään on saatavissa.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Sisäministeriö selvittää sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, miten radikalisoitumisen ehkäisyssä tarpeellisten järjestöjen rahoitus ja ohjaus järjestetään, jotta toiminta olisi pitkäjänteistä ja valtakunnallista. Järjestöjen tarjoamat palvelut tulee saada kunnolla viranomaisten ja muiden toimijoiden tietoon, jotta apua tarvitsevat osataan ohjata sopivan avun piiriin. [2018-S27]

Väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa mainitut järjestöt ovat Helsinki Missio, Vuolle Settlementti ja Kirkon ulkomaanapu. Kaikilla näillä on kykyä kohdata radikalisoitumisvaarassa olevia ihmisiä sekä auttaa heitä ulos vaikeasta tilanteesta.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Poliisihallituksen ja Suojelupoliisin tulee yhdessä sopia radikalisoitumista estävät selkeät toimintamallit, joissa on riittävästi havainnointia ja luottamuksen rakentamista ihmisten ja yhteisöjen lähellä sekä kykyä auttaa radikalisoitumispolun alkupäässä olevia ihmisiä ajoissa sopivien palvelujen piiriin (esimerkiksi terveydenhuolto, sosiaalitoimi ja järjestöt). [2018-S28]

Yhteistyö eri toimijoiden välillä saattaa vaatia tiedonkulkuun liittyvien säännösten kehittämistä.

5.5 Moniviranomaistilanteen johtaminen

Tutkinnassa ilmeni, että viranomaisten keskuudessa on jossain määrin erilaisia käsityksiä moniviranomaistilanteen johtamisesta. Yleisimmin nähdään niin, että jokaiselle tilanteelle löytyy selkeästi tapauksesta riippuen ensisijainen viranomainen, jonka pitää huolehtia tilanteen yleisjohdosta⁸¹.

Lainsäädännössä edellä kuvattu ensisijainen viranomainen -näkökulma ja siihen perustuva yleisjohtoperiaate on vain pelastuslaissa koskien onnettomuuksista johtuvia pelastustehtäviä. Kiireellisissä tilanteissa jokainen viranomainen ryhtyy oman toimialansa kiireellisiin toimiin

⁸¹ Poliisi käyttää yleisjohto-sanaa myös poliisin sisäisessä merkityksessä.

oman toimialansa ohjeistuksen mukaisesti huomioiden tilanteen edellyttämät turvallisuustekijät.

Moniviranomaistilanne vaatii tiivistä yhteistyötä ja keskinäisen viestinnän pitää toimia. Kaikkien toimijoiden pitää olla aktiivisia, ymmärtää kokonaistilanne, jakaa tilannetietoa ja ottaa huomioon muiden viranomaisten tehtävät ja tarpeet. Äkillisissä tilanteissa tärkeimmät toimijat ovat yleensä hätäkeskus, poliisi, pelastustoimi, ensihoito ja psykososiaalinen tuki. Kaikkien näiden pitää päästä viiveettä tilanteeseen mukaan hoitamaan omaa tehtäväänsä ja saada tarvitsemansa tiedot.

Tutkituissa puukotuksissa ja eräissä aikaisemmissa tilanteissa⁸² on osa toimijoista jäänyt odottamaan toisen viranomaisen vahvaa yleisjohtamista, mikä ei ole toteutunut. Turussa viivettä syntyi siitä, että ensihoito jäi odottamaan luotettavaa tietoa alueen turvallisuustilanteesta, jota se ei heti saanut. Pelastuslaitoksen yksiköitä hyödynnettiin pelastuslaitoksen tarjottua tukeaan. Viranomaisten yhteistä tiedottamista tai yhteistä tiedotustilaisuutta ei koordinoitu. Tietoa uhreista ei vaihdettu, mikä johti väärinkäsityksiin uhrien määrästä tiedotettaessa. Psykososiaalinen tuki jäi ulkopuoliseksi, eikä saanut sujuvasti tarvitsemiaan tietoja uhreista ja heidän läheisistään. Yhteistä johtopaikkaa ei kutsuttu koolle tilannepaikalla eikä toisaalla. Moniviranomaispuheryhmiä ei käytetty. Olennaista haittaa ei aiheutunut, mutta monimutkaisemmasta tilanteesta selviämiseksi tarvitaan kehittämistoimia.

Tutkintaryhmä suosittelee, että

Sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö yhdenmukaistavat moniviranomaistilanteiden johtamis- ja viestintätavat sellaisiksi, että tarvittavat viranomaiset pääsevät ja otetaan aktiivisesti mukaan kaikissa äkillisissä suurissa tilanteissa. Keskeiset toimijat ovat hätäkeskus, poliisi, pelastustoimi, ensihoito ja sosiaalitoimi (ml. psykososiaalinen tuki). [2018-S29]

5.6 Väestön varoittaminen

Poliisi sai tekijän kiinni kolmessa minuutissa puukotusten alkamisesta. Siten vaaratiedotetta ei ehditty eikä ollut tarvetta antaa. Tosin tilanne oli jonkin aikaa epäselvä, sillä ei ollut varmuutta onko tekijöitä useita tai onko isku suunniteltu niin, että jotain muutakin on tekeillä. Siksi poliisi viestitti, että Turun keskustassa liikkumista pitää välttää. Tiedotusvälineet toistivat tätä viestiä ja keskusta hiljeni.

Televisiossa ja radiossa annettava vaaratiedote ei sovellu tämänkaltaiseen nopeaan tilanteeseen. Tiedotteen välittämiseen menee noin puoli tuntia. Vaaratiedotteen ohella on mahdollista käyttää yleistä vaaramerkkiä, joka annetaan kiinteillä väestöhälyttimillä tai haja-asutusalueella kaiutinautoilla. Sitä käytetään vain harvoin, ja nopeaan hyödyntämiseen saattaa olla kynystä. Kaiuttimista voi välittää ohjeita myös puheella.

⁸² Oikeusministeriö (2009) *Jokelan koulusurmat 7.11.2007*. Tutkintalautakunnan raportti, Julkaisu 2009/2. Oikeusministeriö: Helsinki.
Oikeusministeriö (2010) *Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008*. Tutkintalautakunnan raportti, Julkaisu 11/2010. Oikeusministeriö: Helsinki.
Onnettomuustutkintakeskus (2009) *Puhdistetun jäteveden joutuminen talousvesiverkostoon Nokialla 28.–30.11.2007*. Tutkintaselostus B2/2007Y.
Onnettomuustutkintakeskus (2014) *Ympäristöonnettomuus Talvivaarassa marraskuussa 2012*. Tutkintaselostus Y2012-03.
Onnettomuustutkintakeskus (2015) *Kahdeksan laskuvarjohyppääjän kuolemaan johtanut lento-onnettomuus Jämsällä 20.4.2014*. Tutkintaselostus L2014-02.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Sisäministeriö ja Häätokeskuslaitos kehittävät uusia toimintamalleja nopeaan väestön varoittamiseen. Tehokasta olisi varoitusten välittäminen paikalla oleviin matkapuhelimiin tekstiviestinä ja sovelluksien avulla (esimerkiksi 112 Suomi -sovellus). Älypuhelinsovelluksen etuna olisi mahdollisuus kovaääniseen valo- ja ääntä hyödyntävään varoitukseen, monikielisyyteen ja selkeään ohjeistamiseen. [2018-S30]

5.7 Valtioneuvoston tilannekeskuksen toiminnan kehittäminen

Suurissa onnettomuuksissa, terrori-iskuissa ja muissa vastaavissa vakavissa tapahtumissa tarvitaan valtionjohtoa viestimään kansalaisille, arvioimaan tapahtuman vaikutuksia tuleviin päätöksiin ja joissain tapauksissa ohjaamaan resursseja tapahtumasta selviämiseen. Myös ulkopoliittisia vaikutuksia voi olla. Turun puukotustapaukseen valtionjohdosta reagoivat nopeasti tasavallan presidentti, pääministeri ja sisäministeri. Akuutin tilanteen johtaminen ja hoitaminen on kuitenkin toimivaltaisten viranomaisten tehtävä.

Jos tarvitaan usean hallinnonalan valtakunnallisia tai jopa kansainvälisiä toimia, voidaan kutsua koolle ylimääräinen ministeriöiden valmiuspäälliköiden kokous. Valmiuspäällikkökokous koordinoi yhteistoimintaa ministeriöiden välillä ja valmistelee tarvittaessa asioita kansliapäällikkökokouksia varten.

Turun puukotustapauksessa valmiuspäällikkökokoukselle ei katsottu olevan tarvetta, vaikka aluksi ei ollut varmuutta tilanteen päättymisestä. Kokouksen tarvetta olisi voinut olla tilanteen jatkuessa epäselvänä tai esimerkiksi silloin, kun sairaaloiden, poliisin, rajavartiolaitoksen, pelastustoimen ja ensihoidon valmiutta pitäisi kohottaa valtakunnallisesti. Vaikutuksia voisi olla laajasti myös esimerkiksi kouluihin, vastaanottokeskuksiin tai uskonnollisiin yhteisöihin. Hallinnonalat toimivat itsenäisesti, mutta laajassa tilanteessa yhteinen käsitys tilanteesta tuottaa paremman lopputuloksen.

Valtionjohdon, valmiuspäälliköiden ja ministeriöiden aktivoinnissa on keskeistä, että valtioneuvoston tilannekeskus saa tarvittavat tiedot käyttöönsä jaettavaksi päätöksenteon ja toiminnan tueksi.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Valtioneuvoston tilannekeskus sopii hallinnonalojen kanssa siitä, miten tilannetieto kulkee hallinnonaloilta ja niiden alaisilta virastoilta sujuvasti ja viiveettä valtioneuvoston tilannekeskukseen valtionjohdolle ja eri hallinnonaloille jaettavaksi. Tavoitteena tulee olla, että valtion johdon ja tarvittavien hallinnonalojen toimet saadaan käynnistettyä viiveettä. [2018-S31]

5.8 Psykososiaalista tukea tarvitsevien ihmisten henkilötiedot

Psykososiaalista tukea käynnistävillä tahoilla oli vaikeuksia saada tieto uhrien ja heidän läheisten henkilöllisyydestä. Tietoa olisi tarvittu, jotta apua olisi voitu tarjota mahdollisimman pian. Nopea avun tarjoaminen on tarpeen ja toisaalta apua antavien tulisi päästä sujuvasti tekemään työtään. Kävi ilmi, että lainsäädännössä ei ole säännöksiä, joiden perusteella poliisi voisi luovuttaa tiedon tukea tarvitsevista.

Tutkintaryhmä suosittaa, että

Sisäministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö valmistelevat säännökset, joiden perusteella poliisin ja terveydenhuollon on onnettomuus- ja väkivaltarikostilanteissa luovutettava tiedot uhrien ja lähiomaisten henkilöllisyydestä psykososiaalisen tuen tarpeisiin. [2018-S32]

Suosituksen toteuttaminen on tarpeen myös terrorismin torjumisesta annetun EU-direktiivin⁸³ takia. Sen mukaan käytössä on oltava terrorismin uhrien emotionaalinen ja psykologinen tuki. Toimintatavoissa on otettava huomioon asiaankuuluvien viranomaisten välinen koordinaatio, jotta uhrien ja heidän perheenjäsentensä tarpeisiin voidaan vastata kattavasti heti terrori-iskun tapahduttua ja niin kauan kuin se on tarpeen. Myös muissa EU-jäsenmaissa asuvilla uhreilla pitää olla mahdollisuus saada tietoja oikeuksistaan, tukipalveluista ja korvauksista.

Direktiivin täytäntöönpano vaatii suunnittelua, koordinoitua, valmiussuunnitelmien päivittämistä, harjoittelua sekä kolmannen sektorin, kuten Rikosuhripäivystyksen⁸⁴ mukaan ottoa suunnitteluun ja viestintää toimintatavoista eri toimijoille.

5.9 Toteutetut toimenpiteet

Tutkintaryhmän tietoon on tutkinnan kuluessa tullut seuraavat olennaisimmat puukotusten jälkeen toteutetut toimenpiteet, joiden tarkoituksena on vastaavanlaisten tapahtumien estäminen tai vahinkojen vähentäminen:

Sisäministeriö on käynnistänyt joukon toimenpiteitä, joilla pyritään vihjeiden käsittelyprosessin yhdenmukaistamiseen poliisiorganisaatioissa ja vihjeiden seurauksena olevien toimenpiteiden tehostamiseen. Ministeriö seuraa toimenpiteiden toteutumista.

Sisäministeriö on myös asettanut Rajapintahankkeen, jonka tavoitteena on parantaa radikalisoitumiseen liittyviin havaintoihin tarttumista. Kansallisessa väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa on suunnitelma Helpline-tukipalvelun perustamisesta perheille ja lähipiirille.

Poliisi ja Suojelupoliisi ovat kehittäneet vihjeiden käsittelyyn liittyvää prosessia. Käytössä on yhteinen malli vihjeiden kirjauksiin, alkutoimiin ja arviointiin liittyen. Myös paikallispoliisin, Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin työnjakoa uhkahenkilöihin liittyen on täsmennetty tekijästä saadun vihjeen jälkeisinä kuukausina.

Poliisihallitus on huomionnut radikalisoitumiseen liittyvien vihjeiden käsittelyn ja niihin reagoinnin poliisilaitosten tulossopimuksissa paikallistoiminnan varmistamiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla on tullut voimaan lakimuutoksia, jotka vahvistavat terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä ja ovat selkiyttäneet velvoitteita psykososiaalisen tuen antamiseen.

Oikeusministeriön hallinnonalalla on lisätty turvapaikka-asioiden käsittelyn henkilöresurssi hallinto-oikeuksissa.

⁸³ 2017/541/EU, artikla 24, kohdat 2–4. Direktiivin edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset on saatettava voimaan viimeistään 8.9.2018.

⁸⁴ Rikosuhripäivystys (RIKU) on järjestöjen ylläpitämä tukipalvelu rikosten uhreille.

Maahanmuuttovirasto on tehostanut henkilöllisyyden selvittämistä rekrytoimalla turvapaikkayksikköön henkilöllisyyden selvittämiseen keskittyvä asiantuntija. Lisäksi on aloitettu Maahanmuuttoviraston ja Poliisihallituksen maahanmuutto- ja turvallisuusviranomaisten yhteistyön kehittämishanke. Hanke keskittyy hakijoiden henkilöllisyyden ja taustojen selvittämiseen moniviranomaismallin avulla ja tiedonhankintaoikeuksien tarkasteluun.

Hätäkeskustoimintaan osallistuville viranomaisille on suunniteltu ja valmisteltu yhdenmu-
kaista moniviranomaishälytystä joukkoväkivaltatilanteisiin. Hätäkeskuslaitoksen käyttöön on tulossa uusi tietojärjestelmä, joka mahdollistaa puhelujen ohjautumisen ruuhkatilanteissa toisiin hätäkeskuksiin.

Hätäkeskuslaitoksessa on 11.12.2017 aloittanut toimintansa johtokeskus, joka pystyy osaltaan tuomaan ratkaisuja tiedonkulkuun ja tilannekuvan muodostamiseen. Vaaratiedottaminen kehittyi 112 Suomi -sovellukseen jo tilatun viranomaistiedoteominaisuuden ansiosta. Myös Hätäkeskuslaitoksen uudella johtokeskuksella on valmius monikanavaiseen väestön varoittamiseen.

Turun yliopistollinen keskussairaala TYKS on tehnyt useita päivityksiä suunnitelmiinsa. Henkilökunnan hälyttämiseen käytettäviä järjestelmiä kehitetään. Suuronnettomuustilanteesta päättäminen on viety aikaisempaa alemmalle tasolle. Yhteistyötä poliisin kanssa on lisätty muun muassa siten, että kenttäpartiot ovat käyneet tutustumassa sairaalan tiloihin. Tilanpäiväkirjasovellusta otetaan käyttöön dokumentaation ja tiedonkulun parantamiseksi.

Turun kaupunki on kehittänyt henkilöstön hälytysjärjestelyjä sekä luonut kriisiviestinnän tarkistuslistan, kriisiuutisen pohjan ja valmiit kriisiviestintäpohjat verkkoon. Kaupunki on käynnistänyt kriisituen prosessien rakentamisen roolien selkiyttämiseksi. Puukotustapauksen arviointi on tuonut täsmennystä kehitettäviin asioihin.

Helsingissä 14.6.2018

Kai Valonen

Mika Hatakka

Vesa Lund

Marja Nyrhinen

Olli Ruohomäki

Tarja Wiikinkoski

Kari Ylönen

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet

- Alankomaalaisen CPI-organisaation sivusto nuorten auttamiseksi. www.publiekeinnovatie.nl/en/initiatives/multisignaal/. Haettu 22.3.2018.
- Bouzar, D. (2016) Rescue mission: Freeing young recruits from the grip of ISIS. *Scientific American*, March 25: 1–13.
- European Parliament (2017) *Setting up a special committee on terrorism, its responsibilities, numerical strength and term of office*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0307+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>. Haettu 14.12.2017.
- EUROPOL (2017) *European Union Terrorism Situation and Trend Report*. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>. Haettu 14.12.2017.
- Gill, P. et. al. (2014) Bombing alone: tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of Forensic Sciences*. 59 (2): 425–435.
- Intelligence and Security Committee of Parliament (2018) *Annual Report 2016–2017*. <http://isc.independent.gov.uk/committee-reports/annual-reports>. Haettu 14.12.2017.
- International Organization for Migration (IOM) (2018) *World Migration report 2018*. <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>. Haettu 14.12.2017.
- Juntunen, M. (2017) *Marokon-tutkijan näkökulmia Turun terrori-iskuun*. Suomen Lähi-idän instituutin blogi Lähi-itä NYT. <https://lahi-itanyt.fi/nyt/marokon-tutkijan-nakokulmia-turun-terrori-iskuun/>. Haettu 20.2.2018.
- Kellner, A. M. (toim) (2017) *Democracy and Terrorism – Experiences in Coping with Terror Attacks, Democracy and Terrorism – Experiences: Case Studies from Belgium, France, Israel and Norway*. International Policy Analysis. <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/13552-20171023.pdf>. Haettu 14.12.2017.
- Mankinen t. et al. (2016) *Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma*. Sisäministeriön julkaisu 15/2016. Sisäministeriö: Helsinki.
- Merin, O. et al. (2017) Terrorist Stabbings – Distinctive Characteristics and How to Prepare for Them. *The Journal of Emergency Medicine*. (53) 4: 451–457.
- Muhlberger, W. & Ruohomäki, O. (2017) *Middle Eastern terror in flux: Mosul after Daesh, Daesh after Raqqa*. FIIA Briefing Paper 212, The Finnish Institute of International Affairs.
- Oikeusministeriö (2009) *Jokelan koulusurmat 7.11.2007*. Tutkintalautakunnan raportti, Julkaisu 2009/2. Oikeusministeriö: Helsinki.
- Oikeusministeriö (2010) *Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008*. Tutkintalautakunnan raportti, Julkaisu 11/2010. Oikeusministeriö: Helsinki.
- Onnettomuustutkintakeskus (2009) *Puhdistetun jäteveden joutuminen talousvesiverkostoon Nokialla 28.–30.11.2007*. Tutkintaselostus B2/2007Y.
- Onnettomuustutkintakeskus (2014) *Ympäristöonnettomuus Talvivaarassa marraskuussa 2012*. Tutkintaselostus Y2012-03.
- Onnettomuustutkintakeskus (2015) *Kahdeksan laskuvarjohyppääjän kuolemaan johtanut lento-onnettomuus Jämijärvellä 20.4.2014*. Tutkintaselostus L2014-02.
- Onodera, H. (2017) Odottamisen monimuotoisuus nuorten turvapaikan hakijoiden arjessa. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K., Onodera, H. Peltola, M. & Suurpää, L (toim): *Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa*. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 120.
- Piispa, M., Sambou, S. & Alanko, M. (2017) *Turvallisuuden kokemukset vastaanottokeskuksissa*. Työntekijöiden näkemyksiä vastaanottokeskusten turvallisuudesta toukokuussa 2016 toteutetussa turvallisuuskyselyssä. Oikeusministeriön julkaisu 2017: 1. Oikeusministeriö: Helsinki.
- Radicalization Awareness Network, Exit-working group. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-exit/index_en.htm Väki-
valtaisen radikalisoitumisen estämisen EU-työryhmän verkkosivusto. Haettu 14.12.2017.

- Ramboll (2017) *Efforts to Prevent Extremism in the Nordic Countries*. <http://uim.dk/publikationer/efforts-to-prevent-extremism-in-the-nordic-countries>. Haettu 8.1.2018
- Rikosseuraamuslaitos (2018) *Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen projekti väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tunnistamiseksi*. Rikosseuraamuslaitoksen raportti 28.2.2018.
- Roy, O. (2017) *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*. Hurst and Company: London.
- Saksan ulkomaalaisviraston ylläpitämä verkko- ja puhelinpalvelu, johon voi ilmoittaa radikalisoitumiseen liittyviä havaintoja. <http://www.bamf.de/EN/DasBAMF/Beratung/beratung-node.html>. Haettu 22.3.2018.
- Schuurman, B. et al. (2017) Lone Actor Terrorist Attack Planning and Preparation: A Data-Driven Analysis. *Journal of Forensic Sciences*. (1): 1–10.
- Sisäministeriö (2016) *Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma*. 4.5.2016. Sisäministeriön julkaisu 15/2016. Sisäministeriö: Helsinki.
- Sisäministeriö (2017) *Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelman vuosiraportti*. Sisäministeriön julkaisu 23/2017.
- Sisäministeriö (2018) *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*. Arvio väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta Suomessa vuonna 2017 ja kehityksen suunta. Erikoistarkastelussa naiset ja lapset radikaali-islamistisissa terroristijärjestöissä. Sisäministeriön julkaisu 13/2018.
- Sisäministeriö (2015) *Yleisjohtajuutta moniviranomaistilanteissa selvittäneen työryhmän loppuraportti*. Raportti 10.12.2014. Sisäministeriön julkaisu 1/2015. Sisäministeriö: Helsinki.
- Snellman, O., Seikkula, J., Wahlström, J. & Kurri, K. (2014) Aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyden ja psyykkisten ongelmien erityispiirteet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. (51): 203–222.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009) *Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut*. STM:n julkaisuja 2009:16. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki.
- Special report: The psychology of terrorism. *Scientific American*. March 25, 2016. Teemanumero.
- Stiftung, F. E. & Chambre des Représentants de Belgique, Enquête Parlementaire (2017) Belgian parlamentin tekemä selonteko Brysselin lentokentän ja Maelbeekin metroaseman terroriteoista. 15 juin 2017, *Chargée d'examiner les circonstances qui ont conduit aux attentats terroristes du 22 mars 2016 dans l'aéroport de Bruxelles-National et dans la station de métro Maelbeek à Bruxelles, y compris l'évolution et la gestion de la lutte contre le radicalism et la menace terroriste*.
- Toim. (2016) Beyond Fear: The Psychology of Terrorism (Cover Story). *Scientific American*. (27) 3: 32–33.
- Tukholman kaupungin raportti terrori-iskun jälkeisten toimien arviointi. Utvärdering av hanteringen i Stockholms stad av terrordådet i centrala Stockholm den 7 april 2017. Augusti 2017 <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1912835>.
- Tukholman pelastustoimen raportti Tukholman terrori-iskusta. Erfarenheter efter den 7 april SSBF:s behov av utvecklad förmåga vid en terrorhändelse. https://www.storstockholm.brand.se/globalassets/dokument/ovrigt/170621_storstockholms-brandforsvars-erfarenhetsrapport-efter-terrordadet-7-april.pdf.
- Tukholman poliisin raportti Tukholman terrori-iskusta. Utvärdering av den nationella särskilda händelsen Nimo. <https://polisen.se/siteassets/dokument/utvarderingar/utvardering-av-attentatet-i-stockholm-7-april-2017.pdf>.
- Tähti, A., Gürsoy, M. & Svedström-Oristo, A.-L. (2017) Oikeuslääketieteelliset tutkimukset turvapaikanhakijoiden iän selvittämiseksi Suomessa. *Suomen Hammaslääkärilehti*, (XXIV) 13: 46-48.

Tutkinta-aineisto

- 1) Poliisin esitutkinta-aineisto
- 2) Kuulemiset
- 3) Säätiöt
- 4) Kooste poliisin viestintätoimenpiteistä
- 5) Poliisin tilannejohtamiseen, viestintään ja ennalta ehkäisevään toimintaan liittyvää ohjeistusta
- 6) Maahanmuuttoviraston tekijää koskevat tiedot
- 7) Maahanmuuttoviraston ohjeistusta

- 8) Tiedot puukotusten uhreista ja hoitotoimenpiteistä
- 9) Ensihoidon palvelutasopäätös
- 10) TYKSin suuronnettomuusohjeet, hälytyskäytännöt ja tietoja turvallisuusjärjestelyistä
- 11) Tietoja ulkomailla tapahtuneista terrori-iskuista ja niiden estämisestä
- 12) Poliisihallituksen, Valtioneuvoston tilannekeskuksen, sisäministeriön pelastusosaston ja sosiaali- ja terveysministeriön päivystäjän tilannepäiväkirjat
- 13) Raportit psykososiaalisesta tuesta
- 14) Hätäkeskuksen tallenteet
- 15) 112-ohjelman videotallenteet
- 16) Pelastuslaitoksen tilannepäiväkirja
- 17) Tietoja hallinto-oikeuksien resursseista ja valitusten käsittelyajoista
- 18) Viestinnästä teetetty erillisselvitys
- 19) Tiedotustilaisuuksien videotallenteita
- 20) Tietoja turvapaikanhakijoiden tekemistä rikoksista ja muista ongelmista
- 21) Tietoja kirkon toiminnasta ja varautumisesta
- 22) Rajavartiolaitoksen toimenpiteet
- 23) Reach Out -hankkeen loppuraportti
- 24) Turun kaupungin valmiussuunnitelma
- 25) Yksityisen lääkäriaseman selvitys kriisityöstä
- 26) Tietoja vartiointiliikkeiden toiminnasta
- 27) Pelastustoimen hälytys- ja onnettomuusselosteet

YHTEENVETO TUTKINTASELOSTUSLUONNOKSESTA SAADUISTA LAUSUNNOISTA

Tutkintaselostusluonnos on ollut lausunnolla sisäministeriössä (poliisi-, pelastus- ja maahanmuutto-osasto), sosiaali- ja terveysministeriössä, oikeusministeriössä, Valtioneuvoston kansliassa (tilannekeskus), Poliisihallituksessa, Suojelupoliisissa, Maahanmuuttovirastossa, Hätäkeskuslaitoksella, Turun kaupungilla ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirissä. Lisäksi mahdollisuus lausunnon antamiseen on ollut puukotuksissa kuolleiden omaisilla, puukotuksissa loukkaantuneilla ja tekijällä.

Sisäministeriö esittää tarkennuksia useisiin tutkintaselostusluonnoksen yksityiskohtiin ja tuo esille, että väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin toimenpideohjelmassa on toimenpide Helpline-tukipalvelun perustamiseksi. Resursseja ei ole ollut, mutta kanavan perustaminen on edelleen erittäin ajankohtaista.

Turvapaikanhakijoiden neuvontapalvelua koskevasta suosituksesta ministeriö toteaa, että toiminta vaatisi mittavat resurssit, joita ei nykyisin ole mahdollista irrottaa. Palvelu ei myöskään saisi olla päällekkäinen nykyisten palaute- ja kyselykanavien kanssa. Radikalisoitumiseen liittyvät konkreettiset huolet pitäisi puolestaan ohjata suoraan poliisille. Sisäministeriö kannattaa sitä, että viranomaisten työtä tukeville järjestöille osoitetaan rahoitusta budjetissa.

Moniviranomaistilanteen johtamisesta ministeriö toteaa, että tarvittava ohjeistus on olemassa, mutta harjoittelu on vaihtelevaa ja sitä pitäisi lisätä. Radioverkon yhteispuheryhmien käytön osalta vastuutahona on valtiovarainministeriö, jolle kuuluu osaltaan myös vaaratiedottamisen lainsäädäntö. Vaaratiedottamisessa on kehitettävää liittyen sellaisiin tilanteisiin, joissa aikaa tiedottamiselle on enemmän.

Sisäministeriön mukaan tutkintaselostusluonnoksessa on hämärtynyt paikallisten viranomaisten, ministeriöiden päivystäjien, valmiuspäällikkökokouksen sekä valtioneuvoston tilannekeskuksen roolijako häiriötilanteissa. Sisäministeriö kuvaa roolijaon ja esittää sen mukaisen ehdotuksen asiaa koskevaksi suositukseksi ja suosituksen perusteluksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että viranomaisradioverkko Virvellä on suuri merkitys erilaisissa häiriötilanteissa. Edelleen tarvitaan kehittämistä poliisin, pelastustoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon operatiiviseen Virve-puheryhmäarkkitehtuuriin ja sen käyttöön. Tämän toteutumista tulee ohjata ja seurata valtakunnallisesti esimerkiksi valtiovarainministeriön johtamassa viranomaisradioverkon ohjausryhmässä ja pääkäyttäjäryhmässä. Viranomaisten kenttä- ja yleisjohtamista kehitettäessä tulee ministeriön mukaan ottaa huomioon digitalisaation tuomat mahdollisuudet erilaisissa johtamisjärjestelmissä.

Ministeriön mukaan tutkintaselostusluonnoksessa on kiteytetty hyvin väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisyn haasteet Suomessa. Viranomais- ja järjestöyhteistyötä on tarpeen kehittää ja laajentaa. Nykyisellään ennalta estävästä työstä ei muodostu selkeää kokonaisuutta. Ministeriö on samaa mieltä siinä, että ennalta estävää työtä haittaa projektiluonteisuus, hajanaisuus ja se, että toiminta on aliresursoitua. Ankkuritoiminnan kohteena ovat vain alaikäiset, eikä toiminta kunnolla toteudu valtakunnallisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää yhteistyötä järjestöjen kanssa erittäin tärkeänä, joten ruohonjuuritason järjestöt on syytä kytkeä toimintaan mukaan. Myös muslimien yhteisöissä on potentiaalia ongelmahenkilöiden tunnistamiseen ja heidän ohjaamiseensa. Ihmisten ja yhteisöjen lähellä tehtävä työ auttaisi ongelmien löytämiseen ja niihin puuttumiseen ajoissa ja vaikuttavalla tavalla. Ministeriö pitää tärkeänä, että lähipiirillä on tutkintaselostusluonnoksessa

esitetyn suosituksen mukainen kanava ja mahdollisuus kertoa huolistaan. Lisäksi ministeriö esittää useita yksityiskohtiin liittyviä korjausehdotuksia.

Oikeusministeriö toteaa, että hallinto-oikeuksiin tehtyjen valitusten ruuhka saadaan purettua vuoden 2018 loppuun mennessä ja että tehtyjen muutosten myötä resurssit turvapaikka-asoiden käsittelyyn ovat vahvat. Ratkaisutoimintaa on hidastanut lisääntynyt suullisten käsittelyjen tarve. Ministeriö huomauttaa, että osa päätöksistä on täytäntöönpanokelpoisia hallinto-oikeuskäsittelyn aikana, joten käsittely ei viivytä täytäntöön panemista. Oikeusministeriö huolehtii hallinto-oikeuksien resursoinnista, mutta muuta ohjausta riippumattomille tuomioistumille ei voida järjestää.

Täytäntöönpanosta huolehtiva viranomaislainen voi esimerkiksi soittaa hallinto-oikeuteen ja kiirehtiä yksittäistä asiaa täytäntöönpanoon liittyvistä syistä. Jos halutaan, että asiaa voitaisiin kiirehtiä turvallisuushakaan liittyvällä perusteella, asiasta voi olla tarpeen säätää lailla.

Ministeriö kiinnittää huomiota terrorismin torjunnasta annetun direktiivin täytäntöönpanoon ja erityisesti uhrin aseman kehittämiseen. Muun muassa palvelujen maksuttomuus, pitkäjänteinen jälkihuolto, rahoitus, tasalaatuisuus ja kyky palvella ulkomaalaisia tai Suomeen palavia suomalaisia uhreja ovat asioita, jotka vaativat selventämistä ja pohdintaa. Lisäksi tulisi lisätä eri tahojen tietoisuutta Rikosuhripäivystyksestä ja lisätä uhrien tukipalvelut valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin valmiussuunnitelmiin ja harjoituksiin. Tarvetta voi olla tukipalveluista kertoville nettisivuille. Valtioneuvoston tilannekeskuksen mahdollinen hyödyntäminen koordinointiin on myös pohdittava kysymys. Ministeriön mukaan kolmella tutkintaselostusluonnoksen suosituksella voidaan tukea terrorismidirektiivin täytäntöönpanoa.

Valtioneuvoston kanslia ilmoittaa lausunnossaan, että tutkintaselostusluonnos antaa oikean kuvan tilanteesta eikä sillä ole lausuttavaa asiassa.

Poliisihallituksen mukaan tutkintaselostusluonnoksessa käsitellään asioita varsin kattavasti ja yksityiskohtaisesti. Johtopäätökset vastaavat pääosin poliisin käsitystä tapahtumista. Poliisihallitus esittää useita yksityiskohtaisia huomioita tutkintaryhmän harkittavaksi.

Käytäntönä on ollut, että ensihoitajat eivät mene tiettyihin asuntoihin yksin, vaan odottavat poliisilta tietoa turvallisuudesta. Yleisellä paikalla tällainen toimintamalli ei tule kyseeseen. Äkillisessä tilanteessa poliisipartiot toimivat ”päivittäisen toiminnan” puheryhmissä. Nopeassa tilanteessa puheryhmien vaihdot vaarantavat partioiden yhteisen tilannekuvan. Siten hätäkeskuksen käyttö viestikeskuksena ennen tilanteen haltuunottoa on oikea malli. Yhteisiin puheryhmiin siirrytään kutsupuheryhmän avulla. Tässä tapauksessa kutsua ei tehty poliisille, eikä myöskään poliisi sitä tehnyt.

Poliisihallitus nostaa esille, että tekijästä annettu vihje otettiin arviointiin, mutta tehdyn arvion pohjalta ei tunnistettu tarvetta lisätoimenpiteisiin. Poliisihallitus on todennut vihjeiden käsittelyn kehittämiseksi tehdyt ja edelleen tehtävät toimenpiteet tarpeellisiksi.

Turvallisuussuositukset ovat pääosin suositeltavia. Turvapaikanhakijoiden neuvontapalvelun osalta Poliisihallitus toteaa, että resurssi- ja kielikysymykset tulee huomioida riittävästi. Radikalisoitumisen ehkäisytyössä puolestaan tulee lainsäädännöllä mahdollistaa lähinnä terveydenhuollon ja ulkoministeriön mahdollisuus ilmoittaa tietoja oma-aloitteisesti.

Moniviranomaistoiminnan johtamista koskevaa suositusta Poliisihallitus ei pidä kaikilta osin realistisena. Nopeassa tilanteessa on epärealistista, että ”vahva” yleisjohtaminen olisi käynnissä välittömästi kaikkien tahojen kanssa. Tärkeintä on, että jokainen toimija toteuttaa omaa perustehtäväänsä reagoimalla nopeasti ja toimimalla mahdollisimman tehokkaasti. Vapaaeh-

toisten, tilanteen ratkaisun kannalta vähemmän merkityksellisten resurssien saapuminen tilanteeseen voi joissain tilanteissa jopa häiritä ennalta suunniteltuja menettelytapoja ja monimutkaistaa johtamista.

Suojelupoliisi kiinnittää huomiota tutkintaselostusluonnoksen kohtiin, joiden mukaan poliisin tekijästä saama vihje ei johtanut toimenpiteisiin. Suojelupoliisi muistuttaa, että vihje esikäsiteltiin ja arvioitiin Suojelupoliisissa normaalin prosessin mukaisesti, tieto kirjattiin Suojelupoliisin tietojärjestelmään ja tehtiin normaalit rekisteritarkistukset. Vihje tulkittiin niin, ettei se kuvasta konkreettista terrori-iskun uhkaa, mutta saattaa osoittaa liittymäpintaa ISIL-järjestöön (=ISIS). Sen takia tapahtuma-asiakirjaan kirjattiin, että asiassa tehdään puhutuksia tarkempien tietojen saamiseksi. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan nähty syytä nostaa tätä vihjettä muun vihjejonon ja käynnissä olleen operatiivisen toiminnan ohi. Suojelupoliisi joutuu jatkuvasti priorisoimaan toimintaansa. Kansainvälisen tiedonvaihto on lisääntynyt valtavasti ja runsaasti tietoa tuottaa myös Suojelupoliisin oma tiedonhankinta. Vihjeet ovat vain yksi osa tätä kokonaisuutta.

Maahanmuuttovirasto esittää lausunnossaan useita yksityiskohtiin liittyviä korjauksia ja huomioita. Virasto täsmentää, että turvapaikkamenettelyssä kyse on hallintomenettelystä, johon ei liity erityisiä tutkintatoimivaltuuksia. Keskeinen selvityskeino on henkilön kuuleminen suullisesti.

Nopeaa hakemusten käsittelyä koskevaan suositukseen virasto toteaa, että päätös kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseen pyritään ratkaisemaan käytettävissä olevien resurssien ja olosuhteiden rajoissa viivyttämättä vaarantamatta kuitenkaan huolellista yksilöllistä arviointia. Nopeutettua menettelyä voidaan käyttää tiettyjen laissa mainittujen edellytysten täyttyessä, mikä edellyttää yksilöllistä arviointia. Tutkintaselostusluonnoksen perusteella ei ole selvää, millä perusteella tekijän hakemus olisi katsottu ilmeisen perusteettomaksi, mikäli tekijän täysi-ikäisyys olisi todettu.

Turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden selvittämistä on pyritty tehostamaan. Maahanmuuttovirasto on noudattanut tulkinnassaan varovaisuutta ja katsonut, ettei se voi pyytää tietoja turvapaikanhakijasta tämän kotimaan viranomaisilta. Vaikka hakija ei olisi kotimaansa viranomaisten kiinnostuksen kohteena, on vaikeaa ennakoida, miten kotimaan viranomaiset tällaiseen tiedusteluun suhtautuisivat ja minne hakijaa koskevat tiedot päätyisivät. Hakijan tilanne, turvapaikkaperuste ja vainoava taho voivat myös muuttua. Tieto tiedustelun tekemisestä kotimaan viranomaisille voi myös heikentää hakijan luottamusta Suomen viranomaisia kohtaan. On epäselvää, miten voitaisiin varmistua siitä, ettei tietojen pyytäminen aiheuta haittaa hakijalle ja hänen läheisilleen.

Turvapaikanhakijoille suunnattua neuvontapalvelua koskevasta suosituksesta Maahanmuuttovirasto toteaa, että sellainen toiminta ei ole viraston lakisääteinen tehtävä. Toiminnan järjestäminen vaatisi sekä henkilö- että taloudellisia resursseja.

Hätäkeskuslaitos ilmaisee lausunnossaan, että tutkintaselostus on laaja ja sisältää poikkeuksellisen laajan kansainvälisen taustoituksen. Tapahtumien kulkua on selvitetty seikkaperäisesti ja huomioitu tapahtuman aiheuttaneet toimenpiteet eri viranomaisissa. Hätäkeskuslaitos kommentoi ja tarkentaa useita tutkintaselostusluonnoksessa esitettyjä ilmaisuja.

Ensihoidon paikalle tulo viivästyi oletettavasti lähinnä tiedonkulun katkoksen vuoksi, joten tämän kaltaisten tilanteiden osalta tulisi ohjeistusta tarkentaa. Tilannekuvan luomisessa oli hätäkeskuksessa haasteita, koska viranomaisten välinen viestintä tilannekeskuksesta hätäkeskukseen jäi vähäiseksi eikä hätäkeskuksessa ollut sosiaalisen median aktiivista seuranta.

Vaaratiedotteen antamisesta ei tapauksessa olisi ollut hyötyä. Sosiaalinen media osoitti vahvuutensa.

Pelastustoimella ei tapahtuman alkutilanteessa ollut selkeää roolia. Johtamisen kannalta saat-
taa ulkopuolisen viranomaisen hallitseman paikalle tulo häiritä toisen lakisääteistä tehtäväänsä hoitavan viranomaisen toimintaa. Tutkintaryhmän mielipide siitä, ettei viranomaisilla ole täysin samanlainen käsitys toiminnasta moniviranomaistilanteessa eikä riittävästi tietoa toisten viranomaisten tehtävistä, tarpeista ja kyvyistä, pitää osittain paikkansa.

Hätäkeskuslaitos yhtyy tutkintaryhmän turvallisuussuosituksiin. Valtioneuvoston tilannekeskuksen toiminnan kehittäminen edellyttää, että vastuu tietojen luovuttamiseksi ovat selkeät. Toimivaltaisen viranomaisen tulee arvioida viipymättä lähetettävät tiedot ja tiedonsiirron tulee olla yksinkertaista ja nopeaa. Huomionarvoista on, että Valtioneuvoston tilannekeskuksen tiedonsaantioikeus on laajempi kuin esimerkiksi sisäministeriön eri osastojen varallaolijoilla. Ministeriöillä ei myöskään ole suoranaista roolia eri viranomaisten toimivaltaan kuuluvien operatiivisten tilanteiden osalta.

Turun kaupunki toteaa, että tutkinnassa on hyvin huomioitu tutkinnassa kuultujen Turun kaupungin toimijoiden lausunnot ja että tutkintaselostusluonnoksen suositukset ovat hyviä ja perusteltuja. Kaupunki esittää korjausta kolmeen selostusluonnoksen yksityiskohtaan. Lisäksi kaupunki kuvailee toimet, joiden avulla kriisituen prosessia on kehitetty. Vastaavanlaisia tapahtumia pyritään estämään viranomaisyhteistyöllä, jota tehdään väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisemiseksi. Toimia ovat Ankkuri-yhteistyö poliisin kanssa ja viranomaisyhteistyö kotouttamisessa ja maahanmuuttajayhteisöjen kanssa tehtävässä työssä.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri toteaa, että tapahtuman luonne poikkesi perinteisestä käsityksestä suuronnettomuudesta, jossa usein ajatellaan nähtävän suuri joukko potilaita rajatulla alueella. Tapauksen alkuvaiheessa ei tiedetty, kuinka paljon potilaita on ja missä he ovat. Näin ollen ensihoidon toimijoiden ainoa vaihtoehto oli edetä väkijoukossa ja antaa löytyneille potilaille hätäensiapu aivan kuten potilasluokittelun yhteydessä tuleekin tehdä. Sen sijaan varsinaiselle luokittelulle ei ollut tarvetta, koska kaikille potilaille järjestyi tilanteen vaatima kuljetus muutaman minuutin ajomatkan päässä olevaan sairaalaan jotakuinkin ensihoidon etenemisvauhdin mukaan. Sairaanhoitopiirin näkemyksen mukaan tarvitaan toimintamalleja, jotka vastaavat paremmin tilanteisiin, joissa toiminta-alueen laajuutta, potilaiden sijainteja ja määrää sekä työympäristön uhkatilanteita on mahdotonta määritellä tehtävän ku-
luessa.